T.C.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

TELEVİZYONUN TÜRKİYE'YE GELİŞİYLE BERABER TOPLUM TARAFINDAN ALGILANIŞI VE GÜNDELİK YAŞAMA YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Beyza Nur DEMİRCİ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Serdar ÖZTÜRK

Ankara - 2012

ONAY

[Beyza Nur Demirci] tarafından hazırlanan [Televizyonun Türkiye'ye Gelişiyle Beraber Toplum Tarafından Algılanışı ve Gündelik Yaşama Yansımaları] başlıklı bu çalışma, [21/02/2012] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği/~~oyçokluğu~~) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından [Radyo Televizyon ve Sinema] dalında [yüksek lisans] tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

Prof. Dr. Seçil Büker

[İmza]

Doç. Dr. Serdar ÖZTÜRK

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Doç. Dr. Gülseren Adaklı

ÖNSÖZ

Tarihsel açıdan henüz oldukça yeni olan televizyonun Türk toplum yaşamına girişiyle birlikte yaşananları anlatan bu çalışma Türk iletişim tarihi, Türk sosyal tarihi açısından bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Sözlü tarih çalışması yaptığım bu araştırmada sözlü tarihin genel sıkıntıları olan ses kayıtları ile ilgili teknik sıkıntılar, insanların kendilerini ifadede ve eskiyi hatırlamadaki zorlukları ile ilgili sıkıntılar yaşanmış olsa da bu durum daha fazla insanla konuşarak aşılmaya çalışılmıştır. Söz konusu bu tez çalışmasının fikrî temelleri lisans eğitimime kadar dayanmaktadır. Sözlü tarihin önemine her zaman vurgu yapan, lisans ve yüksek lisans eğitim sürecinde kültürel gelişimime oldukça katkıda bulunan danışmanım Doç. Dr. Serdar Öztürk'e, eğitim sürecinde bende emekleri olan tüm hocalarıma, tezimle ilgili benden desteğini eksik etmeyen anne ve babama teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ i
İÇİNDEKİLER ii
KISALTMALAR iv
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE TELEVİZYON 13

1.1. Televizyonun Türkiye'ye Gelişi 13

1.2. Televizyonun Türkiye'ye Gelişindeki Etkenler 16
1.2.1. Eğitim ve Kültür Aracı Olarak Televizyon 17
1.2.2. Siyasi Araç Olarak Televizyon 22

1.3. Televizyonun Yayın İçeriği 26

İKİNCİ BÖLÜM
SÖZLÜ TANIKLIKLAR ÜZERİNDEN
GÜNDELİK YAŞAMDA TELEVİZYON VE GERÇEKLİK 35

2.1. Televizyonun Gündelik Yaşama Yansımaları 35
2.1.1. Siyasal Yansımaları 38
2.1.2. Ekonomik Yansımaları 41
2.1.3. Sosyal ve Kültürel Yansımaları 45
2.1.3.1. Mekan Kullanımı 47
2.1.3.2. Zaman Kullanımı 53
2.1.3.3. Yeme İçme Kültürü 83
2.1.3.4. Giyim Kuşam Kültürü 87
2.1.3.5. Din ve Mahremiyet Algısı 93

2.2. Televizyon ve Gerçeklik 98

SONUÇ 109

KAYNAKÇA 117

EK 1 130

TÜRKÇE ÖZET 133

İNGİLİZCE ÖZET 134

KISALTMALAR

3D: Three Dimension (3 boyutlu)

3G: 3rd Generation (3. Nesil)

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

bkz. : Bakınız

çev. : Çeviren

haz. : Hazırlayan

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

HD: High Definition (Yüksek Çözünürlük)

İTÜ : İstanbul Teknik Üniversitesi

LCD: Liquid Crystal Display (Likit Kristal Ekran)

LED: Light Emitting Diode (Işık Yayan Diyot)

s. : Sayfa

TV : Televizyon

TRT : Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

GİRİŞ

İletişimin anlam değiştirdiği ve teknoloji ile birlikte anıldığı günümüzde televizyon, insanların gündelik yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Günümüzde televizyon derken kare bir kutu, siyah-beyaz bir ekrandan ziyade, birçok unsuru içinde barındıran bir iletişim aracı akla gelmektedir. İlk olarak televizyonun şeklinin ve boyutları değişmiştir. Tüplü televizyonların ekranları büyümüş; 57 ekran, 72 ekran televizyonlar ortaya çıkmıştır. Tüplü televizyon yerini daha ince olan plazma ekrana, LCD televizyon ve LED televizyona bırakmıştır. Televizyon ekranları 4:3 formatında yayın yapan kare kutu olmaktan çıkarak, sinema çekimlerine uygun geniş ekran (wide screen) formatına dönüşmüş, üstelik incelmiştir. Televizyon kanallarında ve programlarındaki artış, evlerdeki televizyon sayısında da artışa neden olmuştur. Artık birçok ailenin evinde başköşesinde duran televizyon dışında başka televizyon(lar) da bulunmaktadır. Bunun yanında evlerde üzerinde örtü olan ve başköşede duran televizyon görüntüsünün yerini televizyon sehpaları, duvara monte edilen televizyonlar, tv üniteleri ve televizyon koltukları almıştır.

Gelişen teknolojiyle birlikte televizyon izlemek için bir mekanda olma zorunluluğu da artık ortadan kalkmıştır. Bir taraftan televizyon ekranı büyürken bir taraftan da cep telefonu ve tablet bilgisayarlardan televizyon izleme olanağı ortaya çıkmış, televizyon cebimize girebilecek kadar küçük hale getirilmiştir. Mekan zorunluluğunun ortadan kalkmasına ek olarak programların yayınlandığı saat de izleyici için artık kısıtlayıcı olmamaktadır. İzlen-e-meyen yayınları sonradan izleyebilme olanağı sağlayan yeni teknolojiler, "Tivi bitti" diye reklam yapan firmalar yeni televizyon izleme anlayışları ortaya koymuştur.

Karasal yayıncılığın yanında uydu yayıncılığı yaygınlaşmış, analog yayın gözden düşerken dijital yayına ilgi artmıştır. Bununla birlikte yüksek

çözünürlük anlamına gelen 'HD' (high definition) kalitesiyle üç boyutlu (3D) olarak televizyon izleme seçenekleri ortaya çıkmıştır.

Uydu yayınları ile ulusal ve uluslararası birçok kanalı izleyebildiğimiz televizyonda, konulu televizyon kanalları, paket program kanalları gibi seçenekler de izleyiciye sunulmaktadır. Televizyon ekranında futboldan eğlenceye, okul derslerinden üç boyutlu sinema filmlerine kadar her konuda program bulmak mümkündür.

Geçirdiği dönüşümle televizyon, seyircinin de içinde olduğu bir iletişim aracı haline gelmiştir. Pek çok kanalda sabah yayını olan evlendirme programlarından merak duygusuna seslenen cinayet olaylarının aydınlatıldığı programlara, insanların yemek yaparak, dans ederek ya da yeteneklerini sergileyerek yarıştıkları "*Masterchef*", "*Yetenek Sizsiniz*", "*Benimle Dans Eder misin?*" gibi pek çok yarışmadan; tarihsel dizi ve filmlere kadar farklı format ve içerikte programlar televizyon kanallarında yer almaktadır.

Günümüzde gelişen teknoloji sayesinde iletişim araçlarının birbiri ile ilişkili, birbirini destekleyen ve besleyen bir yapıda olmaları da televizyonun geçirdiği dönüşümü etkileyen bir diğer unsur olmaktadır. Cep telefonu ile radyo dinlenebilmekte, internetten gazete okunup televizyon izlenebilmektedir. Televizyon bağlantılarında 3G teknolojisi, webcam bağlantısı gibi teknolojiler kullanıldığı görülmektedir. Televizyon ekranlarında izlediklerimiz, gazetede köşe yazılarına konu olup internetteki forumlarda ya da twitter, facebook gibi sosyal ağlarda tartışılmaktadır. Bazen de internetteki videoların televizyon programlarında yer aldığı, gazete haberlerinin de televizyon ekranlarından okunduğu görülmektedir. Herhangi bir şeyin tek başına diğer unsurlardan ayrı incelenmesi modernleşen toplumda giderek daha da zorlaşmıştır. Anlaşılmaktadır ki bir iletişim aracı olan televizyon geçmişe göre diğer iletişim araçları ile çok daha karmaşık ve etkileşimli bir ilişki içerisindedir.

Bu araştırmada, günümüzde hayatın önemli bir parçası olan, bir evde birden fazla sayıda ve farklı biçimlerde yer alan, çok sayıda kanal ve içerik ile

farklı izleme olanaklarına imkan tanıyan televizyonun Türkiye'ye ilk geldiği dönemlere gidilmiştir. Televizyonun Türkiye'ye gelişiyle birlikte toplumsal durum, yaşanan değişimler, televizyonun toplumsal unsurlarla ve gündelik yaşamla ilişkisi bu tezin konusunu oluşturmaktadır. Televizyonun Türkiye'ye gelişiyle beraber toplum tarafından algılanışı ve gündelik yaşama yansımaları bu araştırma ile ortaya konulmuştur.

Bu araştırmanın öncelikli amacı televizyonun Türk toplum yaşamına girdiğinde toplumsal yapıya ve gündelik yaşama yansımalarının neler olduğunu tespit etmek, geleneksel bir topluma gelen bu yeni aracın nasıl karşılandığını ve geleneğe etkisini ortaya koymaktır.

Bu amacın yanında bu araştırma;

- Türk televizyon tarihinin ilk yıllarını, o dönemi yaşayan insanların ağzından dönemin sosyal, siyasal koşullarını gözeterek yazmak,

- Toplum için yeni olan bir kitle iletişim aracının toplumdaki kişiler tarafından nasıl algılandığı ve konumlandırıldığını öğrenmek,

- Televizyonun yeniden büyülenmeyi nasıl sağladığını ortaya koymak gibi alt amaçları da içermektedir.

Televizyonun şimdiki ve gelecekteki konumunu anlayabilmek için geçmişte nasıl ortaya çıktığını ve nerede durduğunu analiz etmek gerekmektedir. Türkiye'ye televizyonun girişi ve halka yayılışı bakıldığında oldukça yenidir. 1968'de halka açık yayın yapmaya, 1970'lerde yaygınlaşmaya başlayan televizyonun bu süreci, Türk iletişim tarihi açısından da incelenmelidir.

Ancak bu konuda yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmı sadece tarihsel bilgi ve belgelere dayanmaktadır.[1]

---

[1] "Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi** (1952-2006), İstanbul, Epsilon Yayınları, 2007, "Hülya Yengin, **Ekranın Büyüsü Batıda Değişen Televizyon Yayıncılığının Yeni Boyutları ve Türkiye'de Özel Televizyonlar**, İstanbul, Der Yayınevi, 1994" bu tür kitap örneklerindendir.

Bunun dışında televizyona ilişkin anıları içeren kitaplar da mevcuttur.[2] Bu kitaplar, anı-kitap olduğu için onlarda da bilimselliğe ve toplumsal analize yer verilmemiştir. Türk televizyon tarihini, toplumsal koşullardan ayırmadan, insanı, toplumu ve yaşamı da içine dâhil ederek "alttan" bir okuma ile analiz edecek olması bu tezi özgün ve anlamlı kılmaktadır. Türk televizyon tarihini anlatmak üzere yola çıkıldığında; o dönemi, bizzat yaşayan insanlardan sözlü tarih çalışması ile öğrenebilmek, bundan 5-10 yıl sonra yapılması çok güç olan, bugün içinse elde bulunan çok iyi bir "fırsat"tır. Bu çalışma, en etkili kitle iletişim araçlarından kabul edilen televizyonun Türk toplumuna giriş serüvenini ortaya koyması ve bunu o dönemi "yaşayan" insanlar üzerinden değerlendirmesi bakımından dikkate değer bir çalışmadır.

Araştırmada Türk televizyon tarihi, sosyal, siyasal, ekonomik koşullar gözetilerek o günleri yaşayanlar üzerinden analiz edilecektir. "Tarihin itici gücü insanlar arasındaki ilişkilerdir... İncelemeler soyut fikirlerden değil, somut gerçeklerden hareket edilerek yapılmalıdır."[3] Bu noktadan hareketle analizin yapılması için gerekli bilgiler sözlü tanıklıklar üzerinden elde edilecektir.

> "Sözlü tarih, belli bir döneme ait kişisel tanıklık ve/veya yaşantıların belleğin derinliklerinden çıkarılıp değerlendirilmesi yoluyla toplumların tarihlerinin inşasına katkıda bulunan bir araştırma yöntemidir. Her türden insani ilişkiler, ev-içi yaşam, anne-çocuk ilişkileri, küçük yerlerdeki değişimler, gündelik yaşam, mahalle tarihi bu yöntemlerle incelenebilir. Sözlü tarih, gerektiğinde alternatif tarih olarak da kullanılabilir. İleride daha ayrıntılı açıklayacağımız üzere sözlü tarih bu durumda daha demokratik ve katılımlı bir tarih halini alır. Devlet dışı, sivil, aşağıdan bir tarihtir sözlü tarih."[4]

---

[2] "Taner Dedeoğlu; **Anılarla Televizyon**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1991, Faruk Yener, **Televizyon Günleri: Olaylar, İnsanlar, Anılar**, İstanbul, Remzi Yayınevi, 1999." Bu tür kitap örneklerindendir.
[3] İrfan Erdoğan, Korkmaz Alemdar, **Öteki Kuram**, Ankara, Erk Yayınevi, 2. Baskı, 2005, s.53.
[4] Serdar Öztürk, **Sözlü ve Yazılı Kültür Ders Notları (4. sınıf)** , 2006, s.24.

Araştırmanın sayılan amaç ve alt amaçlarına uygun olması nedeniyle bu tezde yöntem olarak sözlü tarih çalışması seçilmiştir. Sözlü tanıklıklardan elde edilen veriler bu tezin birincil kaynaklarını oluşturmaktadır. Yaşanan süreç ve dönemin koşullarını yalnızca insanlarla konuşarak analiz etmek eksik kalacağından 1968-1980 yılları arası çıkan gazeteler ile konuyla ve araştırmada kullanılacak kuramlarla ilgili yazılmış makaleler, dergiler, kitaplar, internet sitelerinden yararlanarak literatür taraması yapılmıştır. Bunlar da tezin ikincil veri kaynaklarını oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın örneklemi; o dönemi yaşayan, Ankara ve Konya illerinde yaşayan, orta sınıfa mensup, 17'si erkek, 13'ü kadın olmak üzere 30 kişi ile sınırlıdır.[5] Sözlü tarih çalışması yapılan insanların konu gereği belli yaşın üzerindeki insanlar arasından seçilmek zorunda olması, örneklemde bir kısıtlama doğurmuştur. Bunun yanı sıra örneklem seçiminde kadın erkek anlamında eşitlik olmasına da dikkat edilmiştir. Kitle iletişim araçlarından televizyonun Türkiye'ye geliş döneminin inceleneceği bu araştırma; 1968'de TRT ile başlayıp Türk siyasi ve toplumsal tarihi için dönüm noktası addedilen 12 Eylül 1980 tarihine kadar geçen süreci kapsar.

Aynı zamanda söz konusu dönemin (1968-1980) siyasal, toplumsal, ekonomik koşulları ve televizyona bakışını analiz edebilmek için süreli yayınlardan da yararlanılmıştır. Araştırma 1968 - 1980 dönemi Milliyet, Cumhuriyet, Tercüman gazeteleri ile sınırlıdır. Türkiye'de, televizyonun 1968 yılında TRT ile girip yaygınlık kazanması, 1980 yılının Türk toplumsal, siyasal, tarihi açısından dönüm noktası olması ve televizyonun Türkiye'ye "giriş"ine ilişkin bir araştırmada on iki yıllık sürecin yeterli olmasından dolayı 1968'ten 1980'e kadar geçen dönemin analiz edilmesi uygun görülmüştür. Araştırmada; çok okunuyor olması ve aşırı uç görüşlerin yanı sıra daha merkezî bir görüşü temsil etmesi dolayısıyla Milliyet Gazetesi, o dönemin sağ kesimini temsil eden Tercüman Gazetesi ile solu temsil eden Cumhuriyet Gazetesi seçilmiştir.

---

[5] Bkz. Ek 1.

Televizyonun Türkiye'ye gelişinde yaşananları analiz eden bu çalışmada o dönemde gündelik yaşamda yaşananlar Thomson'ın "gelenek" ve "geleneğin yeniden demirlemesi", Ritzer'in "yeniden büyülenme", Baudrillard'ın "gerçeklik" ve "hipergerçeklik" kuramlarıyla diyalektik bir şekilde analiz edilecektir.

Bu araştırmada kullanılacak kuramlardan ilki Thompson'ın gelenek ve geleneğin yeniden demirlemesi kuramıdır. Geçmişle bağı olan toplumsal pratikleri ifade eden gelenek; büyü, mistik güçler ve din gibi unsurlarla dünyayı anlamlandırmaktadır. Ritüellerle ve aktarımlarla tekrar edilen gelenek; bize gelişmenin az ve yavaş olduğu, gelişmenin farkında olunmadığı, şok edici dünyadan uzak, sorgulanmayan bir dünya sunmaktadır. Gelenek; aynı mekanda, yüz yüze iletişim içerisinde gerçekleşmekte ve buradaki sembolik içerikler ve ritüellerden beslenmektedir.[6] Bütün bu gelenek anlayışı, aklın önemli olduğu ve dünyanın bilgisinin dünya içinden açıklandığı modern olanla karşıtlık taşımaktadır. Her şeyin yıkılıp yeniden var olduğu, içinde çelişkileri barındıran modern dünyada gelenek de yerini başka şekilde bulmuştur. Peki, modern dünyada gelenek kendini nasıl var etmiştir? Thompson'a göre bu en çok gene geleneğin yitimine sebep olan medya ile gerçekleşmiştir. Medya, bir taraftan gelenekselle olan bağı koparırken diğer taraftan geleneği mekandan çıkarıp daha geniş bir paylaşım ağına sokmaktadır. Gelenek, medya aracılığıyla dolayımlanarak, mekan ve yüz yüze ilişkiler bağlamından koparılarak yeniden üretilmektedir.[7]

Özellikle kitle iletişim araçları ile söz konusu olan iletişimde zaman ve mekan boyutuna vurgu yapan Thompson, kitle iletişim araçları ile "geleneğin yeniden demirlemesi"nden de söz etmektedir. Modern toplumda kitle iletişim araçları ile geleneğin bizatihi kendisinin dönüşüme uğradığını ifade edip:

---

[6] John B. Thompson, **Medya ve Modernite**, çev. Serdar Öztürk, İstanbul, Kırmızı Yayınları, 2008.
[7] Thompson, **a.g.e**.

> "Gelenek ritüellerden uzaklaştı, günlük yaşamın pratik bağlamındaki köklerini kaybetti. Ancak geleneğin köklerinden uzaklaşması yaşamlarını sona erdirmedi; tersine, gelenekleri yeni bağlamlarında genişleten ve yeniden canlandıran ve de yüz yüze etkileşimin sınırlarını aşan mekansal birimlere yeniden demirleyen bir ortam hazırladı."

demektedir.[8] Thompson; kitle iletişim araçlarına ilişkin yeni bir bakış getirmiştir. Modern toplumda, gelenek yitmekte ve yitirilen gelenek kitle iletişim araçları ile yeniden üretilmektedir.

Ritzer ise aynı diyalektik içinde geleneksel toplumda var olan büyüden, ve Weber'in büyü yitiminden ve sonra oluşan yeniden büyülenmeden söz etmektedir. Ritzer, "yeniden büyülenme" olarak nitelendirdiği süreci şu şekilde kavramsallaştırmaktadır: Sözlü kültürün egemen olduğu geleneksel toplumda mistisizm, din, büyü ağırlıktadır ve kişiler bu tür ögelerle gerçeklikten uzaklaşmakta, bir büyülenme yaşamaktadır. Ritzer, Weber'in "Batı'da kapitalizm ve bürokraside örnekleri olan modern akılcılaştırma sürecinin bir zamanlar büyülü (yani gizemli, mistik, sihirli) dünyayı yok etmeye hizmet ettiğini ileri sürdüğünden" söz etmiştir.[9] Anlaşılmaktadır ki Batı'da sözü edilen modern süreçte akılcılığın başat olması soyut, mistik olan büyünün yitmesine neden olmuştur.

Ritzer'e göre Weber, modernizm ve akılcılıkla birlikte büyülenmenin sona erdiğini söylerken, postmodernistler "postmodern" toplumda oluşan yeniden büyülenmeden söz etmektedirler.[10] Ritzer, kuramını "tüketim mekanları" üzerinden analiz etmiş ve günümüz modernleşmesi ile yeniden büyülenmenin olduğu, sonrasında büyülenmeden kurtulup akılcılaştırmaya gidildiği ve akılcılaştırmanın tekrar büyülendirildiği sürekli yaşanan bir dönüşümden söz ederken analizlerinde Baudrillard'ın simülasyon, simgesel

---

[8] Thompson, **a.g.e.**, s. 275.
[9] George Ritzer, **Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Yeniden Büyülemek**, çev. Şen Süer Kaya, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2000, s.89.
[10] Ritzer, **a.g.e.**

değiş tokuş gibi kavramlarından oldukça yararlanmaktadır.[11] Ritzer'in tüketim mekanları üzerinden anlattığı yeniden büyülenmenin televizyonun gündelik yaşama girmesi ile nasıl oluştuğu, bu tezde, ortaya konmaya çalışılmıştır. Ritzer'in tüketim mekanlarının değişiminde sözünü ettiği simülasyon, fantazya gibi kavramlar, zaman ve mekan algısındaki değişimlerle oluşan yeniden büyülenmenin televizyonun gündelik yaşama girmesi ile de yaşandığı görülmektedir.

Ritzer'in yeniden büyülenme kuramı Baudrillard'ın hipergerçeklik (simülasyon) kuramı ile bağdaşmaktadır. Gerçeklik üzerine en çok kafa yoran düşünürlerinden olan Baudrillard; gerçekliği farklı ve soyut bir düzlemde ele almaktadır. Baudrillard'a göre gerçeklik ilkesi, bir toplumun çok uzun bir sürede çalışıp çabalayarak oluşturduğu, biçimlendirdiği ve kendisine neredeyse ahlaki kurallara boyun eğercesine boyun eğdiği bir ilkedir.[12] Yalnız bu gerçeklik son yüzyıllara kadar sürmüş ve artık gerçekliğin yitimi söz konusu olmuştur. "1960'lı yıllardan itibaren içeriğini, anlamını, önemini yitiren bu inançlaşmış-düşünce artık insanların gündelik yaşamlarındaki davranışlarını belirleyemez bir hale gelmiş ve insanlar giderek bu gerçeklik ilkesine yabancılaşmaya, ondan uzaklaşmaya başlamışlardır."[13] "Gerçek; rasyonele, hakikiye eşdeğerdir ve basitçe yeni bir kurgu tipidir. Mevcut gerçeklik yanılsamadan kurtulma projesiyle gelen büyüsü bozulmuş bir biçimdir."[14] Gerçekliğin ilkesini yitirerek duyguya dönüştüğü, kendisinin hiper-gerçeklik olduğu, gerçekle simülasyon ayrımının ortadan kalktığı, yerini simülasyon ilkesine bıraktığı bir düzen başlamıştır.[15] Baudrillard simülasyonun her zaman gerçekten daha etkili olduğunu belirtmektedir.[16] Baudrillard'a göre "simülasyon bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun

---

[11] Ritzer, **a.g.e.**
[12] Oğuz Adanır, **Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler**, İstanbul, Hayal Et Kitap, 2008, s.60.
[13] Oğuz Adanır, **Baudrıllard**, İstanbul, Say Yayınları, 2010, s.52.
[14] Ahmet Dağ, **Ölümcül Şiddet: Baudrillard'ın Düşüncesi**, İstanbul, Külliyat Yayınları, 2011, s.155.
[15] Ganc'den Aktaran Ahmet Dağ, **Ölümcül Şiddet: Baudrillard'ın Düşüncesi**, İstanbul, Külliyat Yayınları, 2011, s. 155-156
[16] Jean Baudrillard, **Simülark ve Simülasyon**, çev. Oğuz Adanır, Ankara, Doğubatı Yayınları, 4. Baskı, 2008, s.87.

gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesine hipergerçek yani simülasyon denilmektedir."[17]

Baudrillard, televizyon ve reklamı bu simülasyon evrenine ait asal araçlar olarak nitelendirmektedir.[18] Baudrillard'a göre: "tekniğin mükemmelleşmesiyle bağlantılı olarak, gerçekte gerçekten, dünyadan kopmak da o denli derinleşmiştir. Bizi gerçekten koparark TV kendi hakikatini dayatan, dünyayı imgelerle okutan, gerçekliğin anısı olan, imgeleri ile orada yer almayan bir dünyanın üst dili (meta-language) olmak isteyen bir araçtır. En yetkin nesne olan TV bireyi görüntü ile gerçeğin birbirine karıştığı taklit evrenine mahkum etmiştir."[19] Baudrillard'a göre:

> "Gizlemek (dissimuler), sahip olunan şeye sahip değilmiş gibi yapmak; simüle etmek sahip olunmayan şeye sahipmiş gibi yapmaktır. Birincisi bir varlığa (şu anda burada bulunmaya) diğeri ise bir yokluğa (şu anda burada bulunmamaya) göndermektedir. Ancak bu olay sanıldığından daha karmaşık bir şeydir. Çünkü simüle etmek "–mış" gibi yapmak değildir. Hastaymış gibi yapan kişi yatağa uzanıp bizi hasta olduğuna inandırmaya çalışır. Bir hastalığı simüle eden kişi ise kendinde bu hastalığa ait semptomlar görülen kişidir. (Litré). Öyleyse "mış" gibi yapmak (feindre) ya da gizlemek (dissimuler) gerçeklik ilkesine zarar vermez, yani bunlarla gerçeklik arasında her zaman açık seçik, gizlenmeye çalışılan bir fark vardır. Oysa simülasyon (hipergerçek) bu "gerçekle" "sahte" ve "gerçekle" "düşsel" arasındaki farkı yok etmeye çalışmaktır."[20]

Baudrillard, simülasyonun ne gerçek olduğunu ne de gerçek olmadığını iddia etmektedir. Onu, gerçek ve gerçek dışılık arasında bir yere

---

[17] Baudrillard, **a.g.e.**, s.14.
[18] Oğuz Adanır, **Baudrıllard**, İstanbul, Say Yayınları, 2010, s.2.
[19] Jean Baudrillard, **Tüketim Toplumu**, çev. Hazal Delikaya, Ferda Keskin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2. Baskı, 2004, s.155.
[20] Jean Baudrillard, **Simülakrlar ve Simülasyon**, çev. Oğuz Adanır, Ankara, Doğubatı Yayınları, 4. Baskı, 2008, s.15-16.

yerleştirmiş ve aslında simülasyonun gerçekliğe zarar verdiğini ima etmiştir. "Gerçekle modelin birbirlerine karıştıkları bir simülasyon uzamında gerçek hipergerçekleştirilmiştir. Kitle iletişim araçları aşırı hipergerçekliği üretmiş ve toplumsallığı yok etmiştir. Kitle iletişim araçlarının (internet, gazete, TV, vs.) etkisinde olan birey simülasyon ortamında manipülasyona uğramış, medyanın gösterdiğini düşünen ve konuşan bir istasyon haline gelmiş, sahteleri gerçekmiş, gerçekleri de sahteymiş gibi algılamaya başlamıştır."[21]

> "Televizyon stüdyosu insanları holografik kişiliklere dönüştürmektedir. Tıpkı gerçek bir elin (irréel) gerçek dışı bir hologramın içinden hiçbir direnişle karşılaşmadan geçmesi gibi, televizyon stüdyosunda oturan insan da projektör ışıkları sayesinde, uzamda, somut ve saydam bir kişiliğe dönüşerek (örneğin milyonlarca televizyon izleyicisinin) kütlenin içinden hiçbir direnişle karşılaşmadan geçiyormuş izlenimini bırakmaktadır. Bu arada bu hologramın içine daldırılan elin de gerçek dışı bir şeye dönüştüğü unutulmamalıdır.
>
> Ön taraftan yansıtıldığında holografik halüsinasyon kusursuz olduğu kadar büyüleyicidir de. Sanki onunla sizin aranıza giren bir şey yok gibidir (hologramın insanda bıraktığı etki fotografik ya da sinematografik etkiden çok farklı değildir)."[22]

Bu kuramlar çerçevesinde televizyonun Türkiye'ye gelişiyle beraber toplum tarafından algılanışı ve gündelik yaşama yansıması sözlü tarih ve gazete taramalarıyla analiz edilmiş ve elde edilen veriler sonuç kısmında değerlendirilmiştir.

Tezin birinci bölümü: "Televizyonun Türkiye'ye Gelişi", "Televizyonun Türkiye'ye Gelişindeki Etkenler" ve "Televizyonun Yayın İçeriği" başlıklarından oluşmaktadır. Birinci bölümün ilk kısmında televizyonun Türkiye'ye geliş süreci kısaca anlatılıp değerlendirilmiştir. İkinci kısmında ise

---

[21] Ahmet Dağ, **Ölümcül Şiddet: Baudrillard'ın Düşüncesi**, İstanbul, Külliyat Yayınları, 2011, s.115.
[22] Jean Baudrillard, **Simülakrlar ve Simülasyon**, çev. Oğuz Adanır, Ankara, Doğubatı Yayınları, 4. Baskı, 2008, s.149.

televizyonun Türkiye'ye Batı desteği ile devlet tarafından getirildiğinden söz edilip Batı'nın ve devletin televizyona nasıl baktığı analiz edilmiştir. Bu analiz; eğitim ve kültür aracı olarak televizyon ve siyasi bir araç olarak televizyon başlıkları altında gerçekleştirilmiştir. Ardından ise son kısımda, getirilen televizyonda ne olduğu, televizyonun yayın içeriği anlatılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde ise televizyonun gelişi ile gündelik yaşamda yaşananlar, sözlü tanıklıklar üzerinden değerlendirilmiştir. Bu bölümde geleneğin yitimi ve geleneğin yeniden demirlemesi kavramaları merkeze alınarak bir analiz yapılmaya çalışılmıştır. Televizyonla birlikte gündelik hayatta yaşananlar öncelikle iki bölüme ayrılmıştır. "Televizyonun Gündelik Yaşama Yansımaları" ve "Televizyon ve Gerçeklik" başlıklarını taşıyan bu bölümün tamamı sözlü tanıklıklardan oluşmuş ve birinci bölümde televizyona devletin, üstün bakışı söz konusu iken ikinci bölümde toplumun bakışı ortaya konmuştur. Birinci bölümün ilk alt başlığı "Televizyonun Gündelik Yaşama Yansımaları" olup siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel yansımalar olarak üç bölüme ayrılmıştır. "Siyasal Yansımalar" kısmında; birinci bölümde devletin televizyona olan siyasal bakışının toplumda nasıl yankı bulduğu ortaya konmaktadır. "Ekonomik Yansımalar" kısmında ise televizyonun insanların ekonomilerine ve tüketim alışkanlıklarına yansıması analiz edilmiştir. "Sosyal ve Kültürel Yansıma" kısmında ise gündelik yaşamın tam da merkezinde olan; mekan, zaman, yeme içme, giyim kuşam, din ve mahremiyet gibi unsurların televizyonla olan etkileşimleri, dönüşümleri ortaya konup değerlendirilmiştir.

İkinci bölümün ikinci alt başlığı olan "Televizyon ve Gerçeklik" bölümünde ise insanların gündelik yaşamlarında ilk defa karşılaştıkları gerçeklik ve hipergerçeklik arasında duran televizyonu nasıl değerlendirdikleri analiz edilmektedir. Bu bölümün ayrı bir başlıkta incelenmesinin nedeni; gerçekliğin siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürelden ayrı imiş gibi durması ve gerçekliğin daha algısal olarak görünmesidir. Bunun yanı sıra gerçeklikle ilgili, gündelik yaşama, geleneğin yitimi ve demirlemesine dair sözlü tanıklıklardan göz ardı edilemeyecek şekilde veri

çıkması ve bunların önemli olması bu konuya yer verme gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Bütün bu anlatılanlardan sonra sonuç kısmında televizyonun gündelik yaşama yansımaları genel olarak değerlendirilip analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE TELEVİZYON

1.1. TELEVİZYONUN TÜRKİYE'YE GELİŞİ

Televizyon, birçok teknolojik araç gibi birdenbire ortaya çıkmamıştır. Teknolojik ve sosyal ilerlemeler televizyonun ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Elektronik dalgalar yoluyla ses ve görüntünün aynı anda, halka doğrudan ulaşmasını sağlayan televizyona gelene kadar bir dizi teknik gelişme yaşanmıştır. 1876'da Graham Bell tarafından telefon, 1878'de fonograf (sesleri kayıt ve tespit ederek istenildiğinde tekrar edilmesini sağlayan makine), 1889'da Edison ve Dickson tarafından ilk hareketli resim kamerası (kinetography) ve seyredici (kinetoscope) 1895'te ise sinematograf bulunmuştur. Marconi'nin 1888'de telsiz telgrafın bulmasının ardından gerçekleştirilen çalışmalarla radyo da insan yaşamına girer.[23] Televizyona ilişkin olarak ise: 1875 yılında resim nakli yapan "selenium mosaic" ABD'de bulunurken 1882'de İngiltere'de ilk fotoğrafı telle göndermek mümkün olmuştur. Sonraki yıllarda telefon hatlarıyla resim nakledilirken 1925'te hareket eden yel değirmeninin kolları yayınlanmıştır.[24]

Bugünkü anlamda televizyonu ise pek çok kaynağa göre 1923 yılında Vladimir Kosma Zworykin bulmuştur. Zworykin, o zaman "iconoscope" adını verdiği aracın patentini almıştır. Ortasında kamera tüpü bulunan araç, televizyon sisteminin elektronik anlamda oluşmuş halidir.[25]

---

[23] Bkz. David Crowley, Paul Heyer, **İletişim Tarihi / Teknoloji, Kültür, Toplum**, çev. Berkay Ersöz, Ankara, Phoenix Yayınları, 2010., İrfan Erdoğan, **İletişimi Anlamak**, Ankara, Erk Yayınları, 2. Baskı, 2005.,

[24] Erdoğan, **a.g.e.**

[25] Erdoğan, **a.g.e.**, Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007.

Dünyada televizyon yayıncılığında İngiltere, ABD, Fransa, Almanya gibi ülkeler başı çekmiştir.[26] Türkiye'de ise televizyon alanında ilk çalışmalar, 1952-1953 yıllarında İstanbul Teknik Üniversitesi'nin bünyesinde Yüksek Frekans Tekniği Bilim Dalı öğrencilerine eğitim vermek amacıyla başlamıştır. İlk televizyon yayını İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) tarafından 9 Temmuz 1952 tarihinde gerçekleştirilmektedir. Genellikle eğitim amaçlı olarak üniversite içinde kapalı devre yayın yapan İTÜ Televizyonu zaman zaman da haftanın belli günlerinde dışarıya yayın yapmıştır. Fakat o yıllarda İstanbul'daki alıcı sayısının çok az olduğu tahmin edilmektedir. Vatan Gazetesine göre 1954 yılında 30 alıcı bulunmaktadır.[27] Televizyon anteni olanların Cumartesi ve Perşembe yayın yapan İTÜ Televizyonu'nun yanında Bulgar, Romen, Yugoslav, vb. televizyon kanallarını da izledikleri görülmektedir. İTÜ Televizyonu, 27 Mayıs askerî darbesi öncesinde Demokrat Parti iktidarı tarafından kapatılmıştır. Darbe sonrasında da darbeyi desteklemeye yönelik filmler ve haber filmleri ile yayınına yeniden başlamıştır. Müzik, sohbet gibi programların yanında maç ve piyeslerin yayınlandığı İTÜ Televizyonu, Türkiye'ye televizyonun geliş sürecinde önemli bir yere sahiptir. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nun (TRT) kurulması ve yasal olarak tekel olması nedeniyle sonrasında İstanbul Teknik Üniversitesi Televizyonu, stüdyosunu bütün ekipmanıyla TRT'ye devretmek zorunda kalmıştır.

Televizyon için gerekli yasal düzenlemeler ve teknik hazırlıklar yapılmış, yayında çalışacak personele -yeterli olmasa da- bir eğitim verilmiştir. Yayında çalışacak personel, daha çok radyo deneyimi olan kişilerden oluşmaktadır. TRT'de ilk yayın 1966 yılında başlamıştır. 1966'da 5 kapalı devre yayını ile birkaç özel yayın yapılarak, hem program açısından hem yayın açısından deneyim kazanılmaya çalışılmıştır.[28] TRT'nin ilk kapalı devre yayınında, program olarak Gülseven Güven ve Bülent Varol'un

---

[26] Jcn-Noćl Jcannency, **Başlangıcından Günümüze Medya Tarihi**, çcv. Esra Atuk, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, 2009, s.260-265.
[27] Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007, s.31.
[28] Aysel Aziz, **Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı**, Ankara, TRT Yayınları, 1999, s.24.

hazırladığı "*Şiir ve Müzik*" ile Ünlen Demiralp'ın hazırladığı "*Haberler*" yer almaktadır. Diğer dört kapalı yayında da "*Haberler ve Spor*", "*Müzik*", "*Diş Sağlığı*", "*Mosquitos Topluluğu*", "*Açık Oturum*", "*Çocuk Köşesi*", "*Aktüalite*", "*Haftanın Getirdikleri*", "*Selçuklu Kervansarayları*" gibi farklı eğitici ve kültürel programlar bulunmaktadır.

Kapalı devre yayınları sırasında, 16 Ocak 1967 tarihinde, Meclis Bütçe Komisyonu üyelerine gösterilmek üzere bir örnek yayın hazırlanmıştır. Aziz, bunu televizyonun -bir nevi- görücüye çıkması olarak nitelemektedir.[29] 1967 yılında Mithat Paşa'da kapalı devre yapılan yayınlar aynı binanın üst katında bulunan televizyondan konuklar tarafından izlenmiştir. O günkü yayının içeriği ise; "*Haberler*" (Zeki Sözer), "*Masal*" (Gülseven Güven), "*Keşifler*" (Bülent Varol), "*Film (Bale)*", "*Türk Müziği*" (Ünlen Demiralp) şeklindedir. Türk Müziği programında o günün gözde sanatçılarından Yaşar Özel ve Emel Sayın'a da yer verilmiştir.[30] Komisyonun yapılan yayını beğenmesi televizyonun geleceği açısından önem taşımaktadır.

1 Ocak 1968 olarak belirlenen TRT'nin açılış tarihi, hazırlıkların tamamlanamaması nedeniyle ertelenmek zorunda kalır. 1966 yılında başlamış olan kapalı devre yayınları artık yerini -yeterli donanım hâlâ tam olmasa da- dışarıya açık yayına bırakacaktır.

Televizyon henüz Türkiye'ye gelmeden televizyona ilişkin haberlerin gazetelerde çıktığı görülmektedir. Amerikan televizyonlarında Türk hamamlarını konu alan filmlerin yapıldığı haberi, Almanya'da televizyondan beyzbol maçını izleyen itfaiyenin maçta yaşanan sert çarpışmada oyunculardan birinin bayıldığını televizyondan görmesi üzerine çarpışmanın bulunduğu yere yardıma gittiği gibi haberler yapılmıştır.[31] Bunun yanı sıra yabancı sinema filmlerinde de televizyon zaman zaman görülmüştür. Böylece televizyon henüz Türkiye'ye gelmeden gazete okuyan, sinemaya giden kesim televizyonun varlığından haberdardır. Aynı zamanda gazete birinci

---

[29] Aziz, **a.g.e.**, s.24.
[30] Aziz, **a.g.e.**, s.25.
[31] Televizyonun Garip Tesadüfleri, **Milliyet Gazetesi**, 19.01.1952, s.6.

sayfasından verdiği haberde, ekranı küçücük, ama onu çevreleyen kutusu kocaman bir televizyon alıcısının fotoğrafını basmıştır. Fotoğrafın altında "Yukarıdaki resim bir televizyondur," yazılıdır.[32] Halka açık olarak yapılan ilk yayın 31 Ocak 1968 tarihinde gerçekleşmiştir.

1.2. TELEVİZYONUN TÜRKİYE'YE GELİŞİNDEKİ ETKENLER

TRT, devlet kanalı olarak devlet tarafından kurulmuş, kuruluş aşamasında Batılı ülkelerin de desteğini almıştır. TRT'nin kuruluş sürecine bakıldığında ülkede İTÜ televizyonunun varlığı belli bir kesimde, özellikle büyükşehirlerde bir farkındalığa yol açmış, kanaat önderleri ve gazete haberleri ülkeye televizyonun getirilmesi yönünde bir tutum sergilemişlerdir. Toplum genelinde ise böyle bir beklenti ve farkındalığın yayılmadığı görülmektedir.

1960'larda devletin televizyon kurması Türkiye'nin gündeminde yer almış ve buna ilişkin tartışmalar başlamıştır. Yapılan tartışmaların çoğunun ana konusu, televizyonun Türkiye için lüks olup olmadığıdır. Ülkeye televizyon getirmek için ciddi alt yapıya ve teknik olanaklara ihtiyaç vardır. Bu alt yapıyı sağlamak için de Türkiye ekonomisi çok elverişli görünmemektedir. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda televizyona bütçe ayrılmamış, ancak televizyonun nasıl kurulacağı, gelişeceği gibi teknik konularla ilgilenilmesi için "Radyo Televizyon Özel İhtisas Komisyonu" kurulmuştur. 1968-1972 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da "*... Radyo programlarının batı radyoları düzeyine çıkana kadar televizyonun ekonomimiz için pahalı olacağı...*" gerekçesi ile DPT tarafından herhangi bir yatırım

[32] Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007, s.28.

öngörülmemiştir.[33] Fakat planda yer almasa da iktidarın televizyon yayınlarını başlattığı görülmektedir. DPT'nin televizyonu ilk olarak gündeme getirdiği planlı dönem, 1973-1977 yıllarını kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma dönemidir. Plan dönemi sonunda televizyonların toplam verici gücü 1417 kw.'a, verici sayısı ise 26'sı ana verici olmak üzere toplam 58 vericiye ulaşmıştır. Böylece Plan dönemi sonunda ülkenin yüzde 60'ı televizyon yayınları ile kapsanmıştır.[34]

1.2.1. Eğitim ve Kültür Aracı Olarak Televizyon

Devlet ve ülke için önemli bir girişim olan televizyonun ülkeye getirilmesinin temel nedenlerinden biri; televizyonun eğitim ve kültür taşıma aracı olarak görülmesidir. TRT'nin, kuruluş sürecine bakıldığında, devlet tarafından ve Batı'nın yoğun desteği ile kurulduğu görülmektedir. Batı'nın, bu desteği, "modernleşme paradigması"na yaslanarak verdiği söylenebilir. Batı, modernleşme sürecini yaşadıktan sonra diğer ülkelere de modernleşme politikalarını yaymak, "az gelişmiş" ülkelerin "eğitim", "kültür" ve "görgü"sünü artırmak için teknolojiyi ve özellikle içeriği olan teknolojiyi, yani kitle iletişim araçlarını götürmeyi gerekli görmüştür. Türkiye'ye televizyonun kurulması aşamasında en çok Almanya'dan destek alınmıştır. Federal Almanya ile yapılan anlaşmada; adı Televizyon Eğitim Merkezi olacak bina TRT yönetimi tarafından bulunmuş, içinin teknik donanımı Almanya tarafından sağlanmıştır.[35] Almanya, Fransa, İngiltere (BBC) ve İtalya gibi ülkeler Türkiye'ye teknik donanım dışında televizyonda çalışacak yayın elemanlarının eğitimi konusunda da destek vermişlerdir. Bunun yanı sıra televizyon içeriği olan bir teknolojidir. Özellikle ABD'den çok sayıda program

---

[33] Aysel Aziz, **Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı**, Ankara, TRT Yayınları, 1999, s.49.
[34] Aziz, **a.g.e.**, s.50.
[35] Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007, s.39.

(genellikle de dizi ve sinema filmi) satın alındığı görülmektedir. Batılı ülkeler bu politika ile aynı zamanda oldukça kâr da etmektedirler. Gerek teknik, gerek içeriksel "destek" o ülkelerin kazanç sağlamalarına neden olmuştur.

> "Alıcılarla ilgili olarak da renkli yayına geçen, siyah beyaz alıcısına doymuş olan Alman toplumu ve üretimde bulunan Grundig, Nordmende, ShaubLorenz, Saba firmaları siyah beyaz televizyonları için çok geniş, bakir bir pazar bulmuşlar; gerek Almanya'da işçi olarak bulunan Türk vatandaşlarının Türkiye'ye gelirken getirdikleri siyah beyaz televizyon alıcıları, gerek kurulan montaj sanayi ile Almanya, Türkiye'de belki de tahmin edemeyeceği büyüklükte bir pazar bulmuştur."[36]

> "Amerika ve Avrupa'nın 1955'lerden sonra renkli televizyona hazırlandığı ve 1960'ların sonunda da tamamıyla renkli televizyona geçtiği düşünülürse, gelişmiş Batılı ülkelerin yardım adı altında yaptığı şey, aslında bir taşla iki kuş vurmak olmuştur. Öncelikli olarak amaçlanan, kendilerinin yeni bir televizyon sistemine geçtikleri bir dönemde kullanmadıkları araç ve gereçleri hibe ederek işin başında 3. Dünya ülkelerini satmak istedikleri iletişim ürünlerine bağımlı kılmaktır."[37]

Batı, tekniği ve içeriği olan bu araçla hem kâr elde edebilmiş hem de modernleştirme, eğitme politikasını gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla bu durum Batı'nın Türkiye gibi ülkelere teknoloji götürmek isteme çabalarını anlamlı kılmaktadır.

Devlet ise ilk başta televizyonun ülkeye gelmesine ihtiyatlı yaklaşmışsa da sonrasında televizyonun gerekliliğini savunmuştur. DPT'nin televizyon yayınını başlatma gerekçesi şu şekildedir:

---

[36] Aysel Aziz, **Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı**, Ankara, TRT Yayınları, 1999, s.35.
[37] Şermin Tekinalp, **Camera Obcura'dan Synopticon'a**, İstanbul, Der Yayınları, 2006, s.219.

> "Sosyolojik gelişmelerin sosyolojik yasalara bağlı olmasına rağmen geri kalmış ülkelerin gelişmiş teknolojiden yararlanarak sosyal gelişmelerini hızlandırabilecekleri düşüncesiyle, okul ve öğretmen sayısı az olan Türkiye'de televizyonun meslek kursları açarak Türkiye'yi sanayileştirmeye götürecek insan gücü arzının yeterli çerçeveye çıkarmasının mümkün olduğu" şeklindedir.[38]

Bu süreçte devletin, televizyonu üstten bir bakışla halkı eğitmek ve bilgilendirmek amacıyla diğer ülkelerden de geri kalmamak adına atılan bir adım gibi değerlendirdiği görülmektedir. Bu bakışa göre televizyon; bir eğitim, kültür aracı, aynı zamanda bir gelişmişlik göstergesidir. Televizyon, devletin modernleştirme politikasını gerçekleştirmek ve yaymak için bir araç olarak görülmektedir. Televizyonculuğun ilk yıllarında, radyo yayınlarındaki eğitim ve kültür işlevinin öncelikli olma ilkesi; yeni olan bu kitle iletişim aracı için de geçerli olmuştur. Seçkinci bir bakışla devletin toplum için en iyisini düşüneceği ve gerçekleştireceği kabul edilmektedir.[39]

TRT Yönetim Kurulu Başkanı olarak İsmail Giritli bir gazetede yayımladığı "Televizyon ve Eğitim" adlı yazıda şunları dile getirmektedir: "Eğitim, azınlığın yararlandığı imkân olmaktan çıkıp, televizyon sayesinde çoğunluğa mal edilecektir."[40] Televizyon, toplumu eğitmek için iyi bir araç olarak görülmekte ve kitle iletişim araçlarının işlevlerinden biri olan eğitim işlevi, Türk televizyonunda öncelikli olarak yer almaktadır. Televizyon Dairesi Başkanı Mahmut T. Öngören'in, deneme yayınlarına başlamadan önce:

> "... doğrudan köylüye ve her çeşit eğitim seviyesindeki halka hitap eden eğitim programları ile doğrudan doğruya okullara yapılacak öğretim programları ile diğer kültür programları ile televizyonun ileride günlük

---

[38] Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007, s.41.
[39] Özden Çankaya, **Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT (1927-2000)**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003, s.81.
[40] İsmail Giritli "Düşünenlerin Düşünceleri / Televizyon ve Eğitim", **Milliyet Gazetesi**, 06. 04. 1967, s.2.

hayatımızda oynayacağı rolü yansıtan yayınların düzenlenmesi 1968 TRT program çalışmalarının hedefi olacaktır."

şeklindeki program metni önerilerinde televizyonun eğitici yönü ön plana çıkarılmıştır.[41] TRT'de 1973 yayın yılına başlanırken, yayında gerek örgün eğitim, gerekse yaygın eğitim programlarına ağırlık verileceği belirtilmektedir. Bu dönemde TRT'nin -özellikle köyde yaşayan- halkın yaşam seviyesini yükseltici, okuldaki eğitime destek verici yayınlarla eğitici bir misyon üstlendiği görülmektedir. 1973 TRT Çalışma Programı'nda şöyle denmiştir: "1973 yılında yetişkinler eğitimine önem verilecek, köy yayınları köylünün hayat seviyesini yükseltecek uğraşı ve bilgileri öğretmek amacına yönelecek, ilgili bakanlıklarla yapılacak işbirliği sonucu, genel yayın içindeki oran artırılacaktır."[42] Giritli ise: "Başlıca görevlerini haber, eğitim ve eğlence olarak sıralayabileceğimiz TRT Kurumunun, bunlardan özellikle eğitime öncelik tanıması ve eğitici, öğretici, kültür ve eğitime yardımcı yayınlarını haber ve eğlence programlarına taşırma zorunluluğu da vardır.[43]" diyerek TRT'nin ve de aslında televizyonun işlevlerinin ne olması gerektiğini dile getirmektedir. Baran da her televizyondan yılda 230 lira alınmasından yakınmış ve "bir milletin fikri gıdası ile oynayan için söylenecek söz yoktur! Bu karardan derhal vazgeçilmelidir" diyerek televizyona fikri gıda veren, eğiten, geliştiren bir işlev yüklemiştir.[44]

1967 yılında "Televizyon Gerekli mi?" başlıklı bir gazete haberinde, çeşitli meslek gruplarından 30 yetkiliye televizyonun gerekli olup olmadığı sorulmuştur. Cevaplardan 24'ü evet, 6'sı hayır şeklindedir. Evet diyenlerin çoğu, eğitim aracı olarak kullanılacaksa, taraftar olduklarını belirtmektedir. Oyuncu Ayla Algan, konuyla ilgili şunları söylemektedir:

---

[41] Aysel Aziz, **Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı**, Ankara, TRT Yayınları, 1999, s.30.
[42] Özden Çankaya, **Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT (1927-2000)**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003, s.129.
[43] İsmail Giritli "Düşünenlerin Düşünceleri / Televizyon ve Eğitim", **Milliyet Gazetesi**, 06. 04. 1967, s.2.
[44] Cihad Baban, "Günden Güne Televizyon Vergisi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 09.09.1972, s.4

> "Şartlı olarak evet. Sadece büyük şehirlerde kalmayıp, bir eğitim aracı olarak köylere kadar inecek, toplum yararına kullanılacaksa yapılsın. Eğer televizyon bir eğlence vasıtası olmaktan öteye gitmeyecekse, içinde bulunduğumuz şartlarda bu kadar lüks yatırım yapılması özentiden başka bir şey olamaz." [45]

Aslay da 3 Ağustos 1967 tarihli gazete yazısında televizyonun bir lüks değil, halkımızın sosyal ihtiyaçlarından biri olduğunu ifade etmektedir.[46]

Türkiye'de yayınlanan kültürel içerikli programlara da, toplumda var olan sınıflar arasındaki kültür farkını kapatacağı gözüyle bakılmıştır. Öngören:

> "Yine bütün dünya biliyor ki kültür kütüphanelere hapsedilmez. Kültürün açığa çıkıp çatışmaya katılması gerekir. Bütün kültürel düşünceler, kavramlar, estetik ifadeler hareket ister. İşte az gelişmiş ülkelerde bunlara hareket sağlayacak en başarılı organlardan biri televizyondur."

derken televizyonu eğitim ve kültür aktarıcısı olarak üst bir yere koymuştur. [47] Oskay ise: "Victor Hugo'nun, o zamanlar kültür devrim yaratmış bir araç olan "kitap"lar için, "Orta Çağ'da katedraller vardı. Şimdi kitaplar.." dediği bilinir. Günümüzde kitlelerin "katedral"i ise şimdi Türkiye'de de temelleri atılan televizyondur." diyerek televizyonun katedraller ve kitaplar gibi bir kültürel devrim yaratacağından söz etmiştir.[48] Televizyon, bir eğitim ve kültür aracı olarak görüldüğünden tiyatro ve sinemaya gidemeyen; gazete, dergi, kitap okumayan halkın televizyon aracılığıyla "kültür"leneceği, ve

---

[45] "Televizyon Gerekli mi?", **Milliyet Gazetesi**, 04.06.1967, s.1.
[46] Vedat Aslay, "Düşünenlerin Düşünceleri / Tv Gelirken'", **Milliyet Gazetesi**, 03.08.1967, s.2.
[47] Mahmut Tali Öngören, "Düşünenlerin Düşünceleri/ Televizyon üç yaşında..." **Milliyet Gazetesi**, 02.02.1971, s.2.
[48] Ünsal Oskay, Düşünenlerin düşünceleri / Katedral mi, taverna mı? **Milliyet Gazetesi**, 28.03.1968, s.2.

bunlara ulaşanlarla "kültür"lü insanlar arasındaki kültür boşluğunun azalacağı düşünülmüştür. Televizyona halkın kültürünü artırma görevi verilmiştir. Anlaşılmaktadır ki gerek bürokratlar, gerek kanaat önderleri televizyonun Türkiye'ye gelişine büyük önem atfetmişler ve televizyonu bir eğitim verici, kültürlendirici, "modernleştirici" bir araç olarak görüp televizyonun geliş amacının eğitme olarak nitelendirmişlerdir.

1.2.2. Siyasi Araç Olarak Televizyon

İktidarlar tarih boyunca halka ulaşmanın, halk üzerinde egemen olmanın yollarını aramışlardır. Eski çağlarda kral, hükümdar yüksek bir yerden halka bütün ihtişamı ile konuşarak iktidarını kurmaya çalışırken tarihsel süreç içerisinde değişen ve gelişen koşullar "kitle iletişim araçları"nı ortaya çıkarmıştır. Matbaa, telefon, telgraf, radyo ve daha sonra televizyon gibi araçlar iktidar'lar için bulunmaz bir fırsat olmuştur. Althusser, medyayı "devletin ideolojik aygıtları" arasında saymaktadır.[49] Althusser devletin ideolojisini benimsetmede medyanın etkinliğinden, medyanın insanı yeniden ürettiğinden söz etmektedir. Devlet, birçok kurumu gibi (eğitim, aile, kilise, vb.) kitle iletişim araçlarını da kendi ideolojisini yaymada bir araç olarak kullanmıştır.

Hiçbir kitle iletişim aracı, özellikle doğuş ve gelişme dönemlerinde siyasetten bağımsız olmamıştır. Siyasi aktörler, tarih boyunca dördüncü güç olarak nitelendirilen medyanın bu etkinliğinin ve gücünün farkında olmuşlardır. Günümüzde de birçok ülkenin bir devlet kanalına sahip olduğu görülmektedir. Başta İngiltere olmak üzere Fransa, Almanya, İtalya, Rusya ve İran gibi birçok ülkenin devlet televizyonu vardır. Türkiye'de de 1964 yılında

[49] Philip Smith, **Kültürel Kuram**, çev. İbrahim Gündoğdu, Selime Güzelsarı, İstanbul, Babil Yayınları, 2005, s.80.

devlet tarafından kurulan Türkiye Radyo Televizyon (TRT) Kurumu günümüzde de varlığını devam ettirmektedir.

TRT, her ne kadar devlet tarafından kurulmuş ve birçok devlet unsurunu içinde barındırmışsa da TRT'nin ilk yıllarında özerk olması, TRT'ye kısmi bir bağımsızlık vermiş ve kısmen özgür bir yayıncılık anlayışı ile yayın yapmasını sağlamıştır. Fakat TRT'nin özerkliği oldukça kısa sürmüş ve 1972 yılında TRT'nin özerkliği kaldırılıp özerklik kavramı, yerini tarafsızlığa bırakmıştır. Bunun yanı sıra bir devlet organı olarak 1964 yılında kurulan TRT, uzun yıllar ülkede tek kanal olarak hüküm sürmüş, devlet kanalı dışında bir kanal açılması ise yasaklanmış, "radyo ve televizyon istasyonları, ancak devlet eliyle kurulur" ibaresi yasal hükümlerde yer almıştır.[50] Aslında bu yasak, devletin televizyon ile ilgili görüşünü ortaya sermekte ve devletin, etkin ve önemli bir iletişim aracı olan televizyonu kendi kontrolü dışında tutmak istemediğini göstermektedir.

Televizyonun eğitme amacıyla kullanmasının yanı sıra milli güvenlik yönünden de olumlu etkileri olacağı, kültürel ve ulusal düşünceleri yabancı ülkelere tanıtmak hususunda dış politika açısından da büyük yararlar sağlayacağı da düşünülmektedir.[51] TRT, bir devlet televizyonu olduğunu televizyonda kullandığı unsurlarla da göstermektedir. TRT'nin her gün açılış ve kapanışlarında askerlerin yürüyüşünün ardından bayrak çekilerek İstiklal Marşı[52] okunması; arıza olduğunda ise trafik lambası önünde elinde copuyla duran bir trafik polisinin ağzından çıkan balonda yazan "lütfen bekleyiniz" yazısı yazması gibi unsurlar televizyon üzerinden devlet'in varlığını hatırlatmaktadır. Daha sonra göreceğimiz gibi televizyondaki ilk yayın da resmî tören havası içinde gerçekleşmiş, özellikle televizyonun ilk çıktığı yıllarda milli birlik ve beraberliğe ilişkin program içeriklerine sık rastlanmıştır.

---

[50] Prof. Dr. Kayıhan İçel, Doç. Dr. Yener Ünver, **Kitle Haberleşme Hukuku**, İstanbul, Beta Basım, 6. Bası, 2005, s. 343.

[51] Ömer Scrim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007, s.41.

[52] TRT uzun bir süre açılış ve kapanışlarda İstiklal Marşı'nı kullanmıştır. Şu anda da, televizyonların kapanması söz konusu olmadığından, TRT'nin bütün kanallarının açılışı İstiklal Marşı ile gerçekleşmektedir.

Ayrıca, TRT'nin birçok yasal metninde; milli bütünlük, milli güvenlik gibi kavramların sıklıkla yer aldığı görülmektedir.

TRT kurulduğu andan beri siyasetle bir şekilde ilişki içerisinde olmuştur. TRT'nin kuruluş ve yaygınlaşma yılları siyasi açıdan karışık yıllardır. 1965 seçimlerinden sonra ideolojik anlamda fikir ayrılıklarının keskinleştiği söylenebilir. Bu dönemde Türkiye'de sosyal ve siyasal hayatı etkileyen iki grubun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu iki grup Özdemir'in siyasetin dinamik güçleri olarak nitelediği öğrenciler ve işçilerdir.[53] Bu yıllarda sağ ve sol grupların mücadelelerine tanık olunmuştur. Sonrasında ise ordu; 12 Mart 1971'de askeri muhtıra yayınlamıştır. Türk siyasetinde "12 Mart rejimi" olarak adlandırılan dönem, 12 Mart 1971 günü Genel Kurmay Başkanı ve kuvvet komutanı beş generalin (biri amiraldir) gerçekleştirdikleri "muhtıra" ile başlar ve Nisan 1973'te darbecilerin adayı Orgeneral Faruk Gürler'in Cumhurbaşkanlığı seçiminde saf dışı bırakılmasıyla sona erer.[54] 12 Mart'ta kadar gelinen süreçte yaşananlardan, TRT, en büyük sorumlular arasında gösterilmiştir. TRT'nin 1968-1970 arasında dünyada ve Türkiye'de cereyan eden toplumsal olayları yayınlaması oldukça tepki görmüştür. İktidar partisinin yöneticileri, TRT'nin özerklik zırhına bürünerek halkı kışkırttığını iddia etmişlerdir.[55] Ve TRT'nin özerkliği 12 Mart darbesinin ardından sona erdirilmiştir. 12 Mart Muhtırası sonrasında özerkliği sona eren TRT'de artık iktidarın değişmesi ile değişen bir kadro ve yayıncılık anlayışı başlamıştır. Örneğin; 12 Mart sonrasında TRT'nin başına general Musa Öğün geçtikten sonra "*Sağda ve Solda Vuruşanlar*" ve "*12 Mart'a Nasıl Geldik*?" gibi programlar yapılmış, "*Bedava Dünya Gezisi*", "*1900'lerin Kadını*", Charles Chaplin'in sessiz film dönemine ait küçük güldürü filmleri gibi bazı programlar da yayından kaldırılmıştır.[56] İsmail Cem döneminde Ruhi Su, Selda Bağcan, Timur Selçuk gibi sol görüşlü sanatçıların TRT'de yer alması karşıt grupları rahatsız etmiştir.[57] Sağ görüşlü

---

[53] Hikmet Özdemir, v.d., **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908 – 1980**, İstanbul, Cem Yayınevi, 7. Baskı, 2002, s.259.
[54] Özdemir, **a.g.e.**, s.260.
[55] Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007, s.56.
[56] Serim, **a.g.e.**, s.68.
[57] Serim, **a.g.e.**, s.82-83.

olan Yalçıntaş döneminde; İsmail Cem döneminde yayınlanan Yusuf Kurçenli'nin yönettiği, bir maden işçisinin yaşamının anlatıldığı "*Vardiya*" ve Yavuz Özkan'ın çektiği, köyden kente göçü irdeleyen "*Hakkı*" adlı televizyon filmi gösterilmezken, "*Savaşan Dünya Belgeseli*'nin "*Jenosid (Soykırım)*" adlı bölümü yayından kaldırılmıştır.[58] Dinî ve sağ görüşüyle öne çıkan Şaban Karataş döneminde ise Şule Yüksel Şenler tarafından yazılıp Yücel Çakmaklı tarafından çekilen "*Birleşen Yollar*" adlı filmin televizyonda gösterilmesi ve birtakım dinî içerikli programların yapılması, laik kesimlerin tepkisini toplamıştır. Cumhuriyet Gazetesinde ise Yalçıntaş yönetimi başlarken yayınların nasıl olacağı, bazı yayınların kaldırılıp kaldırılmayacağının merak konusu olduğu dile getirilmiştir. Haber: "Bugün başlıca merak konusu, TRT'nin, Cephe'nin dilinden düşmeyen milli çizgiye ne gibi girişimlerle oturtulacağı ve kamuoyunun benimseyip ilgiyle izlediği programların varlıklarını sürdürüp sürdüremeyeceğidir." şeklinde yer almıştır.[59] Gene Cumhuriyet Gazetesinde: "TRT'nin yeniden kişiliğine kavuşması gerektiği Milli Cephe Radyo ve Televizyonu olmaktan kurtulması gerektiğinden" söz edilmiştir.[60] Tercüman Gazetesinde ise Kabaklı 27 Mayıs, 12 Mart gibi olayların arkasında TRT'nin başrol oynadığını ve "ancak Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş ve Şaban Karataş zamanlarında TRT'den biraz milli hava teneffüs etmeye başlandığını" ifade etmiştir.[61] Televizyonun Türkiye'ye geldiği dönemde ülkenin içinde bulunduğu siyasal koşulların televizyonla ilişkili olduğu görülmektedir.

Bu anlamda 1974 yılındaki Kıbrıs Harekatı da o yıllardaki önemli siyasi olaylar arasında yer almaktadır. İlk kez Türkiye'nin doğrudan içinde bulunduğu savaş haberlerinin görüntülü olarak -anında olmasa bile film olarak- çok kısa bir süre sonra TRT televizyonlarından verilmesi ise televizyonun popülerliğini ve yayınlarına olan ilgiyi daha da arttırmıştır.[62] Kıbrıs ile ilgili televizyonda yayınlananların içeriğinin önemli olduğu

---

[58] Serim, **a.g.e.**, s.88.
[59] "Yalçıntaş Yönetimi Başlarken" **Cumhuriyet Gazetesi**, 20.05. 1975 s.10
[60] Aktay, Oktay,"Evet Hayır/MCRT TRT Olmalı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 09.07.1975, s.2.
[61] Kabaklı, Ahmet, "Gün Işığında / Kolay Lokma Değil", Tercüman Gazetesi, 14.03.1977, s.2.
[62] Aysel Aziz, **Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı**, Ankara, TRT Yayınları, 1999, s.45.

görülmektedir. 150- 200 kişilik bir grup Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denktaş'ın önceki gece televizyonda yapılan açıkoturumdaki konuşmasını protesto için Ankara Televizyonunun önünde gösteri yapmış,[63] daha sonraki yıllarda ise "Ülkeler Yarışıyor" Programının sunucusu Cenk Koray, Kıbrıs Barış Harekatı yerine Kıbrıs Harekatı deyip barış kelimesini demediği için programdaki görevinden alınmıştır.[64]

Türkiye'de 1976'dan itibaren yeniden bir iç savaş ortamı gözlenmektedir.[65] Hıncal Uluç, Cumhuriyet Gazetesinde televizyon için "Sınıf kavgasını körükleyecek görüntü ve mesajlardan kaçınmak gerekir." şeklinde uyarıda bulunmaktadır.[66] Ülkede 68 olayları ve 1971 muhtırasının üzerinden çok da zaman geçmeden toplumun iç çekişmeleri, sağ sol mücadelelerinin tırmanması sonucunda 12 Eylül 1980 günü Türk Silahlı Kuvvetleri bir kez daha yönetime el koymuştur. Ve Kenan Evren, darbeyi topluma kolaylıkla ve çabucak erişebileceği radyo ve televizyon üzerinden duyurmuştur.

1.3. TELEVİZYONUN YAYIN İÇERİĞİ

Televizyonda gerçekleşecek ilk yayına ilişkin tüm teknik ve yasal hazırlıklar tamamlanmıştır. Türkiye'de 30 Ocak 1968 tarihinde; saat 18.30'da ekranlar ışıldamaya başlamış, saat 19.15'te "TRT" yazısı ekrana gelmiştir. Saat 19.25'te ekranda bir Atatürk heykeli resmi belirir ve ekranın sol üst köşesinde "Ankara Televizyonu" yazısı yazmaktadır.[67]

---

[63] "Denktaş'a Karşı Gösteri Yapıldı", **Milliyet Gazetesi**, 25.12.1970, s.1.
[64] " "Kıbrıs" programında "Barış" sözcüğünü kullanmayan Cenk Koray Aforoz Edildi" **Milliyet Gazetesi**, 18.06. 1979, s.10.
[65] Hikmet Özdemir, v.d., **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908 – 1980**, İstanbul, Cem Yayınevi, 7. Baskı, 2002, s.275.
[66] Uluç, Hıncal; "Radyo ve TV Yayınlarının İlkeleri Saptandı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 06.01.1976, s. 10.
[67] Aysel Aziz, **Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı**, Ankara, TRT Yayınları, 1999, s.30.

İlk yayın akışı şu şekildedir:

19.15 TRT yazısı ve sinyal müziği

19.25 Ankara Televizyon anonsu ve sinyal müziği

19.29 Saat ayarı ve gong

19.30 Açılış ve anons

19.31 Başlarken (Mahmut Tali Öngören'in Konuşması)

19.35 Devrim Tarihi (Belgesel Kültür Programı)

20.00 Haberler

20.10 Hava Durumu

20.15 Kötü Adam-İnatçı Çiçek (Çizgi Film)

20.38 Antalya Ormanları (Belgesel Film)

20.50 Kapanış anonsu

20.51 Türk Bayrağı, İstiklal Marşı, Kapanış.

Televizyondaki ilk yayın; TRT müdürü Mahmut Tali Öngören'in konuşması ve beş dakika teknik arızanın oluşmasından sonra Afet İnan'ın "*Devrim Tarihi*" adlı programıyla devam etmektedir. Halka gösterilen bu ilk televizyon yayın akışı, aslında Türkiye'de başlangıç olarak yayıncılık mantığının nasıl olduğunu gözler önüne sermekte ve bundan sonraki yayınların nasıl olacağı hakkında ipuçları taşımaktadır.

Yayının açılışının Atatürk heykelinin resmi ile başlayıp Türk bayrağı ve İstiklal Marşı ile bitmesi TRT'nin "devlet" televizyonu olduğunu kişilere hissettirip hatırlatmaktadır. Bir resmî tören havasında başlayan Ankara Televizyonu'nun açılışı genel müdürün konuşması ile devam etmektedir. Daha sonraki programa geçişteki teknik arıza da ülkede gerçekleşen ilk televizyon yayını olarak düşünüldüğünde küçük bir aksaklık olarak

değerlendirilmiştir. Sonrasında ise eğitici program niteliğinde, Türk milliyetçiliğini öne çıkaran bir belgesel yayınlanmıştır. İnsanları bilgilendirmeye dönük olarak haberler ve hava durumunun ardından, biraz da eğlence katmaya ve çocuklara yönelik çizgi film gösterilmiştir. Ardından genel kültüre katkı sağlayacak bir belgesel yayınlanmış ve ilk televizyon yayını İstiklal Marşı ile son bulmuştur.

Bir taraftan eğitim, kültür programı ile kamu yayıncılığı anlayışının öne çıktığı gözlenirken diğer taraftan çizgi film vb. programlarla eğlence, izlenilirlik gibi unsurların da göz ardı edilmediği söylenebilir. Televizyonda gösterilen programların içeriği, televizyonun işlevleri ile paralellik arz etmektedir. Aziz, televizyon programlarını amaçlarına göre: haber amaçlı (haber programları), eğitim ve kültür amaçlı (her türlü eğitimsel ve kültürel programlar), eğlence amaçlı (müzik, show programları, drama ve sinema) ile reklam, propaganda ve tanıtım amaçlı programlar olarak ayırmaktadır.[68]

Televizyonun haber verme işlevi ilk sıralarda yer alır. **Haber** vermek ve bilgilendirmek televizyonun asli görevlerindendir. TRT yayına başladığı ilk günden itibaren haberlere yer vermekte, her gün ülkede olan güncel olayları izleyicilere aktarmaktadır.

Güncel olaylara ilişkin olarak televizyon yayınlarının başlarında, 1969 yılında gerçekleşen Türk televizyonunda Armstrong'un aya ayak basışının gösterilmesine tarihî bir önem atfedilmiş, aynı şekilde Apollo 172'nin uzay gezisi tüm dünya televizyonları gibi, TRT Ankara Televizyonu'nda da verilmiştir.[69] O dönemlerde televizyon için yeni bir haber deneyimi de Kıbrıs Harekatı olmuştur. Türkiye için çok önemli olan ve dünyanın gözünün Türkiye'ye odaklandığı bu olayda TRT Haber Merkezi hazırlıksız yakalanmıştır.[70] Savaş deneyimi olmayan muhabirler ve teknolojik olanaklardaki kısıtlılık nedeniyle yayınlar ilk başlarda çok verimli gitmese de

---

[68] Aysel Aziz, **Televizyon ve Radyo Yayıncılığı**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2006, s.246.
[69] Aysel Aziz, **Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı**, Ankara, TRT Yayınları, 1999, s.40.
[70] Özden Çankaya, **Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT (1927-2000)**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003, s.131.

TRT, harekatın ilerleyen günlerinde daha başarılı yayınlar ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra "*Günlerin Getirdiği*", "*Her Hafta Bir Konuk*", "*Çarşamba Gecesi*", "*Söz Meclisten İçeri*", "*İşte Hayat*", "*Güne Bakış*" gibi gündemi yansıtmaya çalışan programlar da vardır.

Televizyon yayınlarından bir diğeri ise **eğitim** yayınlarıdır. Daha öncesinde de sözünü ettiğimiz üzere eğitime özellikle ilk yıllarda oldukça önem verildiği görülmektedir. "*Gençler Bilmek İstiyor*", "*Bilinmeyen Yönleriyle Ülkeler*" ilk eğitici programlar arasındadır. 1972 yılında "*Slim John*" adlı İngilizce, "*Guten Tag*" adıyla ise Almanca dersleri de eğitim amacıyla verilen ve ilgiyle izlenen eğitici yayınlar arasındadır.[71] Sonraki yıllarda: "*Balina Avcıları*", "*Bilim Dünyası*", "*Çağlar Boyunca Haberleşme*", "*Büyük Savaşlar*", "*Tekerleğin İcadı*", "*20'nci Yüzyıl Dosyası*", "*Savaşan Dünya*", "*Leonardo*", "*Amerika*", "*Derinlerdeki Geçmiş*", "*Yaşayan Deniz*", "*Cumartesi Belgeseli*", "*Dünyamız*", "*Kumandanlar*" gibi farklı konularda yabancı eğitici belgeseller yayınlanmıştır. Ankara'daki dört köye "*Köye ve Köyden Kente*" adlı bir program yapılmış ve bu köydeki örnek uygulama ile köydeki insanlara televizyon yolu ile eğitim verme yöntemi uygulanmıştır. Bunun yanı sıra "*Köy Kahvesi*", "*Dağarcık*" gibi programlar da köylüleri eğitmeyi hedef alan programlardandır. Dinî içerikli yayınlar da eğitimin içinde değerlendirilecek program türleri arasında yer almaktadır. İlk dinî program, 1974 yılında Ramazan ayında iftar vakitleri ve kadir gecesi için özel programlar ile gerçekleşmiştir. "*Din ve Ahlak*", "*İnanç Dünyası*" gibi programlar da haftanın belli günü yayınlanan dinî içerikli yayınlar arasındadır.

Televizyon yayınlarının içeriğinde eğitimin hemen yanında anılan bir diğer içerik ise **kültür**dür. "*Sanat Olayları*", "*Sanatçının Dünyası*", "*Sanat ve İnsan*", "*Sanat Çevresi*", "*Yaşasın Edebiyat*", "*Sahnelerimizden*", "*Edebiyat Dünyası*" gibi programlar ve gazete haberlerinin okunduğu yayınlar bu amaçla yapılmıştır. Tiyatro oyunlarının da televizyona uyarlandığı ve insanların evlerinde oturarak bu yapımlara ulaştığı görülmektedir. "*Şair*

[71] Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007, s.70.

Evlenmesi", ilk televizyon oyunu olarak ekranlarda izlenir. "*Vişne Bahçesi*", "*Cengiz Han'ın Bisikleti*", "*Kaktüs Çiçeği*", "*Yağmur Sıkıntısı*" gibi tiyatro oyunları da oynanan oyunlardan bazılarıdır.[72] Kültür oluşturulması bağlamında; Türk edebiyatından ve dünya edebiyatı klasiklerinden de uyarlamalar söz konusudur. "*Kumpanya*, "*Sinekli Bakkal*", "*Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz*", "*Aşk-ı Memnu*", "*Kaygısızlar*", "*Ömer Seyfettin'in Hikayeleri*", "*Devlet* Ana", "*Tütün Zamanı*" gibi Türk edebî eserleri çeşitli tarihlerde yayınlanan televizyon uyarlamalarıdır. Dünya Klasikleri arasında ise; "*Sefiller*", "*Eugeni Grandet*", "*Kumarbaz*", "*Diriliş*", "*Babalar ve Oğullar*", "*Karamazov Kardeşler*", "*Goriot Baba*", "*Define Adası*", "*Demir Maskeli Adam*" ve "*Tom Savyer*" gibi eserler de satın alınarak, Türkçe dublajlı olarak yayınlanmıştır.[73]

Türkiye'de televizyon yayınlarında **eğlence**; eğitimden sonra sözü edilen ikinci program türüdür. Her teknolojinin doğasından gelen bir yönelimi olduğunu belirten Postman, aslında televizyonun da doğası gereği ancak bir eğlence aracı olabileceğini ifade etmektedir.[74] Postman, her fırsatta okumayı ve yazıyı insanın düşünsel boyutu açısından üst bir yere koyup televizyonu, enformasyonu basitleştirilmiş, tözsel ve tarihsel içerikleri boşaltılmış, bağlamından koparılmış biçimde sunan; yani enformasyonu eğlence paketine sokan bir araç olarak betimlemektedir.[75] Aslında Postman; televizyonun bize eğlenceli programlar sunmasına karşı çıkmamakta, sadece televizyonda yayınlanan bütün programların "eğlence" olarak sunulmaya çalışılmasına karşı olmaktadır. Eğlenceyi televizyondaki her türlü söylemin üst-ideolojisi olarak nitelendiren Postman, "*Televizyon Öldüren Eğlence*" kitabında aslında bu durumun daha çok Amerika için geçerli olduğunu da dile getirmekte ve "Televizyonun halkın çoğunluğunun televizyon aygıtına sahip olmadığı ve olanlarınsa yalnızca bir aygıta sahip olduğu, yalnızca tek bir kanalın

---

[72] Özden Çankaya, **Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT (1927-2000)**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003, s.130.
[73] Ömer Scrim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007, s.77.
[74] Neil Postman, **Televizyon Öldüren Eğlence**, çev. Osman Akınbay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 3. Basım, 2010, s.99.
[75] Postman, **a.g.e.**, s.157-158.

izlenebildiği, televizyonun program saatine uygun işlemediği, çoğu programın amacının hükümet ideolojisi ve politikasının desteklenmesi olarak saptandığı, reklamların henüz bilinmediği, esas görüntünün "konuşan kafalar" olduğu, televizyonun çoğunlukla sanki radyoymuş gibi kullanıldığı yerler"in de olduğundan söz etmektedir.[76]

İlk yıllarda Türkiye'nin de buna benzer bir durumda olduğu, hatta Amerika'da "eğlence merkezli" olan televizyon yayınının Türkiye'deki işleyen mantığının "eğitim ve kültür merkezli" yayın olduğu söylenebilir. Amerika'da her söylemin üst ideolojisinin "eğlence" olması gibi ilk başlarda Türkiye'de de her söylemin üst ideolojisi "eğitim" olmuştur. Televizyon yayınından sorumlu olan herkes ve kanaat önderleri, televizyonun eğitici olması gerektiği üzerinde sürekli durmuşlardır. Fakat Postman'ın da sözünü ettiği televizyonun doğasında var olan şey (eğlence) Türkiye'de de zamanla ortaya çıkmış ve eğitim'den eğlence'ye doğru bir yönelim görülmüştür. Belki de Postman'ın sözünü ettiği gibi eğlence televizyonun yapısında olduğu için ister istemez ortaya çıkmış ya da eğitim ideolojisini benimseyenler de artık eğlence ideolojisini benimser olmuşlardır. Öyle ki ilk başlarda yayınlanan eğitici programların yerini, kısa bir süre sonra "eğitirken eğlendiren" programlar almıştır. 7 Ekim 1972 tarihinde "TV'de İngilizce Dersleri Başlıyor" şeklinde gazete haberinde Ekim sonunda "*Slim John*" adlı hikâyeli ders serisinin 26 bölümü kapsayacağı ifade edilmekte ve "heyecanlı" sahnesi anlatılmaktadır.[77] Bu durum artık izleyicileri eğitirken eğlendirmeyi amaç edinen programların başladığının göstergesidir. "*Bildiklerimiz Gördüklerimiz Duyduklarımız*", "*Hangisi Doğru*", "*Bilgi Oyunu*", "*Yarış 73*", "*Talih Kuşu*", "*Sıra Sizde*" gibi yarışma programları eğitirken eğlendiren, bilgiyi öğrenirken eğlenmeyi salık veren ve aslında eğlenceyi üst bir yere koymaya başlayan anlayışın temellerini oluşturmuştur. Türkiye'de bu tür yayınlar, ardından reklamların başlaması, dizi ve eğlence programlarındaki artış, "eğitirken eğlendirme" şeklinde bir kavramın ortaya çıkması ve haberlerin daha renkli

[76] Postman, **a.g.e.**, s.100.
[77] "TV'de İngilizce Dersleri Başlıyor" **Cumhuriyet Gazetesi**, 07.10.1972, s.8.

olarak verilmeye çalışılması Türkiye'deki televizyon yayınının gidişatı hakkında ipuçları vermektedir.

Eğlence programları arasında müzik programları, yarışma programları, dizi filmler, filmler ve spor programları yer almaktadır. Müzik programları Türk televizyon yayınında baştan beri yer alan programlardandır. Halk daha çok radyodan tanıdığı ses sanatçılarını televizyonda görme fırsatına erişmiştir. "*Pazar Konseri*", "*Türk Sanat Müziği Konserleri*", "*Bizden Size*", "*Saz Eserleri*", "*İpek Böcekleri*", "*Bir Bestecimiz Var*", "*Birlikte Eğlenelim*", "*Metronom*" ve yılbaşına özel olarak 14 saat kesintisiz süren "*Yeni Yıl Özel Programı*", Semiha Yankı'nın katıldığı "*Eurovision Şarkı Yarışması*" gibi müziğe ilişkin birçok program yayınlanmıştır.

Eğlence programlarından dizi filmlerin televizyonun yapısal özelliğine oldukça uyumlu olduğu söylenebilir. Televizyon izlemenin bölünmelerine karşı bütünlüklü ve kesintisiz bir deneyim olduğunu ileri süren Mutlu: "Programlar birbirlerinden farklılaştırılmış olmakla birlikte, televizyonun genel mesajı, kesintisiz bir süreç olarak yayılmaktadır" demektedir. Dizilerin de yapıları gereği televizyon deneyiminin bu -kültürel açıdan en önemli- özelliğine katkıda bulunduğunu ifade etmektedir.[78] Daha önce benzer formatın "arkası yarın" şeklinde radyolarda -"tefrika roman" biçiminde gazetelerde- görüldüğü dizi filmler de televizyonda da oldukça ilgi görmüştür. Özellikle yabancı kaynaklı dizilere çok yer verilmiştir. Türk televizyonunda ilk "*Bedava Dünya Gezisi*" adlı yabancı dizi Türkçe seslendirilerek yayınlanmıştır. Bunun yanında "*Shirley'in Dünyası*", "*Görevimiz Tehlike*", "*Ben ve Şempanze*", "*Uzay Yolu*", "*Kaçak*", "*Sirk Dünyası*" 1971-1973 yılları arası yabancı dizilerdir. 23. yüzyılda geçen "*Kaptan James ve Spock*" tarafından kumanda edilen yıldız gemisi Atılgan ve mürettebatının maceralarını anlatan "*Uzay Yolu*" da epeyce ilgi gören bir dizidir. Öyle ki bu diziden esinlenerek 1973 yılında, Türkiye'de Hulki Saner'in yönettiği Sadri Alışık'ın başrolünü oynadığı "*Turist Ömer Uzay Yolunda*" adlı bir sinema filmi

[78] Erol Mutlu, **Televizyonu Anlamak**, Ankara, Ayraç Kitap Evi, 2. Baskı, 2008.

yapılmıştır. "*Görevimiz Tehlike*" de televizyonda gösterilip sevilen dizilerin başında yer almaktadır. "*Görevimiz Tehlike*"nin yayını yapımcı firmaya dizinin parası ödenmediği için devam etmemiştir. Paranın ödenmemesinin filmin yayından kaldırılması için bir bahane olduğu görünmektedir. Milliyet Gazetesinde "Görevimiz Tehlike itibarımızı tehlikeye soktu" şeklinde haber yapılmış, aynı sayfada Türkiye'nin yeni aldığı üç dizi filmden de söz edilmiştir.[79] İsmail Cem döneminde yayınlanan "*Görevimiz Tehlike*" dizisinin onun yönetimden ayrılmasıyla son bulduğu görülmektedir. Bu dizilerin yanı sıra: "*Küçük Kadınlar*", "*Sevimli Aile*", "*McMillan ve Karısı*", "*Kökler*", "*Aşk Gemisi*", *"Sefiller", "Söz Savunmanın", "Komiser Kolombo",* "*Arsen Lüpen*", "*Vadideki Hayat", "Jack*", "*Küçük Ev*", "*Charlie'nin Melekleri*", "*Tatlı Bela*", "*Tatlı Cadı*", "*Kaybolan Adalar*", "*Genç Doktorlar*", "*Vakıf*", "*Bir Gazetecinin Serüvenleri*", "*Bir Köpeğin Serüvenleri*", "*Zengin ve Yoksul*", "*Baretta*", "*Hür Doğanlar*", "*Uçan Kalp*", "*Laverne ve Shirly*" ve "*Dallas*" ülke çapında yankı uyandıran, herkesin gündemini işgal eden, gerçek hayata etki eden dizilerdendir. Yerli dizilerden ise "*Kaynanalar*", "*IV. Murat*", "*Aşk-ı Memnu*" gibi diziler çok izlenen diziler arasındadır. Bunun yanı sıra Türk filmleri ve Western filmleri de televizyonda sıklıkla gösterilen yayınlar arasındadır.

Eğlence programlarının arasında unutulmaması gereken yayınlardan biri de çocuk programlarıdır. Çocuk programları da televizyon yayını başladığından beri yapılan program türlerindendir. İlk çocuk programı "*Pembe Panter*"ken, ilk çocuk haber programı "*Gökkuşağı*"dır. "*İbişin Rüyası*", "*Bizim Sokak*", "*Çocukların Televizyonu*", "*Çocukların Evreni*", "*İyi Geceler Çocuklar*, "*Atlı Karınca*", "*Daldan Dala*" ve "*Guguklu Saat", "Oyun Treni*", "*Bindallı*", "*Kuklaların Dünyası*" gibi programlar ve çeşitli çizgi filmler çocuklar için yayınlanan programlardandır. Bunun yanında 1979 yılında Halit Kıvanç'ın unutulmayan sunuşuyla yayınlanmaya başlayan "*Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliği*" de çocuk programları arasında yer almaktadır.

---

[79] ""Görevimiz Tehlike" İtibarımızı Tehlikeye Soktu", **Milliyet Gazetesi**, 19.02.1973, s.3.

Özellikle erkeklerin izlediği diğer bir eğlence programı da spor programlarıdır. TRT, ilk canlı spor yayınını, 1971 yılında İzmir'de Karşıyaka Spor Kulübü ile İstanbulspor arasında oynanan futbol maçı ile gerçekleştirmiştir. TRT'nin ilk yurt dışı naklen yayını ise "*Münih 1972 Olimpiyat Oyunları*" olmuştur. 1973 yılında Türkiye İtalya Milli futbol karşılaşması da ilgiyle izlenen maçlar arasındadır. "*Telespor*", "*Spor Stüdyosu*" ve futbol karşılaşmaları ilgi gören yayınlar arasındadır. Televizyonda gündüz yayını ilk kez 3 Mart 1974'te "*Telespor*" adlı programla başlamıştır. Pazar günü yayının erken başlatılması düşüncesinden ortaya çıkan bu program, büyük kitlelere ulaşabilmek amacıyla uzun süreli spor yayınlarına ağırlık vermiştir.[80] Sonradan müslüman olan Muhammed Ali Clay'ın boks maçı ve diğer önemli futbol maçları televizyonda gösterilmiştir.

Bu yayınların dışında eğlenceye yönelik olarak "*Eşinizi Tanıyor musunuz?*", "*Transtel Magazini*", "*Siz Olsaydınız Ne Yapardınız?*", "*Telepazar*", "*Kim Kim*", "*Gülünüz Güldürünüz*" gibi programlar da yer almıştır.

Bir diğer program türü olan **reklam** uygulamasına ise Türk televizyon tarihinde 3 Mart 1972 tarihinde başlanmıştır**.** Bakıldığı zaman, o yıllardaki reklamların ürün ve hizmeti birebir, doğrudan anlatmaya yönelik bilgilendirici reklamlar olduğu görülmektedir.

---

[80] Özden Çankaya, **Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT (1927-2000)**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003, s.133.

İKİNCİ BÖLÜM

SÖZLÜ TANIKLIKLAR ÜZERİNDEN

GÜNDELİK YAŞAMDA TELEVİZYON VE GERÇEKLİK

2.1. TELEVİZYONUN GÜNDELİK YAŞAMA YANSIMALARI

Lefebvre; gündelik yaşamı:

> "Ne bir düşüş yönüdür, ne de bir engelleyici ya da durdurucudur; aynı anda hem bir alan hem de bir ara istasyondur, bir aşamadır ve bir atlama tahtasıdır, anlardan (gereksinimler, iş, zevk; ürünler ve yapıtlar; edilgenlik ve yaratıcılık; araçlar ve amaçlar, vs) oluşan bir andır, olanaklı olanı (olanaklar bütününü) gerçekleştirmek için kendisinden yola çıkmanın kaçınılmaz olduğu diyalektik bir etkileşimdir."

şeklinde anlatmaktadır.[81] Heyecanlar, sıkıntılar, maceralar gündelik yaşamın içinde saklıdır. "Gündelikliğin sistemi yoktur, gündelik olan bütüncül bir tutarlılığa sahip değildir."[82] Gündelik yaşam çatışmaların, paradoksların, çelişkilerin de alanıdır.

Gündelik yaşam dediğimiz şey sıradan, öyle çok da farkında olmadan yaptığımız, düşündüğümüz eylem ve düşünceleri içerir. Gündelik yaşamda insan hem tek başınadır hem bir topluluğa, bir topluma ait olarak yaşamaktadır. Dolayısıyla gündelik yaşam dediğimiz; hem bireyle, hem

---

[81] Henri Lefebvre, **Modern Dünyada Gündelik Hayat**, çev. Işın Gürbüz, İstanbul, Metis Yayınları, 1998, s.24.
[82] Lefebvre, **a.g.e.**, s.101-112.

toplumla ilişkilidir. Yemek yemek, dolaşmak, alışveriş yapmak, insanlarla konuşmak, bisiklet sürmek gibi eylemler; ev, kahvehane, sokak, pazar gibi mekanlar; konuşulan dil, satın alınan eşya, okunan kitap, dinlenen müzik gündelik yaşamımızın bir parçasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla gündelik yaşamımızdaki "rutinler"; toplumdaki sosyal, siyasal, ekonomik bütün yapılardan aynı şekilde bu yapılar da rutinlerden etkilenmektedirler. Bu bölümde geleneksel bir toplum olan Türk toplumunun gündelik yaşamına gelen televizyonun gündelik yaşamlarındaki rutinleri nasıl etkilediği analiz edilmeye çalışılmıştır.

1970'li yılların Türkiye'sine baktığımızda 1970 nüfus sayımı verilerine göre 17.598.190 kadın, 18.006.986 erkek olmak üzere toplam 35.605.176 insan yaşamaktadır.[83] Bunun 13.691.101'ini kent nüfusu oluştururken 21.914.075'ini de köy nüfusu oluşturmaktadır.[84] 1970'li yıllar köyden kente göçün de yoğun olduğu yıllardır. 1965-1970 yıllarında köyden kente göçte bir sıçrama olmuş ve köyden kente göç edenlerin miktarı bir önceki sayıyı 2'ye katlamış ve 1.939.000'e ulaşmıştır.[85]

1970'li yılların Türkiye'sinde gündelik yaşama baktığımız zaman alt, orta ve üst sınıflara mensup insanların var olduğunu, sınıfsal farklılıkları göz ardı etmemek gerektiğini belirterek coğrafi koşulları baz aldığımıza karşımıza üç grup çıktığını söyleyebiliriz. Kırsalda yaşayanlar, kentte doğup orada yaşamına devam edenler, kırsaldan kente göç edenler. Bu üç toplumsal grubun her biri kendi içerisinde belli bir bütünlük arz etmektedir. Kente özgü, kırsala özgü ve kırsaldan kente göç edenlere özgü ortak tavırlar, kültürler, yaşama biçimleri görülmektedir. Fakat bir taraftan da her kent ve kırsal kendi içinde de farklılıklar göstermektedir. Yaşanılan yerdeki özellikle coğrafi koşullar, kültürel, ekonomik, sosyal konum gibi unsurlar kişilerin yaşam

---

[83] (çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?id=3611&sayfa=giris&metod=IlgiliGosterge, 2011.
[84] (çevrimiçi) http://www.belgenet.com/arsiv/nufus.html, 2011.
[85] Bahattin Akşit, "**İçgöçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış**", İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayınları, 1998, s.22-37.

koşullarını ve tarzlarını etkileyip belirlemiştir. Bir yerin kıyı ya da iç bölgede olması, büyük ya da küçük olması, sanayileşmenin ya da tarımın gelişmişliği, ulaşım ve sağlık imkanlarının varlığı, üniversite gibi eğitim olanakları bölgenin yaşam tarzı ve kültürünü etkilemektedir. Ülkede genel bir toplumsal havadan söz etmek mümkünse de özellikle o yıllarda ülkenin birçok farklı unsuru içinde barındırdığı, yerel çeşitlilik ve kültürel zenginlik taşıdığı görülmektedir.

Türk toplumunda genel olarak bakıldığında gündelik yaşamda sözlü kültürün egemen olduğu, geleneksel formların baskın olduğu görülmektedir. Sözlü tanıklıklar üzerinden o yıllarda gündelik yaşamın günümüze göre daha yavaş aktığı, insanların birbirlerine, evlerine, işlerine ayıracakları bol vakitleri bulunduğu, her yörenin kendine özgü çok çeşitli ritüeller gerçekleştirdiği ortaya çıkmaktadır. Bireyci değil toplumcu bir kültüre sahip olan Türk toplumu kahvehane, hamam, çarşı, pazar yeri, ev gibi mekanlarda toplumsallaşmakta ve sözlü kültürden beslenmektedir. Televizyon, geleneksel Türk toplum yaşamına geleneksel formlara uymayan bir araç olarak girmiştir. Televizyon hem Batı'dan gelen bir araç olması hem de yapısı itibariyle geleneğe aykırı bir yerde durmaktadır. Televizyon, Türk toplumunun gündelik yaşamına girdikten sonra toplum tarihinde oldukça "belirleyici" bir konum almıştır. Hatta Serim, Türklerin sosyal hayatını "televizyon öncesi" ve "televizyon sonrası" diye değerlendirmenin yanlış olmayacağını dile getirmektedir.[86] Bu bölümde Türk toplum hayatına giren televizyonun gündelik yaşamda siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel unsurlarla geleneği nasıl etkilediği değerlendirilmiştir.

[86] Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007, s.11.

2.1.1. Siyasal Yansımaları

Bir devlet televizyonu olan TRT'nin yaptığı yayınlarda devlet televizyonu olduğunu hissettirdiğinden söz etmiştik. Filiz Hanım televizyonun açılış ve kapanışlarında İstiklal Marşı okunduğundan söz ederken Necmi Bey: "İstiklal Marşı okunurdu. Askerler gelir orda hazır ol olur, onu bile izlerdik." diye anlatmaktadır. Mehmet Bey ise: "Bayrak çekileceğinde herkes ayağa dikilirdi. On beş yirmi kişi hepimiz ayağa dikilirdik." diyerek bayrak çekilmesine gösterilen saygı ve önemi dile getirmektedir. Mehtap Hanım ise yayında arıza olduğunda bir elinde copuyla duran bir trafik polisinin ağzından çıkan balonda "lütfen bekleyiniz" şeklindeki uyarı yazısından söz etmektedir. Devleti temsil eden çeşitli simge ve unsurların televizyonda gösterilmesi halk tarafından doğal karşılanmaktadır.

Televizyonun geldiği yıllar, siyasi anlamda sağ sol mücadelelerinin yoğun olarak yaşandığı yıllardır. Sağ sol mücadelesinde okul, devlet binaları gibi "kamusal" alanların yanında mahallelerde de rastlanmaktadır. Erman, yaptığı araştırmada Ankara'nın Ege Mahallesinde 1970'lerde alevi sünni, sağ sol çatışmasının yaşandığından söz etmektedir.[87] Ankara'da yaşayan Mustafa Bey o yılları: "Zor yıllardı. Zorlamalar vardı, okullar, semtler bölünmüştü. Kızılay'a sağcılar çok zor gelirlerdi, bölge olarak solun hâkim olduğu bir bölgeydi. Okulda kavga edenler veya okulda birbiriyle ters bakanlar burada birbirlerini görürlerse yıkıyorlardı. Onların yıkma tabiri dövme anlamında idi." şeklinde anlatır. Bütün bu çatışmaların sonunda 12 Mart 1971'de askerî darbe gerçekleşir. 12 Mart'a kadar gelinen süreçte yaşananlardan TRT, en büyük sorumlular arasında gösterilir. Hakkı Bey de televizyondaki haberlerin insanların sağ ve sol gruplara ayrılmasında etkili olduğunu dile getirip "Televizyon bazı insanları eylemlere katılmak için cesaretlendirdi. Öğretmenler bile kendi içlerinde sağ sol içinde bölünen

---

[87] Tahire Erman, "Kentin Çeperindeki Modernlik: Modern Başkent Ankara'da Bir Gecekondu Mahallesi", **Kültür ve Modernite**, der: Gönül Pultar, Emine O. İnciroğlu, Bahattin Akşit, İstanbul, Türkiye Kültür Araştırmaları Yayınları, 2003, s.114.

gruplar kurdular, polislerin bile grupları vardı sağ sol diye." şeklinde ifade etmektedir.

Televizyon aracılığıyla her ne kadar bazı programlarla propaganda ve ideoloji yayılmaya çalışılsa da toplum en çok televizyondaki dizi film, sinema filmi ve eğlence programlarıyla ilgilenmektedir. Cumhuriyet ya da Tercüman Gazeteleri kendilerine aykırı görüşteki TRT yönetimine eleştirilerde bulunsalar bile yayınlanan birçok televizyon programının tanıtımını yaptıkları ve programları zaman zaman övdükleri görülmektedir. Çünkü haber ve propaganda amaçlı programlar dışında ideolojik unsur içermeyen birçok program yayınlanmakta, -dahası zaten yeterince yerli yapım yapılamadığı için- yabancı kaynaklı yapımlara da sık yer verilmektedir. Bunun yanı sıra sözlü tanıklıkların bazısında insanların yayınları siyasi bulmadıkları da görülmektedir. Necmi Bey, eski televizyon programları için: "Güzel öğretici programlar vardı, Haberler çok güvenilirdi, siyasi hiçbir yönü yoktu." diye anlatmaktadır. Kamil Bey de "Erbakan, Ecevit filan akşam herkes bunların haberini beklerdi. Mesela bir kadayıf olayı vardı. Kadayıfın altı kızardı üstü kızardı. Sonra file alırlardı file ne kadara doluyor diye. Haberler bile böyle renkliydi." diyerek haberlerin siyasi propaganda niteliğinde olmadığını dile getirmiş olur.

İnsanların televizyonu propaganda aracı olarak algılamadıkları daha çok haber almak amacıyla seyrettikleri söylenebilir. Bu anlamda 1974 yılındaki Kıbrıs Harekatına ilişkin televizyondaki haberler oldukça önemli olmuştur. Birçok izleyici için Kıbrıs Harekatı farklı bir deneyim olmuştur. İlk kez Türkiye'nin doğrudan içinde bulunduğu savaş haberlerinin görüntülü olarak -anında olmasa bile film olarak- çok kısa bir süre sonra TRT televizyonlarından verilmesi ise televizyonun popülerliğini ve yayınlarına olan ilgiyi daha da arttırmıştır.[88] Kıbrıs Harekatındaki gelişmeleri, kimileri henüz televizyon sahibi olmadıklarından ajanstan (radyodan), gazetelerden veya birbirlerinden takip ederken kimileri televizyondan takip etmişlerdir. Necmi

[88] Aysel Aziz, **Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı**, Ankara, TRT Yayınları, 1999, s.45.

Bey: "Kıbrıs Barış Harekatında öyle bir şey oldu ki Dışişleri Bakanı Turan Güneş'in "Ayşe tatile çıksın" dediği an Kıbrıs çıkarması oldu ve biz Ankara'da her şeyi televizyondan takip ediyorduk. Onlar paraşütlerle atlarlarken herkes oturup televizyona kilitleniyordu." der. Zehra Hanım ise "Zafer Cilasun inanılmaz güzel haberler sunardı. Kareli bir ceketi vardı, geniş yakaydı, Kıbrıs Barış Harekatında televizyonun başına oturur, dakikası dakikasına her şeyi takip ederdik." diye anlatmaktadır.

Televizyonun siyaset ile ilişkisinde 12 Eylül 1980 günü Türk Silahlı Kuvvetlerinin gerçekleştirdiği darbe de önemlidir. Kenan Evren, darbeyi televizyon ve radyodan duyurmuştur. Burada da televizyonun siyasi yönünden çok eğlence yönünün ağır bastığı görülmektedir. İnsanların gündelik yaşamlarını ilgilendiren darbe gibi önemli bir siyasi olayda bile insanların o yıllarda oldukça izledikleri "*Dallas*" dizisi ile ilgili olarak Dündar: "12 Eylül'ün hemen ertesinde gazeteler Ceyar'ı ("*Dallas*" dizisindeki bir karakter) vuranın kim olduğunu açıklamak için telefon hatları açmışlardı. Halkımız sokaklarda öldürülen evlatlarının katillerinden daha çok merak ediyordu Ceyar'ın katilini" diye anlatmaktadır.[89] Necmi Bey "*Baretta*" dizisi ile ilgili olarak da "80 öncesi anarşinin olduğu o zamanlarda bu film başlayınca sokaklar boşalır, silah kavga sesi falan duyulmazdı." derken Mustafa C. Beyse 80 öncesi televizyonun yanlı yayın yapmamaya çalıştığını belirterek: "80 olayında televizyon birleştirici olmasa daha çok şey olurdu." demektedir. Belki de siyasilerin, televizyonu siyaset ve propaganda aracı olarak kullanmanın yanında insanları "oyalama" aracı olarak kullandıkları söylenebilir.

---

[89] Can Dündar, "Benim Kuşağımın Dizi Kahramanları", 11.02.2007, (Erişim) http://www.milliyet.com.tr/2007/02/11/yazar/dundar.html, 2011.

2.1.2. Ekonomik Yansımaları

Televizyonun devlet açısından lüks olup olmadığı tartışılırken aslında halk için de televizyonun ilk yıllarda lüks olduğu görülmektedir. Televizyonun ilk geldiği yıllarda toplu mekanlarda izlenip bütün evlere hemen girememesinin öncelikli sebebinin yapılan sözlü tanıklıklar sonucu ekonomik olduğu görülmektedir. Televizyon, o zamanlar gerçekten pahalı bir araçtır. İlk başlarda zengin sayılabilecek insanlar, Kamil Bey'in deyimiyle "hali vakti yerinde olanlar" televizyon sahibi olmuşlardır. Kişiler genellikle televizyonu taksitle almışlardır. Kamil Bey: "sigortalı olduğu için kendisine televizyon verilmediğini, ya memur bir kefil ya da esnaftan tanıdık birini bulmak gerektiğini" dile getirmektedir. Haftalık 250 kazandığını söyleyen Kamil Bey peşin 5000 lira olan televizyonu 7000 liraya taksitle aldığını ifade eder. Halit Bey, sadece televizyonun değil eskiden birçok eşyanın pahalı olduğundan söz ederken Osman Nuri Bey ise: "Biz alıyoruz 800 lira para, televizyon 5000 lira, nasıl alacaksın? Biz de ikinci el aldık" der. Tercüman Gazetesinin 1974 yılında yayınladığı "Televizyon Alacaklara Fırsat" başlıklı ilan: "Bölgemiz işletme vergisine tabi olmadığından evinize teslim Nord Mende, National, Telefunken, Grundig televizyonları 5000 TL"[90] şeklindedir. Gazeteden kupon karşılığı televizyon alanlar olduğu gibi özellikle yurt dışından televizyon getiren ve getirtenlerin sayısı hiç de az değildir. Fatma Hanım, eşinin İtalya'da çalıştığını ve televizyonu eşinin İtalya'dan getirdiğini anlatırken; Şerafettin Beyin jandarma olan babası ise Almanya'dan sık sık televizyon getirtir, sonra onu birisine satar, yeni bir televizyon getirtilene kadar evde televizyonsuz kalınır, tekrar televizyon alınıp, tekrar satılır ve evlerinde bu durum sık sık yaşanır. Bunun yanı sıra televizyon yayıncılığının başlamasıyla birlikte hükümet bir kararname çıkartarak televizyon alıcısı kullananlardan yıllık 175 lira ruhsatiye alınmasını kararlaştırır.[91]

---

[90] "Televizyon Alacaklara Fırsat", **Tercüman Gazetesi**, 30.09.1974, s.4.
[91] Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007, s.58.

Televizyonun ilk geldiği yıllarda lüks tüketim aracı olduğu ve ilk televizyon sahibi olanların maddi durumlarının iyi olduğu görülmektedir. Bu durum sinema filmlerine de konu olmuştur. 1973 yılında gösterime giren "*Canım Kardeşim*" adlı Türk filminde televizyon ana unsur olarak göze çarpar. Filmde babaları öldüğü için abisi kardeşine (Kahraman'a) bakmak zorunda kalır. Kardeşin en büyük isteği ve merakı televizyondur. Oldukça fakir olan bu ailede çocuk televizyon için gazeteden kupon toplamaya çalışır. Mahallede zengin olan Mehmet Ağa, "7000 kaymeyi bir çırpıda sayarak" televizyonu alır. Televizyonun gelişi mahallede olay olur ve bütün mahalleli televizyonun gelişini ve antenin kurulmasını izler ve birçok kişi televizyon izlemek için Mehmet Ağa'nın evine gider. Kahvehanedekiler Mehmet Ağa'ya televizyon aldığı için "hayırlı olsun" demekte, Mehmet Ağa sonrasında birkaç kişi ile birlikte televizyon alması dolayısıyla televizyonu "ıslatmak" için içki içmeye gitmektedir. Mehmet Ağa'nın televizyon alma sürecini televizyon isteyen Kahraman da merakla ve imrenerek izlemektedir.

Sonrasında abisi Kahraman'ın kan kanseri olduğunu öğrenir ve arkadaşı ile birlikte Kahraman'ı mutlu edebilmek için ellerinden geleni yaparlar. Kahraman'ı İzmir'e at yarışlarına yarışlardan para kazanıp kazandıkları para ile televizyon alacaklarını söyleyerek götürürler. Kahraman: "Televizyon mu? Yaşasın, aslan abim, yaşasın!" diyerek çok sevinse de at

yarışlarında kazanamazlar. Çok üzülen Kahraman ağlamaya başlar. Abisi de: "Üzülme be, sana söz veriyorum İstanbul'a dönelim, en geç bir hafta içinde alacağım televizyonu" diyerek teselli eder. Söz verdikleri gibi televizyonu almak isterler fakat paraları yoktur. Çaresiz düşünürlerken bir evin penceresinden içeride televizyon olduğunu görüp, pencereyi kırıp, onu çalarlar. Televizyonu eve kurarlar ve abi müjdeyi vermek için Kahraman'ı uyandırmak üzere gittiğinde onu ölmüş bulur. Filmde televizyon öyle önemli bir yere konur ki, televizyon gibi çok önemli bir aracı görmeden çocuğun ölmesinin ne kadar acı olduğu yansıtılmaya çalışılır. 1973 yılı yapımı olan bu film bir çocuğun ve o dönem halkının televizyona bakış açısını, televizyonu koydukları yeri ortaya koymaktadır.

Daha sonraki yıllarda ise Kemal Sunal'ın (Osman) başrolünü oynadığı Talih Kuşu adlı filmde de lunapark, kürk vb. giysiler, buzdolabı gibi ürünlerin yanında televizyon da zenginliğin bir göstergesi olarak ve bir gösteriş unsuru olarak gösterilir. Osman'ın komşusu, Osman'a Avrupa'ya gittiğinde bir televizyon daha almak istediğinden söz edip, "seninki ne markaydı?" diye özellikle sorar. Milli piyango kazandığı düşünülen Osman karakterine verilen paralar ile pikniğe gidilip, et yenir ve piknikte seyyar televizyon izlenir. Bu ve benzeri filmlerde televizyon bir lükstür ve zenginlerin sahip olabileceği bir eşya olarak televizyonun çıkış yılları anlatılır.

Bu durum Schaub-Lorenz adlı bir televizyon markasının gazete reklamlarına da yansımıştır. "*İade-i itibar*" başlıklı reklamda: "Gülünecek adam mıydı Ahmet Bey... Güldüler! "Ahmet beyin televizyonu..." deyip kahkahayla güldüler. Görüntüsüne güldüler... Sesine güldüler. Görüntüsüne güldüler. Şimdi artık Ahmet bey bildiğiniz Ahmet bey değil: Schaub-Lorenz sahipleri gibi o da artık imtiyazlı. Keyfi yerinde itibar itibar. Darısı henüz Ahmet beylik'ten kurtulamamışların başına. Schaub-Lorenz ""İmtiyazlı televizyon".[92] Söz konusu reklamda televizyon ile itibar ve imtiyaz ilişkilendirmesi yapılmaktadır. Aynı gazetede İlhan Selçuk, reklamla ilgili

[92] "Schaub-Lorenz Reklamı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 14.04.1977, s.3.

eleştirilerde bulunur. Selçuk: "Tekelci kapitalizmin tüketim ekonomilerinde reklam sanatı ince ögelere oturtulur; küçük burjuvanın ruhsal yapısına uygun yöntemler bulunur." "...İster memur olsun, ister esnaf, ister bilinçsiz işçi, kişioğlu bireycilik ve malcılık üstüne bir yarışa girmeye gönüllüdür. Gerçekte -televizyon başta olmak üzere- piyasadaki tüketim malları üç aşağı beş yukarı birbirine benzer. Aynı malı değişik markalarla satışa sürüp yapay bir rekabetin yarış kulvarlarına insanları sürmek, çağdaş kapitalizmin bir kaç yöntemlerindendir." şeklinde ifadelerle televizyon aracılığıyla ortaya çıkan tüketim kültürünü eleştirir.[93]

Gazetede yayınlanan bu televizyon reklamında olduğu gibi tüketim kültürü anlayışının sinyallerinin yavaş yavaş televizyon yayınlarıyla da verilmeye başlandığı görülmektedir. Aslında o yıllarda genel olarak henüz insanların yaşamlarının tüketim kültürü üzerine kurulmadığı söylenebilir. İnsanların kişisel eşyalarının yanında ev eşyaları da "kullan at" mantığından öte, uzun süreli kullanım içindir ve genellikle gündelik yaşama uygun olup işlevsellik içerir. Sözlü tanıklıklardan, o yıllarda insanların gerek giyecek, yiyecek, gerek gündelik eşya konusunda sınırlı kullanım içinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum ülkenin genel ekonomik, sosyal, teknolojik durumu ile ilgilidir. O yıllarla birlikte yavaş yavaş tüketim olgusu insanların gündelik yaşamlarına girer. İnsanlar artık daha fazla elbise, daha fazla pantolon, ayakkabı, çanta almaya, yeni yeni yiyecekler yemeye, televizyonun yanında buzdolabı, çamaşır makinesi, elektrik süpürgesi gibi ev eşyaları ile tanışmaya başlarlar. Tüketimin hızlı bir şekilde artmasını sadece televizyona bağlamak doğru değilse de oluşan bu "tüketim kültürü" üzerinde televizyonun etkisinin olduğu da yadsınamayacak bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar televizyonda görülen diziler, filmler, magazin, eğlence programlarında gördükleri insanların giydikleri kıyafetlerden, ayakkabılardan, yedikleri yiyeceklerden, kullandıkları ev eşyalarından etkilenirler ve onlara sahip olmak isterler. Özellikle 1972 yılında çıkmaya başlayan ve birçok ürünün uzun uzadıya ne işe yaradığının anlatılmasını içeren reklamlar, herkesin o

[93] Selçuk İlhan, "Pencere/ Ahmet Bey'in Televizyonu", **Cumhuriyet Gazetesi**, 26.05.1977, s.2.

ürünlerle tanışmasına ve her gün reklamını gördükleri ürünleri zamanla almalarına neden olmuştur. Reklamlarla toplumun yaşamına giren ürünü toplumda bir kişinin alması, sonra o ürünü komşusunda, akrabasında gören başka birinin de almasını sağlamış, böylece televizyondaki programlar, reklamlar ve toplumsal iletişim, toplumda tüketim kültürünü oluşturmaya başlamıştır. TRT personeli Necmi Bey: "Kurumun (TRT'nin) önünde sabahları sıra olurdu. İnsanlar reklam vermek için bir hafta önce kurumun önüne gelirdi. İlk reklamı veren insanın reklamı kabul edilirdi." demekte ve "Bir reklam yapıldığı zaman o ürünü ertesi gün herkes alıyordu." diyerek televizyon reklamının etkinliğinden söz etmektedir. Aysun Hanım o yıllarda şampuan ve diş macununun bu kadar yaygın olmadığını ve şampuan ve diş macunu reklamlarını hatırladığını anlatır. "Akşama babacığım unutma Ülker getir" sloganıyla Ülker reklamı ve Oralet reklamı, Efes reklamı, İzocam reklamı, banka reklamları hatırlanan reklamlar arasındadır. Televizyonun; bir taraftan reklamlar bir taraftan da diziler ve programlarla -gelişmekte olan ülke ekonomisinin de etkisiyle- toplumda tüketim kültürü oluşmasına etki ettiği söylenebilir.

2.1.3. Sosyal ve Kültürel Yansımaları

Televizyonun diğer iletişim araçları ve kültür unsurlarına göre çok daha hızlı kültür oluşturduğu, davranış değiştirdiği, gündelik yaşamı etkilediği söylenebilir. Aslında kültür dediğimiz, çabucak oluşup değişen bir olgu değildir. Fakat kitle iletişim araçlarının, özellikle de televizyonun kültür oluşum ve değişimini çok daha hızlı bir şekilde gerçekleştirdiği görülmektedir. Televizyonun "kolay erişilebilirliği" yanında, "etkin" olması ve "tekrarlama" özelliği (aynı ve benzer şeyleri sürekli göstermesi) topluma bazı davranışları çok daha hızlı aşılayabilmesini sağlamaktadır.

Televizyondaki ilk yayın 31 Ocak 1968 tarihinde gerçekleşse de insanlar hemen televizyon sahibi olmamışlardır. Türkiye'de insanlar televizyonla ilk olarak dükkanların vitrinlerinde, kahvehanelerde, pastanelerde, toplu olarak oturulabilen yerlerde tanışmışlardır. Necip Bey o yılları:

> "Kırıkkale'de ilk kez televizyonlar, (mobilya, televizyon ve buzdolabı satan) mağazalara gelmişti. Nerdeyse hiçbir evde televizyon yoktu. O yıllarda kahvelerde bile yoktu. Bu tür mağazalar vitrinlerine yakın yere televizyonları yerleştirirlerdi. İnsanlar sadece birkaç saat olan yayını bu mağazaların önünde beklerlerdi. Sonra o hışırtılı, siyah beyaz ve nedense hep karlamalı televizyon çalışmaya başlardı. Nöbetleşe televizyon izlenirdi. Bazı mağazalar ise televizyonları vitrin camları kirlenmesin diye (zira insanlar yapışarak izlerlerdi) kaldırıma koyar, etraf tıklım tıklım dolardı."

diye anlatmaktadır. Duran Bey ilk Ankara'da Kurtuluş'ta, Osman Nuri Bey ise Ankara'da radyo için kurs aldıkları yerde televizyonu görmüştür. Mustafa C. Bey de ilk televizyonu Ankara'ya eşiyle hastane için geldiklerinde, otelde gördüklerinden söz etmektedir. Şerafettin Bey ise bir siyasi tarafından köylerinin meydanı için televizyon alındığını anlatmaktadır. Rıfkı Bey de köyden kente taşınınca televizyonla tanışanlardandır. Anlaşılmaktadır ki televizyonun geldiği ilk yıllarda; mahallede "zengin" sayılabilecek kişilerin evlerinde, kahvehane, pastane gibi topluluğun bulunduğu mekanlarda televizyon bulunmaktadır.

İnsanlar önce kahvehanelerde, pastanelerde, topluca oturulan yerlerde, komşu evlerinde gördükleri ve sevdikleri televizyona kendileri de sahip olmaya çalışmışlardır. Özellikle gençlerin yeni olana daha çok ilgi gösterdikleri görülmektedir. Televizyon alımlarında "bizim damat aldı", "çocuklar aldırdı" cümlelerine sıkça rastlanmaktadır. Herhangi bir programı izlemek için televizyonu olan komşu ya da akrabaya sürekli gitmenin verdiği

çekingenlik ve utanma duygusu da eve televizyon almak yolunda en çok karşılaşılan sebeplerdendir.

Bu kısımda 1970'lerde Türk toplum hayatına girip yaygınlaşmaya başlayan televizyonun insanların gündelik yaşamlarındaki sosyal ve kültürel yansımalarının ne olduğu; zaman, mekan, giyim kuşam, yeme kültürü, din ve mahremiyet algısı ve gerçeklik üzerinden değerlendirilecektir. Gündelik yaşamdaki bu unsurlarda var olan gelenekselliğin televizyondan nasıl etkilendiği analiz edilmiştir.

2.1.3.1. Mekan Kullanımı

İlk yıllarda televizyonun kırsal kesimde teknik, sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı yaygınlık kazanmadığı söylenebilir. İlk olarak İstanbul ve Ankara başta olmak üzere büyük kentlerde televizyon yer almış, ilerleyen yıllarda ise köylere kadar televizyon ulaşmıştır. Bunun yanı sıra ilk yıllarda bazı köylere örnek eğitim uygulaması için de televizyon yayınının yapıldığı görülür. Ankara'daki dört köye "Köye ve Köyden Kente" adlı bir program yapılmış ve bu köydeki örnek uygulama ile köydeki insanlara televizyon yolu ile eğitim verme yöntemi uygulanmıştır.[94]

1970'li yıllar köyden kente göçün yoğun olduğu yıllardır. O yıllarda köyden kente göçün yoğun olması, gecekondu denilen yerleşim türünün ortaya çıkmasına sebep olur. Köyden kente gelen yoksul göçmenler kent merkezinin uzağında, çoğunlukla yasadışı olarak işgal ettikleri yerlerde ve genellikle kendi inşa ettikleri konutlardan oluşan gecekondu bölgelerinde

[94] Özden Çankaya, **Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT (1927-2000)**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003, s.129.

yaşamışlardır.[95] O yıllarda Ankara'da yaşayan Mustafa Bey yap-satçıların, gecekonduların arttığından söz etmekte ve gecekondunun şehri varoşlaştırdığını ifade etmektedir.

Gecekondulaşma, kentlerin kültürlerini büyük ölçüde değiştirip dönüştürmüştür. Yeni yeni meslekler, oluşumlar gündelik yaşama eklenmiştir. Köyden kente gelen bu insanlarla birlikte eskicilik, ayakkabı boyacılığı, apartman kapıcılığı, hamallık, seyyar satıcılık gibi yeni iş sahaları gündelik yaşama girmiştir. Köyden kente gelen bu insanlar gecekondu olarak yaptıkları evlerin bahçesine diktikleri sebze meyvelerle, hemşehrileriyle bir arada kümelenişleriyle bir bakıma köylerini büyük kentlere taşımış gibidirler ve bölgelerinde kendi kültürlerini korumaya çalışırlar. Bu yüzden bazen kentin yapısından ayrıksı, yabancı ama baskın ve korumacı bir şekilde yaşarlar. Gecekonduda yaşayanların yoksul ve egemen kültürden ayrı olduklarını savunan Türkdoğan, bu kültürü bir nevi getto kültürüne benzetir.[96] Gecekonduya da ulaşan ve ilgi gören televizyonun Türkdoğan'ın sözünü ettiği getto kültüründen uzaklaştırdığı, orada yaşayanları kitle kültürünün içine dâhil ettiği söylenebilir.

Gecekondularda yaşayan ve kentle bütünleşmemiş yığınlara, kentin "asli üyesi" oldukları duygusunun televizyonla verildiğini düşünenler vardır. Kimi toplumbilimciler tarafından kırsal yörelerden kentlere göç edenler için, geleneksel kurum ve mekanizmaların geçerliğini yitirdiği kentsel çevrede, yeni çevre koşullarına uyum sağlamada, televizyonun "tampon mekanizma" işlevi gördüğü öne sürülmektedir.[97] Televizyon ile köyden kente gelen insanlar kendilerini o ülkenin, o şehrin bir parçası saymakta, televizyon hem insanlar arasındaki kültür boşluğunu kapatmaya hem de ortak bir kültür yaratmaya yardımcı olmaktadır. Farklı sınıflara mensup insanlar, televizyon aracılığıyla aynı şeyi izleyerek bir ortaklaşalık yaşamaya başlamışlardır.

---

[95] Sencer Ayata, "Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı", **Kültür Fragmanları**, haz. Deniz Kandiyoti, Ayşe Saktanber, İstanbul, Metis Yayınları, 2003, s.39.
[96] Orhan Türkdoğan, **Değişme, Kültür ve Sosyal Çözülme**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1988, s.109.
[97] Özden Çankaya, **Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT (1927-2000)**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003, s.120.

Köyden gelen, geleneklerine daha sıkı tutunan ve bu geleneklerini kentte de yaşatmak isteyen insanlar için, kentteki yaşamın içinde yer almak ve kentli insanlarla ortak noktada buluşmak, kente ait olduğunu hissetmek için televizyonun iyi bir aracı olduğu görülmektedir. Televizyon ekranlarında gösterilen bazı program ve dizilerin de bir arada yaşama ve birbirini anlayıp sevmede yardımcı olduğu görülür. 1974 yılında yayınlanmaya başlayan, Anadolu'dan büyük şehre gelen Kantar ailesinin, gelenekler ve şehir yaşamı arasında denge kurma çabalarını, komedi türünün özellikleriyle anlatan "*Kaynanalar*" dizisinin, farklı sınıfların birbirleri ile empati kurmasına ve birbirlerini benimsemelerine yardımcı olduğu söylenebilir. Ankara'ya gelip gecekonduya yerleşen Leyla Hanım o dönemde "*Kaynanalar*" dizisini ailece çok sevdiklerini ve dizinin kendilerini anlattığını ifade etmektedir.

Gecekondularda yaşayan insanların, kendilerini toplumla bütünleştirmelerine yardımcı olan televizyonun, kentli insanların da gecekondudaki insanlarla ortak bağ kurmasına yardımcı olduğu da görülmektedir. "*Kaynanalar*" gibi diziler, yapılan program ve filmler toplumda farklı kültürlere mensup insanlar arasındaki uzaklığı azaltmaktadır. Örneğin gecekondu kültüründen doğan arabesk kültürün zamanla popüler kültüre dönüşmesinde kitle iletişim aracı olan, radyo, sinema gibi araçların yanı sıra televizyonun da etkisinin olduğu ileri sürülebilir. Başlarda yasak olan daha sonra ekranlarda yer alan arabesk müziğin kitlelere ulaşmasında ve kitleler tarafından sevilmesinde televizyonun da payı olsa gerektir. Necmi Bey: "Orhan Gencebay yılbaşında çıkıp arabesk parça söyleyecek diye herkes televizyonun başına kilitlenirdi" diye ifade etmektedir.

Fatih Bey eskiden çok daha renkli mekanlar olduğunu belirttiği sokakları; çocukların oyun oynadığı, insanların ayaküstü sohbet ettiği yerler olarak nitelendirmektedir. Fatih Bey özellikle kunduracı, bakkal ve terzinin her sokakta olmazsa olmaz olduğundan söz etmektedir. Kent içinde berber, bakkal, manav, terzi, kunduracı gibi işyerlerini, evleri, cami ve okul gibi daha birçok yapıyı içinde barındıran bir mekan olan sokakların ve köydeki meydanların televizyona ev sahipliği yaptığı görülmektedir.

İnsanları televizyon karşısında buluşturan kent sokakları gibi kırsalda da televizyonun insanları meydanda bir araya topladığı görülmektedir. Şerafettin Bey bir siyasetçinin televizyon alıp köyün meydanına köylünün izlemesi için koydurttuğunu ve herkesin televizyonu izlemek için toplandığını anlatmaktadır. Kişilerin televizyon izlemek için köy meydanında buluşmaları, köy meydanlarını televizyon izleme mekanı yapmıştır. Böylece kişilerin birbirleri ile karşılaşıp sohbet ettikleri, çocukların oyun oynadıkları mekanlar olan köy meydanı ve sokaklar televizyon izlemenin de mekanı olmuşlardır. Sokaklar, daha sonraki yıllarda ise çok sevilen diziler başladığı zaman boşalan, kimsenin kalmadığı yerler olacaktır. Bunun yanı sıra daha sonra "*Bizim Sokak*" gibi programlarla gündelik yaşamdaki sokak ekrana taşınmaya çalışılarak sokak geleneğinin yeniden demirlemeye çalışıldığı görülmektedir. Zehra Hanım da: "Bizden Size diye program vardı. Erşan Başbuğ yapardı. Dört gözle onu beklerdik. Her hafta konuk gelirdi, dekor yapılırdı mesela köy evi gibi bir ev, samanlar, at, insanlar ona göre kıyafet giyer, sanki köy havası verilir, öyle türkü söylerlerdi." diye anlatır. Zamandan ve mekandan kopuk olan televizyonda geleneksel unsurlardan köy mekanının ekranda yeniden demirlendiği, izleyenlere gerçek olmayan gerçeğine benzetilen yeni bir köy mekanı yansıtıldığı görülmektedir.

Televizyon izlemeye ev sahipliği yapan ve televizyonun gelmesi ile dönüşen bir diğer mekanın da kentteki ve köydeki kahvehaneler olduğu görülmektedir. Televizyon öncesi dönemde sözlü tanıklıklardan erkeklerin tatil günlerinde ya da iş dönüşü kahvehanelere sıklıkla uğradığı anlaşılmaktadır. Kamil Bey "illa ki her pazar günü kahvehaneye arkadaşlarla oyun oynamak için gittiğini, tek eğlencesinin o olduğunu" söyler. Fatih Bey: ise "kahvehaneler; bugünkü gibi boş gezenin, işsiz güçsüzlerin mekanı değildi. Erkeklerin önemli bir kısmı işinden çıktıktan sonra gelir, orada arkadaşıyla oturur. Sade çay içilen yerler olduğu gibi; tavla, kağıt gibi oyunlar da vardı tabii." der. Kahvehanelerin erkeklerin sosyalleştikleri, birbirlerinden, şehirden, ülkeden haberler aldıkları kamusal mekanlardan biri olduğu görülmektedir. Türk toplumunun gündelik yaşamına giren televizyon ile

eskiden çay içmek, sohbet etmek için gittikleri kahvehane artık özellikle televizyon izlemek için de gitmeye başladıkları bir mekan olmuştur. Geleneksel olan bu mekanda sohbet etme, oyun oynama gibi amaçların yanına televizyon izleme etkinliği de eklenmiştir. Mahmut Bey televizyonun ilk kahvehaneye geldiğinden ve kahvehanenin tıklım tıklım olduğundan söz ederken Kamil Bey, "Konya'da Araboğlu Makası'ndaki kahvehanelere televizyon izlemeye giderdik, yer bulamazdık" deyip kahvehaneye erkeklerin gittiğini ifade eder. Bazı yerlerde ise kahvehaneye erkeklerin gitmesi geleneğinin televizyonla kırıldığı da görülmektedir. Bir gazete yazısında Pulur; Mahmut Türkmenoğlu'nun Gümrük ve Tekel Bakanlığı sırasında Biga'nın Geyikkırı köyüne bir televizyon alındığından ve köyün kahvehanesine kurulan televizyonu herkesin büyük memnuniyet ve ilgiyle karşıladığından, fakat muhtarın bu durumdan memnun olmadığından söz eder.[98] Pulur, muhtarın: "Kadınlarla başım dertte! Dün ültimatomu verdiler. Biz de haftada iki gün kızlarımızla, çocuklarımızla televizyon seyredeceğiz diye tutturdular. Bizim geleceğimiz gün, kahvede, erkek namına bir kahveci kalsın. Hiçbir erkek gelmesin, diyorlar. Erkekler de buna yanaşmıyorlar. Biz kahveden çıkmayız diyorlar. Kadınlar da kahveyi işgal ederiz diye diretiyorlar..." deyişini nakletmektedir. Geleneksel olarak erkeklerin mekanı olarak görülen kahvehaneye kadınlar "televizyon izlemek için" girmek istemekte, böylece geleneğin taşlarını yerinden oynatmaya başlamaktadırlar. Geyikkırı köyüne televizyonun gelmesi ile kahvehanenin erkeklerin mekanı olarak kabul görmesi geleneğinin aşındığı söylenebilir. Bunun yanı sıra kahvehaneye televizyon izlemek ya da vakit geçirmek için giden kişilerin de evlerine televizyon aldıktan sonra bu mekanlara daha az gittikleri görülmektedir. Aysun Hanım: "Eve televizyon aldıktan sonra eşim daha az kahveye gider oldu" demektedir.[99] Bir taraftan geleneksel bir mekan olan kahvehaneye televizyonun gelişinin kahvehane mekanının işlevini değiştirdiği

---

[98] Hasan Pulur, "Olaylar ve İnsanlar / Kadınlar Kahveyi İşgal Edecekler", **Milliyet Gazetesi**, 13.01.1975, s.5.

[99] Günümüzde ise kişilerin sadece bazı televizyon kanallarında özel yayın olarak verilen futbol maçlarını izlemek için kahvehanelere gittikleri görülmektedir. Kahvehanenin televizyon izleme mekanı olması özelliğinin günümüzde farklı bir şekilde yeniden demirlediğinden söz edilebilir.

görülürken bir taraftan da televizyon ekranlarında "*Köy Kahvesi*" adlı programla da geleneksel olan kahvehane mekanının televizyondaki ekranda yer alması ile geleneğin televizyonda yeniden demirlediği görülmektedir.[100]

İnsanların ilk önce sokaklar, meydanlar, dükkan vitrini önü, kahvehane, pastane, lokal gibi toplu mekanlarda beraber görüp izledikleri televizyon, daha sonra evlerde izlenmeye başlanmıştır. İnsanların kendilerinden olmayan, kendilerine yabancı bu aracı gündelik yaşamlarında en mahrem olan mekanlarına, evlerine dâhil ettikleri görülmektedir. Türk toplumu televizyonun yaşamlarına girmesinden sonra televizyona evlerinde başköşeyi ayırır. Evin en çok oturulan odasına, odanın en görünen yerine konan televizyon âdeta evin merkezi halini alır. Artık insanlar, televizyonu olan odada oturmakta, yemek yeyip vakit geçirmektedirler. Zeynep Hanım, normalde mutfakta yemek yedikleri hâlde, televizyonun yayında olduğu saatlerde sofrayı televizyonlu odaya taşıyıp orada yediklerini anlatmaktadır. Türk halkının gündelik dilinde odaları tanımlamak için kullanılan yatak odası, misafir odası gibi tanımlamaların yanına "televizyonlu oda" tabiri de eklenmiştir. Odada oturma düzeni de başköşeyi alan televizyona göre yapılmıştır. Sema Hanım "O zamanlar büyüklere daha çok saygı vardı. Televizyonun tam karşısına babam otururdu. Çocuklar da televizyonun önüne dizilirlerdi, çocukların çok yakından bakmalarına kızardık ama" diye anlatmaktadır. Osman Nuri Bey de "televizyonun başında en güzel yere yaşlıyı oturturduk." demektedir. Odanın başköşesini alan televizyonun tam karşısına evdeki en büyüğün oturması da Türk toplumuna ait görünmeyen televizyonu, toplumun kendi içine almayı başardığının ve gelenekselliği ile bütünleştirdiğinin göstergelerindendir.

Gelenekle televizyonun mekanda bütünleşmesine diğer bir örnekse ilk yıllarda kadınların televizyonun üstüne de -genellikle dantelden- küçük televizyon örtüsü örtmeleridir. Filiz Hanım, televizyon için süs amacıyla televizyon örtüsü ördüklerini anlatmaktadır. Televizyon eve girişiyle evin bir

---

[100] "TV", **Milliyet Gazetesi**, 29.12.1977, s.10.

parçası gibi olmuştur. Ev halkı televizyon için örülen örtüyü televizyon izlerken çekip izledikten sonra tekrar üzerine örtmektedir. Bunun yanında televizyonu korumak için dolap almışlar, kadınlar ise kılıf dikmişlerdir. Fatma Hanım: "televizyonu koruması için televizyonumuza bir kılıf dikmiştim" derken televizyonun o zamanlar değerli bir araç olduğunu belirtmektedir. Zehra Hanım televizyon örtülerinin dışında televizyon dolapları olduğundan ve televizyon izlendikten sonra dolabın kapaklarının kapatıldığından söz ederek evlerinde televizyona verilen değeri anlatmaktadır. Türk toplumunun televizyonu içselleştirip benimsediği, evlerinin ve gündelik yaşamlarının bir parçası haline getirdiği görülmektedir.

Televizyon, Türk toplumunda geleneksel yaşamın, geleneksel mekanların içine girmiş, zaman zaman geleneği değiştirip dönüştürürken zaman zaman da geleneğin içinde kendi yerini bulmuştur. Televizyon insanın zaman ve mekan sınırlılıklarıyla çizili gündelik yaşam deneyiminin sınırlarını geliştiren, geliştirmekle de kalmayıp bu deneyimin nitel ve nicel örüntüsünde önemli değişikliklere yol açan bir teknolojik olanaktır.[101]

2.1.3.2. Zaman Kullanımı

Bu bölümde insanların, televizyonun gelmesi ile birlikte zamanı nasıl algıladıkları ve zamanı nasıl geçirdikleri sözlü tanıklıklar üzerinden analiz edilmiştir. Gündelik yaşamda insanların işyerine, tarlaya, okula gidiş geliş gibi etkinlikleri, zaman kullanımlarını etkilemiştir. Bununla birlikte Kıray, zamanın, kırsalda, doğanın kurallarına ya da namaz vakitlerine göre düzenlendiğini, otobüs seyahati gibi etkinliklerde ise zaman kavramında uluslararası standartlara uyulduğunu ifade etmektedir.[102] Zaman kavramının, kişilerin

[101] Erol Mutlu, **Televizyon ve Toplum**, Ankara, TRT Yayınları, 1999, s.15.
[102] Mübeccel B. Kıray, **Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2. Basım, 2006, s.225.

gündelik yaşam koşullarına ve faaliyetlerine göre belirlendiği görülmektedir. Kıray; bilimin ve teknolojinin ilerlemesi, kentsel yerleşimlerin büyümesi ve benzeri gelişmelerle birlikte, tarımsal olmayan, yani endüstriyel üretimin hâkim duruma geçmesi sonucu zaman kavramında yeni bir rafineleşmenin gerçekleştiğini belirterek zaman kavramının değişiminden söz etmektedir.[103] Anlaşılmaktadır ki gündelik yaşamda, zamanın algılanışı ve kullanımı toplumsal gelişme ve değişmelerden etkilenmektedir.

Sözlü tanıklıklar üzerinden Kıray'ın sözünü ettiği birçok gelişme gibi televizyonun da zamanın algılanışı ve kullanımını oldukça etkilediği ve değiştirdiği görülmektedir. Televizyonun ne zaman açılıp ne zaman kapandığı, yatma ve kalkma saatlerini; gösterilen bazı programlar insanların gündelik yaşamdaki faaliyetlerini hangi gün ve saatte yapacaklarını etkilemiştir. Televizyonun, zamanın kullanımı ve algılanışında belirleyici olmaya başladığı görülmektedir. Necmi Bey, köylerindeki kadınların tarladan dönüş saatlerini *"Dallas"* adlı diziye göre ayarladıklarını belirtirken, Cahit Bey çocukken *"Kaçak"*ı -gizli de olsa- izlemeden yatmadığını anlatmakta, gazetede bir ortaokul öğrencisi, filmlerin daha erken saatlerde yayınlanmasını istemektedir.[104] Aysun Hanım ise gündelik yaşamda televizyonun zamanı belirleyiciliğine bir örnek olarak "Güne Bakış programı bittiğinde sanki bizim de günümüz bitiyormuş gibi hissediyorduk." diye anlatmaktadır. O yıllarda televizyonun kapanış programı insanların yatış zamanlarının geldiğinin işareti olmuştur. Sema Hanım: "televizyonda bayrak çekildikten sonra televizyonu kapatır, gider, yatardık." derken Osman Nuri Bey: "Babam: 'bayrağı çekmeden yatmazsınız siz' derdi" diye anlatmaktadır. Mehmet Bey de: " "Televizyonu kapatmayı unutmayınız" diye yazı çıkardı, herkes dağılırdı. Acaba tekrar bir şey çıkacak mı diye bakardık." diyerek televizyon yayını bittikten sonra insanların evlerine gittiğinden söz etmektedir. Televizyon yokken o kadar geç saatlerde yatmadıklarını dile getiren Mehmet Bey "televizyon geldikten sonra daha geç yatmaya başladık. Eskiden

---

[103] Kıray, **a.g.e.**, s.217.
[104] "Seyirci Gözüyle",**Cumhuriyet Gazetesi,** 04.06.1973, s.5.

genellikle namazı kıldıktan sonra yatardık" demektedir. Mehmet Bey için zaman kullanımındaki ölçütün önceden namaz vakitlerinin olduğu, sonrasında bu ölçütün yerini televizyonun aldığı görülmektedir.

Sezen, Milliyet Gazetesindeki yazısında televizyonun zaman kullanımını nasıl değiştirdiğine ilişkin olarak şunları dile getirmektedir:

> "TV geldi, evlerin başköşesine kuruldu ve ailelerin klâsik tablosu değişiverdi... Artık, TV yayını başlamadan, ev işleri bitiriliyor, dersler tamamlanıyor ve TV karşısında, saat 19.00'da yerler alınıyor. Ve genellikle de yayın sona erinceye kadar, "ne çıkarlarsa bahtlarına" seyrediyorlar. Eğer bir yere, örneğin bir sinemaya gidilecekse bu yayın olmayan bir güne, pazartesi veya cumaya denk getiriliyor. Sinema sahiplerinin bu konudaki açıklamalarına göre, TV yayını olmayan günlerde sinemalar, diğer günlerden daha kalabalık oluyor."[105]

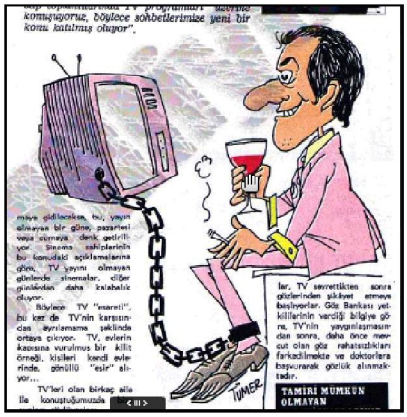

Görülmektedir ki televizyonun gelişiyle birlikte insanlar; neyi, ne zaman yapacaklarını televizyona göre ayarlamakta, televizyon; insanların faaliyetlerine, zaman kullanımlarına yansımaktadır.

---

[105] Mihriban Sezen, "TV Esareti", **Milliyet Gazetesi**, 05.03.1973, s.3.

Bir başka gazetenin haberinde ise: Emniyet 2. Şube müdürü Cemil Gülmen; Polis örgütünden TV programının olmadığı Pazartesi ve Cuma günleri devriye ekiplerinin artırılmasını istemiştir. Habere göre Gülmen: "genellikle hırsızlıkların TV programı olmadığı günlere rastladığını, bugünlerde vatandaşın sinema, tiyatro ve diğer toplantılara giderek evlerini boş bıraktıklarını, hırsızların da bu durumdan faydalandıklarını" bildirmektedir.[106] Bu haberlerle televizyonun olmadığı günlerde insanların, başka faaliyetlerle zaman geçirdikleri, televizyon olduğunda ise diğer faaliyetlerin yanı sıra televizyon izleyerek zaman geçirdikleri görülmektedir.

İnsanların zaman geçirme faaliyetleri ile ilgili olarak Milliyet Gazetesinde televizyonun bazı alışkanlıklara etkisinin tespit edildiği bir araştırma yer almaktadır.[107] Bu araştırmada televizyonun sinemaya, tiyatroya, eğlenme mekanına, kahvehaneye gitme, gazete, kitap okuma, misafirliğe gitme, maça gitme, radyo dinleme gibi alışkanlıkları değiştirdiği tespit edilmektedir. Bu araştırmada kişilerin televizyon öncesinde yaptıkları faaliyetlere ayırdıkları zamanın azaldığı ortaya konmaktadır.

ŞU BİZİM TÜRKİYE TURHAN AYTUL

Ankara'da yapılan araştırmaya göre televizyon seyircilerinin en çok ilgi duydukları spor haberleri ve televizyonun bazı alışkanlıklara yaptığı etki şöyledir:

Televizyon seyircisinin en çok ilgi duydukları spor haberleri

İstenen spor haberleri	Kişi	%
Futbol	682	42.8
Güreş	395	24.8
Boks	190	11.9
Atletizm	95	6.0
Basketbol	89	5.5
Voleybol	43	2.7
Başka sporlar	101	6.3

Televizyonun bazı alışkanlıklara etkisi

Alışkanlıklar	Arttı		Değişmedi		Azaldı	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
Sinemaya gitme	4	0.3	364	23.7	1169	76.1
Tiyatroya gitme	10	0.7	538	35.6	965	63.8
Eğlence yerine gitme	3	0.2	451	29.6	1067	70.2
Kahveye gitme	28	2.1	525	39.9	764	58.0
Gazete okuma	25	1.7	1043	69.6	431	28.8
Kitap okuma	22	1.5	971	65.2	496	33.3
Misafirliğe gitme	59	3.8	492	31.8	994	63.3
Maça gitme	11	08.	601	44.5	738	54.7
Radyo dinleme	9	0.6	451	29.4	1074	70.0

[106] "TV yayını olmadığı geceler hırsızlık olayları artıyor", **Cumhuriyet Gazetesi**, 03.02.1973, s.5.
[107] Aytul Turhan, "Şu Bizim Türkiye", **Milliyet Gazetesi**, 02.10.1977, s.19.

Televizyon ve zaman ilişkisi ile ilgili bu genel değerlendirmenin ardından bundan sonraki kısımda televizyonun kadın, erkek, çocuk, aile ve toplum olarak insanların televizyon öncesi ve televizyon sonrası zamanlarını nasıl geçirdiklerinin kıyası yapılmaya, televizyonun gündelik yaşamdaki zaman kavramına yansıması ve zaman geçirme faaliyetlerine olan yansıması analiz edilmeye çalışılmıştır.

Öncelikli olarak televizyon öncesi gündelik yaşamda kadınların zaman kullanımlarına bakacak olursak: kırsalda kadının genellikle, ekmeğini, yemeğini yapıp çocuklarına baktığı, tarlada çalışıp hayvanlarıyla uğraştığı görülmektedir. Kente döndüğümüzde ise gerek köyden kente gelen kadının gerek kentteki kadının daha çok ev hanımı olduğu söylenebilir. "Köylü kadınların göçü genellikle onların "ev kadınına dönüştürülmeleri" ile sonuçlanmıştır."[108] Köyde tarım ve hayvancılıkla uğraşan kadın kente geldiğinde evinde vakit geçirmeye başlamıştır. Kadının boş vakti kırsala göre kentte daha fazla olsa da elektrikli ev eşyalarının henüz yaygınlaşmaması dolayısıyla ev işlerinin kadınların zamanlarını epeyce aldığı görülmektedir. Ümmü Hanım, o yıllarda aşağıda ateş takıp su kaynatarak çamaşırları yıkadığını ve işin zorluğunu anlatırken, Fatih Bey, evlerinde çamaşırların günlük olarak yıkandığından söz etmektedir. Televizyonun gelmesi ile birlikte ev işleri yapılmaya devam edilmişse de, zaman zaman aksamaya uğramıştır. Aysun Hanım "evimizin işini gene yapardık. Ama televizyon yayını başlamadan önce bütün işi bitirmeye çalışırdık. Çok önemli dizilerde gerekirse yemeği, işi ertelerdik." diye anlatmaktadır. Bir taraftan ev işlerini aksatan televizyon, bir taraftan da kadın programları ile kadınlara ev ile ilgili bilgiler sunmaktadır. Ev işleri, dikiş, yemek yapmak, çocuk bakımı, kısaca iyi ev hanımı olma ile ilgili kadınların evde yapacakları işlere yönelik programlar televizyon ekranlarında yer almıştır. Yemek programlarından dikişe, dikişten çocuk bakımına kadar kadınları bilgilendirmeyi ve bilinçlendirmeyi amaç edinen programlar söz konusudur. *"Kadın ve Ev"* de bu programlardan biridir.

---

[108] Şenyapılı ve Ayata'dan Aktaran Gül Özyeğin, "Kapıcılar, Gündelikçiler ve Ev Sahipleri", **Kültür Fragmanları**, haz. Deniz Kandiyoti, Ayşe Saktanber, İstanbul, Metis Yayınları, 2003, s.65.

Milliyet Gazetesinde: "Kadın ve Ev: "Dikiş Öğreniyoruz": "Bu hafta da etek dikme yöntemleri arasında durulacak ve 4 parçalı etek kalıbı hazırlanması ile ilgili bilgi verilecektir"[109] şeklinde bir tanıtım yer almaktadır. Bunun yanı sıra "*Kadının Dünyası*", "*Kadın Magazin*" gibi programlar da vardır. Milliyet Gazetesinin başka bir sayısında yer alan *"Kadın Magazin"*e ilişkin haber ise şöyledir: "Şenay Düdek'in sunduğu "Kadın Magazin" adlı program da güzellik öğütleri, defile sunumu, çocuk sağlığına ilişkin bilgiler, yemek tarifi ve ikebana çiçek tanzimi ile ilgili bilgilerin verileceği bir programdır."[110] Program; bir taraftan kadına güzel, bakımlı olması gerektiğini vurgularken diğer taraftan da "yemek yapmak", "çocuklarla ilgilenmek" gibi geleneksel uygulamaları hatırlatmaktadır.

Kadınların evdeki işleri dışında zaman geçirdikleri etkinliklerine ilişkin olarak Fatih Bey: "Kadınların dışarıdaki halleri bellidir. Ya bir yerden bir yere komşuluk gidişi içindir, ya ufak tefek alışverişler içindir." demektedir. Sözlü tanıklıklardan ev hanımlarının en çok zaman ayırdıkları şeylerden birinin de komşu ziyaretleri olduğu, o yıllarda mahalle kültürünün hayli baskın olduğu anlaşılmaktadır. Ümmü Hanım: "komşularla gündüz her gün birimizde oturur, çay demler, sohbet ederdik" diye anlatmaktadır.

Televizyonun gündelik yaşama girmesi ile kadınların bu bir araya gelmelerinde, oturmalarında televizyonun sohbet konusu olmaya başladığı görülmektedir. Sohbet konularına televizyon programlarında çıkan haberler, programlar, sinema filmleri, özellikle de diziler eklenmeye başlamıştır. Sema Hanım: "Gündüz bir araya toplandığımızda akşam izlediğimiz filmleri, dizileri kendi aramızda yorumlardık, birbirimize tekrar anlatırdık, heyecanlı olurdu." demektedir. Herkesin haberdar olduğu bu konular insanlar arasında bir ortaklaşalık yaratmıştır. Aysun Hanım: "Bir araya toplanınca televizyondaki dizilerden konuşulurdu. Evlendiğimde henüz bizde televizyon yoktu. Arkadaşlarım dizilerden söz edince sanki televizyonumuz varmış gibi davranırdım, onlara eşik ederdim." diye anlatmaktadır. Aysun Hanım'ın

---

[109], "TV", **Milliyet Gazetesi,** 4.12.1972, s.12
[110] "Kadın Magazin", **Milliyet Gazetesi**, 18.05.1977, s.12.

herkesin içine dâhil olduğu bu ortaklaşalığın ve paylaşımın bir parçası olmak istediği görülmektedir.

Kadınların bir araya gelip sohbet ederken en çok yaptıkları şeylerden biri de elişidir. Elişlerinde eşyaları süslemek için örtüler hazırlamakta, kendileri için çemberler, tülbentler işleyip kazaklar örmektedirler. Bir taraftan bu elişlerinden zevk alırlarken bir taraftan da yaptıklarını işlevsel olarak kullanmışlardır. Raziye Hanım; bütün kadınların bazen mahallede, bazen bir komşuda toplanıp sohbet edip, çay içip, elişlerini yaptıklarından, bunun onlar için bir keyif olduğundan söz etmektedir. Kadınlar bu geleneklerini televizyona da taşımışlardır. Televizyon; kadınların, geleneksel olan gündelik yaşamlarına girdiğinde onu gündelik yaşamlarının içine kolaylıkla almışlar ve yaptıkları elişlerinde ona da yer vermişlerdir. Kadınlar televizyon için de kendi emekleri ile örtüler yapmaya birbirlerinden televizyon örtüsü için modeller almaya başlamışlardır.

Erkekler ise gündüzleri çalışmakta, çalıştıkları yerlerde diğer dükkan arkadaşları ile de vakit geçirip sohbet etmektedirler. Bunun yanında bazı erkekler tatil günlerinde ya da iş dönüşü kahvehanelere uğramaktadırlar. Mekan bölümünde sözünü ettiğimiz üzere birçok kişi kahvehanede zaman geçirmektedir. Televizyonun gelmesi ile televizyon izleme mekanına dönüşen kahvehane, oradaki zaman geçirmenin niteliği de değişmekte ve insanların kahvehanedeki zaman geçirme etkinliklerini de dönüştürmektedir. Kahvehaneye televizyon öncesi sık sık sohbet etmek ve oyun oynamak için gidilirken televizyon sonrasında kişiler kahvehaneye televizyon izlemek için gitmeye başlamışlardır. Sözlü tanıklıklardan ortaya çıktığına göre televizyonun ilk geldiği yerlerden birinin kahvehane olması, kahvehaneye daha sık gidilmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra Fatma Hanım kocasının eve televizyon alındıktan sonra kahvehaneye daha az gittiğini evde hep beraber oturup televizyon izleyerek zaman geçirdiklerini anlatmaktadır. Kahvehaneye ayrılan zamanın sonrasında evde televizyon izleyerek geçirilen zamana da dönüştüğü görülmektedir.

Erkeklerin bir diğer eğlence faaliyeti ise spordur. Fatih Bey, televizyonun olmadığı yılları kastederek: "Maraş'a özel, kara kuşak güreşleri diye bilinen yarışmalar olurdu. Çok katılırdı vatandaş, özellikle erkekler tabi. Eğlence gibi olan şeylerin sanki başında o vardı." demektedir. İnsanlar aynı mekan ve zamanda canlı olarak izledikleri ve yerel bir şenliğe dönüşen güreş müsabakalarını izlerken, sonrasında ise televizyon ekranlarından Muhammed Ali Clay'ın boks maçlarını sadece bir mahalle, köy, şehir olarak değil tüm ülke olarak ortak bir heyecan içerisinde izlemişlerdir. 1 Ekim 1975 tarihinde Clay'ın Joe Frazier ile yaptığı maç, sabaha doğru bir saatte yayınlanmıştır. Normalde o saatlerde yayın yapmayan TRT, o maça özel olarak o saatte yayın yapmıştır. O günkü maçı izlemek için insanlar bir gün önceden gidecekleri yere haber vermişler, ertesi gün maç için yataklarından kalkan insanlar komşularda, akrabalarda, kahvehanelerde, pastanelerde; kadın, erkek, çoluk çocuk ekran başına toplanmışlardır. Mehmet Bey: "Muhammet Ali Clay'ın maçı var gece. Televizyon, mahallede bir Hikmet'te var, başka kimsede yok. Sabah namazından evvel, şafakta orayı bastı herkes. Biz de gittik." diye anlatmaktadır. Clay'ın sonradan müslüman olması, bir müslüman olarak rakibiyle "dövüşmesi" bu maça ayrı bir anlam katmıştır. Kamil Bey, o saatte eve gelenlerle ilgili olarak "Gelmeyin diyemezsin ki mecbur gel diyeceksin. Gelmeyin desen, gene gelecekler çünkü. Clay, Müslüman da olmuş." demektedir. Pürdikkat izlenen maçta "Tüm zamanların en iyi boksörü" Muhammed Ali Clay'ın yenip yenmemesine ulusal bir önem atfedilmiş, boks maçının Muhammed Ali Clay'ın dünya şampiyonluğu ile sonuçlanması halka büyük sevinç ve gurur yaşatmıştır. Görülmektedir ki şehir meydanındaki güreşin yerine mekandan bağımsız olarak televizyonda izlenen "*Dünya Boks Şampiyonası*" ile yerellik yerini ulusallığa, hatta küreselliğe bırakmış, aynı zamanda insanlarda bir ortaklaşalık duygusu yaşatmıştır.

Bir taraftan da futbol özellikle erkeklerin zaman geçirdikleri çok önemli bir spor ve eğlence aracıdır. İbrahim Bey: "İnsanlar o zaman futbola hayli meraklıydı. Maçlara sık gidilirdi" diye anlatmaktadır. Futbol maçlarına olan ilgi

televizyona da yansımış, televizyonla birlikte futbola ilişkin programlar ekranlarda yer almış, özellikle erkekler tarafından pür dikkat izlenmiştir. TRT, ilk canlı spor yayınını, 1971 yılında İzmir'de Karşıyaka Spor Kulübü ile İstanbulspor arasında oynanan futbol maçı ile gerçekleştirmiştir. TRT'nin ilk yurt dışı naklen yayını ise *"Münih 1972 Olimpiyat Oyunları"* olmuştur. *"Telespor"*, *"Spor Stüdyosu"* ve futbol karşılaşmaları ilgi gören yayınlar arasındadır. Televizyonda gündüz yayını ilk kez 3 Mart 1974'te *"Telespor"* ile başlamıştır. Pazar günü yayının erken başlatılması düşüncesinden ortaya çıkan bu program, büyük kitlelere ulaşabilmek amacıyla uzun süreli spor yayınlarına ağırlık vermiştir.[111] 11 Nisan 1974 tarihinde Grundıg televizyon markası: "Dünya Kupası maçlarının en rahat seyircisi olmak istiyorsanız... En son teknolojilere haiz üstün kaliteli Grundıg televizyonunu alınız" şeklinde reklam yapmıştır.[112] Dönem dönemse maçların naklen verilip verilmemesine ilişkin olumlu, olumsuz haberler yer almaktadır. Yücelman, Fenerbahçe Galatasaray maçını TRT'nin naklen vermemesinden yakınmaktadır.[113] Bir taraftan izleyicilerin televizyonda futbol maçlarının verilmesini istedikleri, diğer taraftan kulüplerin bu duruma karşı oldukları görülmektedir. Cumhuriyet Gazetesi:

> "Fenerbahçe maçının bitiminden sonra Telespor tarafından banddan verilmesine, kulüpler itiraz ettiler ve TV'nin maçları hiçbir suretle yayınlamaması için teşebbüse geçtiler. Ancak TRT yetkilileri bu girişimleri dikkate almayacaklarını belirttiler. Bir yetkilice maçların bitiminden sonra yaptığımız yayınlar da kulüpler bizim muhatabımız olamaz dediler."[114]

---

[111] Özden Çankaya, **Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT (1927-2000)**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003, s.133.
[112] "Grundıg Televizyon Reklamı", **Milliyet Gazetesi**, 11.04.1974, s.9.
[113] Abdülkadir Yücelman, "Eğer, TV halkın hizmetinde ise...", **Cumhuriyet Gazetesi**, 06.12.1972, s.2.
[114] "Maçlar Banddan Verilecek", **Cumhuriyet Gazetesi**, 6 Ocak 1976 s.10

TRT'nin naklen yayın aracının 19 Mayıs stadı önünde taşlandığı ifade edilen haberde Ankara Gücü Kulübü Yönetim Kurulu'nun, Fenerbahçe maçındaki seyircinin azlığına sebep olarak televizyonu gösterdiği ve "stada gelip naklen yayın arabasını görenler, geri döndüler" şeklinde açıklama yaptığı belirtilmiştir. O yıllarda canlı şekilde futbol izlemeye stada gelen insanların TRT aracını görünce geri dönüp daha sonra televizyondan, banttan izlemeyi tercih etmeleri ilginçtir. İnsanlar evlerine gelen televizyon sayesinde stada gitmek yerine evlerinde televizyon izlemeyi tercih etmişlerdir. Altan Erbulak da bir yazısında televizyonu kastederek; maçı, tek kişilik, kendi özel tribününden izlediğini ifade edip eklemektedir: "Evde masanın başındayım. Bir koltuk, bir televizyon, bir de ben."[115] Anlaşılmaktadır ki, televizyon, o yıllarda futbol izlemek için stada giden seyirciyi eve çekmiş ve bir zaman geçirme faaliyeti daha şekil değiştirmiştir. Futbola ilişkin bir başka haber ise şöyledir:

> "Dolmabahçe stadının kapasite bakımından yetersiz kalacağı ve diğer illerdeki seyircinin de merakla beklediği bu karşılaşmanın TV'den naklen verilmesi TRT ilgilileri tarafından gerekli görülmüştür. Böylece Türkiye İtalya maçını yurtta 6 milyon kişi izleyebilecektir."[116]

Televizyon ile futbol maçı sadece o anda ve o mekanda izlenebilen olmanın dışına çıkmış bir çok kişiye de ulaşma imkanına erişmiştir.

Gündelik yaşamda erkekler futbol maçları ile eğlenip zaman geçirirken belki de en çok eğlenen çocuklardır. Çocuklar, kırsalda da kentte de günlerinin çoğunu sokakta arkadaşlarıyla geçirmekte, hep birlikte çok çeşitli oyunlar oynamaktadırlar. Oyunlar bireysel olmaktan ziyade topluluk olarak oynanan oyunlardır. Çocuklar zamanlarını genellikle sokaklarda çelik çomak, uzuneşek, birdirbir, saklambaç gibi oyunlar oynayarak geçirmişlerdir. Misket,

---

[115] Altan Erbulak, "Altan Erbulak "Özel Tribününden" Bildiriyor…", **Milliyet Gazetesi**, 18.04.1974, s.11.
[116] **Cumhuriyet Gazetesi**, 06.01.1976, s.10.

topaç, top da oyun oynama araçlarının başta gelenlerindendir. Bunun yanı sıra çocuklar evcilik, hırsız polisçilik, çamur gibi yaratıcılıklarını kullandıkları oyunlar üretmektedirler. O yıllarda çocuk bahçelerinin de çok sık olmasa da var olduğu görülmektedir. Televizyonun gelişi, çocukların zaman geçirme mekanları olan sokaklardan -kısmen de olsa- evlere girişini de ifade eder. Cahit Bey: "Gece gündüz sokaklarda oynardık. Tabi televizyon bizi eve çekiyordu. Akşam televizyon izlemek için komşu evlere giderdik" diye anlatmaktadır.

Çocuklara televizyon programlarının çoğu ilginç gelse de çocuklar için özel programlar, çizgi filmler televizyonun ortaya çıkışı ile birlikte başlamıştır. "*Çocukların Televizyonu*", "*Oyun Treni*", "*Bizim Sokak*", "*İyi Geceler Çocuklar*", "*Atlı Karınca*", "*Çocukların Evreni*", *Daldan Dala*," çeşitli çizgi filmler çocuklar için hazırlanan bazı programlardır. Bunun yanında 1979 yılında Halit Kıvanç'ın unutulmayan sunuşuyla yayınlanan "*Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliği*" de TRT ekranlarında hala devam eden, "gelenek" haline gelen 23 Nisan yayınlarının başlatıcısı olmuştur. Levent Kırca'nın çocuk programı olan "*Oyun Treni*" en çok hatırlanan programlar arasındadır. Leyla Hanım: "Levent Kırca'nın çocuk programı vardı, oturur dört gözle onu beklerdik. Hakikaten çok güzeldi." derken "Köyde elektrik yok ki televizyon olsun" diyen ve televizyonla ilk, köyden Ankara'ya gelince 1972'de Levent Kırca'nın "*Oyun Treni*" ile tanışan Rıfkı Bey, daha çocukken halasında gördüğü televizyonda ne seyrettiğini: "Baktım karşımda bir alet var. Program: Levent Kırca'nın Oyun Treni. Onda bir bölüm, bisikletin üzerine cam bardağa çıkmışlar, ellerindeki tabağı atıp kafalarında yakalıyorlar, atıp kafalarında yakalıyorlar, onu hiç unutmam." diyerek ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Çocukları sokaklardan evlere alan televizyon, geleneği yeniden demirlemektedir. "*Bizim Sokak*" adlı bir çocuk programı ile çocuklara evlerinde televizyon ekranından izledikleri bir sokak oluşturulmaktadır. Çocuklara sokakta olma ve oynama hissi bu program aracılığı ile verilmektedir. Cahit Bey: "Bizim Sokak adında bir program vardı, çok güzel bir müziği vardı. Çocuklar, sokakta oyunlar oynar, oyuncakçı dedeye gidip

basit oyuncakları yapmayı öğrenirlerdi. Çocuklara masal anlatan bir de teyze vardı. Programda bir de sokaktaki çocukların Enis abisi vardı." derken Leyla Hanım "*Bizim Sokak*"ın içindeki bölümlerden Oyuncakçı Dede'nin "Oyuncakçı derler adıma oyuncak yaparım çocuklara" şeklindeki şarkısı olduğundan söz etmekte ve "Kağıttan oyuncak yaptırırdı, ben de yapmaya çalışırdım ama yetişemezdim." diye eklemektedir. Bir taraftan çocukların oyun oynama vaktini ele geçiren televizyon bir taraftan da çocuklara oyun oynamayı, oyuncak yapmayı öğreten bir işlev edinmiştir. Televizyonun gündelik yaşamdaki diyalektiğinin burada da işlediği görülmektedir. Aynı diyalektikle; çocukların oyunlarından alıkoyduğunu iddia edebileceğimiz televizyonun, çocukların oyunlarına eklemlendiği anlaşılmaktadır. Sema Hanım; çamurdan televizyon yapıp oynadıklarını ifade ederken Leyla Hanım: "Üç kız arkadaş bir araya geldiğimiz zaman Charlie'nin Melekleri'ni oynamaya başlardık. Herkes Jill olmak isterdi" diye anlatmaktadır. Aynı zamanda kız çocukları ip atlarken "Charlie'yle gün başlar, Bosley yumurta haşlar." şeklinde şarkı söyleyerek ip atlamaktadırlar. Zamanın en çok izlenen dizilerinden "*Dallas*"la ilgili olarak çocukların "Çantamı aldım koluma / Çıktım asfalt yoluna" diye başlayıp devam eden oyunlarındaki tekerleme "*Dallas*" dizisinden sonra gündelik yaşamda çocukların diline şu şekilde yansımaktadır:

"Çantamı aldım koluma / Çıktım Dallas yoluna
Ben Boby'yi beklerken / Ceyar da girdi koluma
Ayakkabım toz atar / Ceyar bana göz atar
Gözün kör olsun Ceyar / Elalem bize bakar."

Halk tarafından merakla izlenen programlar çocukların gündelik yaşamlarında, oyunlarında da yer bulmuştur.

Televizyonun çocukların oyunlarının yanı sıra ders çalışma zamanlarına da yansıdığı görülmektedir. Televizyonun gündelik yaşama girmesinin ardından öğrenciler zaman zaman televizyon yüzünden ders

çalışmayı ihmal etmişlerdir. Tarih öğretmeni olan Mahmut Bey Salı günleri yayınlanan Türk filmleri yüzünden Çarşamba günü yapılan yazılılara öğrencilerin çalışamamaları ve derslerden düşük not almaları nedeniyle Öğretmenler Kurulundan Çarşamba günü yazılı yapmama kararı aldıklarından söz etmektedir. Televizyon, kişilerin gündelik yaşamlarına hatta "sistem"e yansımıştır. Bir taraftan insanların derslerini ihmal etmesine yol açan televizyonun bir taraftan da –özellikle televizyonun ilk yıllarında- insanlara ders ve eğitim vermeye çalıştığı görülmektedir. Eskiden yayınların eğitici olmasından duyduğu memnuniyeti dile getiren Necmi Bey, televizyonda okuma yazma da öğretildiğini ifade eder. Daha öncesinde belirttiğimiz eğitim programları Fransızca, İngilizce gibi dersler de televizyon ekranlarından verilmektedir.

İnsanların ders çalışma zamanını etkileyen televizyon, bir diğer zaman geçirme faaliyeti olan kitap, gazete gibi kültürel yayınları okuma faaliyetini de kısmen etkilemiştir. O yıllarda kitap ve dergiler özellikle lise ve üniversite gençliği tarafından oldukça okunmaktadır. Fatih Bey: "Gergin ve hareketli siyasal ortamda biz ertesi gün okuldan sonraki dışarı çıkışlarımızda, arkadaşlarla buluşmalarımızda birbirimize ne okuduğumuzu, ne kadar okuduğumuzu, okuduklarımızdan ne çıkarttığımızı oturur konuşurduk." demektedir. Ülkedeki sağ sol mücadelesi her iki görüşteki insanın kendini ideolojisi ve davası ile ilgili okumalar yapmaya yöneltmiş, siyasal ortamda var olan bu çatışma; hem sağ hem sol kesimin okumasını, yazmasını tetiklemiştir. Fakat ülkenin geneline bakıldığında bir kısım gençlik ve onların kanaat önderleri dışında halkın okumaya olan ilgisinin az olduğu, dahası okuma yazma oranının çok yüksek olmadığı görülmektedir. Kitapçılık yapan Fatih Bey konuyla ilgili olarak "Kitap halka yayılmamıştı, zaman zaman kültür merkezlerinde kısmi bir yaygınlaşma söz konusuydu." şeklinde görüşünü dile getirmektedir.

Televizyonun, kitapla yoğun ilişkisi olan kesimin okumaya ayırdığı zamanı çok etkilediği söylenemese de kitapla kısmi ilgisi olan insanları

etkilediği söylenebilir. "Artık Ansiklopediye Bakmaya Lüzum Yok" başlıklı haberde:

> "Televizyonun özellikle haber programından önceki saatleri çocuklara "Hayvanlar Âleminin" bütün özellikleri öğretiliyor... Artık ansiklopedilere bakmaya lüzum kalmadan karıncaların nasıl yuva yaptıklarından su samurlarının üretilişine kadar bütün detaylar TV seyircileri tarafından biliniyor."

denerek televizyon, ansiklopedinin yerine konmaya çalışılmıştır.[117] Bunun yanı sıra "*Yaşasın Edebiyat*", "*Edebiyat Dünyası*" gibi programlar da her ne kadar bilgilendirici olsa da insanların edebiyatla, kitapla ilgilenmelerinin yerini almıştır. Buradan anlaşılmaktadır ki televizyon, insanlarda şu algıyı yaratmaktadır. Televizyonda bir gazete ya da bir kitaptan okunan haber, yazı, şiir insanlarda o "bilgiye erişmişlik" hissi oluşturmakta, insanı kültürel anlamda bir "tatmin duygusu"na ulaştırmaktadır. İnsanlar ansiklopediye bakmasalar da izledikleri ile ansiklopediye bakmış gibi, kitap okumasalar da kitaba ilişkin programlarla kitap okumuş gibi hissedebilmekte, televizyonda çıkan gazete haberleriyle gazete okuma ihtiyaçlarını giderdikleri düşüncesi içinde olabilmektedirler. Bu durum kitap ya da gazete okumanın yerini televizyonun alma nedenlerinden biri olarak gösterilebilir. Daha öncesinde sözünü ettiğimiz üzere Ömer Seyfettin, Reşat Nuri Güntekin gibi birçok yazarın eserlerinin ve dünya klasiklerini televizyona uyarlandığı görülmektedir. Aynı zamanda "*Tatlı Cadı*" dizisinin Milliyet yayınlarından kitabının çıktığı görülmektedir. Milliyet Gazetesinde: "*Tatlı Cadı*" ile ilgili olarak "TV'de gönülleri fethetti, Şimdi de Milliyet Yayınlarından kitabı çıktı. Okuyacaksınız." şeklinde bir ilana rastlanmaktadır.[118] Kitap, gazete, ansiklopedi okuma faaliyeti televizyonla

---

[117] "Artık Ansiklopediye Bakmaya Lüzum Yok", **Tercüman Gazetesi**, 29.06.1976, s.8
[118] **Milliyet Gazetesi**, 20.02.1975, s.7.

etkileşim içinde olmuş televizyon zaman zaman kitap okuma zamanının yerine geçerken bazen de kitap okumaya teşvik etmiştir.

İnsanların zaman geçirme etkinlikleri arasında sözünü ettiklerimizin yanında belki de o yıllarda en yaygını birbirlerine yaptıkları ziyaretler ve sohbetlerdir. Akraba ve komşularla ilişkilerin yoğun olduğu, sözlü kültürün baskın olduğu televizyon öncesi Türk toplumunda insanlar pazar yerlerinde, çarşılarda, sokaklarda, kahvehanelerde, misafir olarak gittikleri evlerde, hamamlarda, tarlalarda birbirleriyle konuşmuş, birbirlerine hikâyeler, masallar, anılar anlatmış; şiirler, ninniler, türküler, maniler, tekerlemeler söylemişlerdir. Türk toplumunda yazılı kültürün ortaya çıktıktan sonra, televizyon öncesi dönemlerde de bu gibi söyleyişlerin hala etkin olduğu görülmektedir. Toplum kültüründen ziyade geçmişten gelen topluluk kültürü -kırılmalar olsa da- hâlâ baskındır. Yaptığımız sözlü tanıklıklarda da Türk toplumunda televizyonun olmadığı zamanlarda akrabaların, komşuların ya da ailenin bir araya toplanarak birbirlerine hikâyeler, masallar, anılar anlattıkları, bilmeceler sorup oyunlar oynadıkları görülmektedir. Filiz Hanım, o yıllarda neredeyse her akşam bir araya toplanıp birbirlerine hikâyeler anlattıklarından, büyüklerin -bazen abartılı bulsalar da hoş ve esrarengiz gelen- anılarını dinlediklerinden, evde oyunlar oynadıklarından söz etmektedir. Bu anlatımlar ve oyunlar büyük küçük herkesin katıldığı bir şenlik havasında geçmektedir. Osman Nuri Bey: "Televizyon hayatımızda yokken insanlar birbirleriyle samimiydi, çok güzel ziyaretler olurdu. Muhabbetler olurdu, fıkralar anlatılırdı, ev sohbetleri, akraba ziyaretleri, yaşlı, hasta ziyaretleri. Hiç durmazdık ki. Kaynaşma çoktu." Bu vakit geçirmelerde ortaklaşalık, bir aradalık ve aktiflik oldukça önemlidir. Bazen "evdedirler" diye gidilen uzak akraba ziyaretlerinin; bazen de -telefon birçok evde olmadığı için- "müsaitseniz annemler size gelecek" diye çocukların komşu eve gönderilerek yapılan komşu ziyaretlerinin olduğu bir dönem yaşanmaktadır.

Sözlü kültürün baskın olduğu Türk toplumunda televizyon, insanların yaşamlarında yokken insanların birbirlerine hikâyeler, masallar, anılar anlatmalarının yanında daha önceki yıllarda ise anlatıcılığı meslek olarak

yapan meddahlar, ozanlar görülmektedir. Televizyonun gündelik yaşama girmesiyle gündelik yaşamda anlatıcı olarak insanın yanına, televizyon da eklenmiştir. Televizyon hemen hemen tüm toplumda merkezi ve en etkin öykü anlatma aracıdır.[119] Sözlü kültürün baskın olduğu geleneksel Türk toplumundaki "anlatma" geleneği televizyonla birlikte yeniden demirlemiş ve bu sefer anlatıcı rolünü televizyon üstlenmiştir. Eskiden insanların birbirlerinden, meddahtan, bir âlimden, hocadan, aile büyüğünden öğrendikleri şeylere artık televizyon da eklenmiş ve bazen televizyon bu araçların da önüne geçmiştir. Komşularla ve ailece birlikte televizyon izleme etkinliğinde insanların birbirleriyle sohbet ederek, oyun oynayıp, hikâyeler anlatarak geçirdikleri zamanın yerini televizyon almıştır. İnsandan farklı olarak televizyon, zaman ve mekan bağımlılığını ortadan kaldırmakta ve merkezi bir konum üstlenmektedir. Yani anlatıcı rolünü televizyon üstlendiğinde karşılıklı iletişim yerini tek yönlü bir iletişime bırakmaktadır. İnsanlar, televizyonun anlatıcılığında, insanın anlatıcılığının aksine pasif olmaktadırlar.

Bunun yanında karşılıklı konuşmalarda genellikle konuşulan yerel özellik ve zenginlikteki konular, televizyon anlatıcılığında yerini ulusal ve genel konulara bırakmıştır. Televizyonun herkesin bildiği ortak konular oluşturması sonucu diyalektik yeniden işlemektedir. Kişisel ilişkileri ve sohbeti engelleyen televizyon, ilginç bir şekilde aynı zamanda insanlara bir araya gelip konuştukları zamanlarda sohbet konusu sunmuştur. İnsanlar bir araya geldiklerinde birbirlerine televizyonda izledikleri dizileri, sanatçıları, çıkan haberleri anlatmışlardır. Mahalleden, mahalleliden bahseden insanlar artık televizyonda çıkan dizi karakterleri ve olaylar hakkında konuşmaya başlamışlardır. Konuşulan konular sadece yerelliği değil ulusallığı da içermeye başlamaktadır. Necmi Bey: "Akşam televizyonda izlenen şey ertesi gün tüm toplumda konuşulurdu. Herkes kanaat verirdi. Eleştirirdi şöyle oldu, böyle oldu diye" derken; Fatma Hanım eskiden de televizyonda izlediklerini

---

[119] Yusuf Kaplan, **Öykü-Anlatma ve Mit-Üretme Aracı Olarak Televizyon**, çev. Gökçen Kaplan, İstanbul, Ağaç Yayıncılık,1992, s.78.

birbirlerine anlattıklarını, zaten tek kanal olduğu için herkesin programları izlediğini dile getirmektedir.

Televizyonun komşuluk ve akrabalık ilişkilerine yansıması da oldukça ilginç bir şekilde gerçekleşmiştir. İnsanlar ilk yıllarda televizyonu olan komşu ve akrabalarına televizyon izlemek için sık sık gitmişlerdir. Osman Nuri Bey o yıllara dair:

> "Komşuya gitme olayı vardı. Unutulmaz hatıralardı. Herkesin evine giremezdik. Bir banka müdürü vardı. Karşımızdaki binada otururdu. Hanım bir gün hanımıyla tanıştı. Baktık Trabzonlu. Bize gelin falan dedi. Gittik, baktık evlerinde televizyon var. "Aman", dedim hanıma "her akşam buradayız". Önceden haber veriyorduk "akşam geleceğiz" diye, gidiyorduk."

diye anlatmaktadır. Daha sonra kendisi de eve televizyon alan Osman Nuri Bey; hanımının çok misafirperver olduğundan, televizyon seyretmek için gelenlere çay, kahve ikram ettiğinden söz ederken, Kamil Bey: "komşunun evine giderdik, ev, kahve gibi olurdu" diye anlatmaktadır. Televizyonu olan evler tıka basa dolmakta, oturacak yer çoğu kez zor bulunmaktadır.

İlk yıllarda zengin sayılanların evinde yer alan televizyon, o evlere sık sık gidilmesine sebep olmuştur. Televizyonda "güzel bir şey" olduğunda (bu güzel şey bazen bir Türk filmi, bazen bir dizi, bazen bir Zeki Müren konseridir) izlemek için, televizyonu olan eve gidilmiştir. TRT'nin ilk ve önemli sunucularından Halit Kıvanç, bir programda eve gelen bu misafirleri "telesafir" olarak adlandırmıştır. Osman Nuri Bey komşularının kendilerini, birlikte televizyon izlemek için çağırdıklarında bayrak çekilene kadar oturduklarını anlatmaktadır. Televizyon izleme, geleneksel toplum olan Türk toplumunda birlikte yapılan bir şenliğe dönüşmekte, kişiler hep beraber aynı yer ve zamanda bir şeyler paylaşmanın tadını çıkarmaktadırlar. Sema Hanım, çocukken televizyon izlemek için gittikleri evde oturacakları yerlerin belli

olduğunu kapıdan girip hiçbir şey demeden yerlerine oturduklarını anlatmaktadır. Televizyon sahipleri bazen gönüllü bazen mecburi olarak televizyon izlemek için gelen insanlara ev sahipliği yapmak durumunda kalmıştır. Mustafa Bey hep aynı eve gitmekten bazen çekindiklerini belirtirken, Aysun Hanım gidilen evin sahibinin bazen "Güne Bakış, bitse de misafirler gitse" diye beklediğini ifade etmektedir. Filiz Hanım ise şu anekdotu aktarmaktadır:

> "Bir gün eş dost toplanıp Tuzsuz Deli Bekir'i izlemek için bir komşuya gittik. Televizyon seyrederken yemek için bir kova da elma götürdük. Hepimiz dikkatli bir şekilde filmi izlerken Ayşe Abla (ev sahibi) filmin ortasında telaşla yerinden kalkıp "televizyon ateş alıp gider" deyip televizyonu kapattı. Kimse hiçbir şey diyemedi hepimiz çıktık evden. Filmin devamını da göremedik, götürdüğümüz elmalar da orada kaldı."

Necmi Bey ise konuyla ilgili olarak "televizyonu olan ailelere bu ceza gibi olmuştu" derken, maddi durumları çok iyi olduğu halde Fatma Hanım ailesinin gelen giden çok olacak diye televizyon almadığını belirtmesi insanların o yıllarda televizyon izlemek için misafirliğe abartı denecek kadar çok gittiklerinin göstergesidir.

Türenç'in Milliyet Gazetesindeki "Hacı Hasan'ın TV'si Mahalle Emrinde" başlıklı yazısında gecekonduda oturan Bakkal Hacı Hasan'ın gecekondunun bahçesinde kurduğu televizyonu bütün mahallenin izlediğini belirtmektedir. Hacı Hasan: "Sormayın!. Siz bir televizyon olduğu akşam gelseniz de görseniz benim bahçemin halini. İğne atsan yere düşmez." [120] diye ifade etmektedir.

---

[120] Tufan Türenç, "Hacı Hasan'ın TV'si Mahalle Emrinde", **Milliyet Gazetesi**, 19,01.1971, s.3.

İnsanlar evlerine televizyon aldıktan sonra ise komşu ve akrabaya gitmeyerek ailece televizyon izlemeye başlamışlardır. Aysun Hanım, Osman Nuri Bey gibi birçok isim evlerine televizyon aldıktan sonra komşulara gitmeyi azalttıklarını anlatmaktadırlar. Televizyon izlemek için gidilen evler herkesin kendi evine televizyon alması ile giderek azalmaya başlamıştır. İnsanlar televizyon sahibi olduktan sonra televizyon izlemek için birbirlerine ya da kahvehane, pastane gibi yerlere gitmemekte, televizyonu evlerinde izlemektedirler. İnsanlar tanıdıklarına televizyon izlemek için gitmedikleri gibi yavaş yavaş, evde televizyon izleyerek vakit geçirdikleri için, misafir olarak da daha az gider olmuşlardır. Bu konu Milliyet Gazetesinde: "TV'leri olan birkaç aile ile konuştuğumuzda bize şunları söylüyorlar: "Evvelden her gece görüştüğümüz ahbaplarımızla, TV aldıktan sonra, ancak haftada bir iki kez görüşebiliyoruz. Yani TV, bizi geniş ölçüde eve bağlıyor." [121] şeklinde bir yazıda yer bulmaktadır.

Televizyon, toplum hayatına girdikten sonra gündelik yaşama ve geleneğe dair unsurları aşama aşama değiştirmektedir. Eskiden komşuya sohbet etmek için gidilirken sonra komşuya, akrabaya televizyon izlemek için gidilmeye başlanmış, bir süre sonra televizyonun her eve girmesi ile de

[121] Mihriban Sezen, "TV Esareti", **Milliyet Gazetesi**, 05.03.1973, s.3.

genelde insanlar oturup evlerinde ailece televizyon izlemeyi tercih eder olmuşlardır. Hatta bu durum sonrasında birey olarak televizyon izlemeye kadar gidecektir. Ortaya çıkan bu tabloda televizyon akraba, komşular ve zamanla aile ile olan ilişkilerde bir örselenmeye neden olmuştur.

İnsanların gündelik yaşamlarında televizyon, bir taraftan komşu ve akrabalara gidip gelmeleri azaltırken bir taraftan da aile iletişimini olumlu yönde etkilemektedir. Zeynep Hanım: "Eskiden bir araya gelip sohbet ederken televizyon gelince herkes onu izlemeye başladı, sohbetlerimiz azaldı." diye anlatır. Bir yandan aile ilişkilerini örseleyen televizyon, diğer yandan ailenin televizyon izleme esnasında "bir aradalığı"nı sağlayarak aile ilişkilerini korumaktadır. Cumhuriyet Gazetesinde bir seyirci: "Ben ve benim gibi binlerce memur, haftada bir kere uzak yerlerden ailelerini görmeye gelmektedir. Bu hafta sonu tatillerini televizyon seyrederek mutlu bir geceyle de sonuçlandırmak istemektedir." diyerek televizyonda yayınlanan üzüntülü programlardan yakınmakta ve Kenterler'in, Cahit Sıtkı Tarancı, Yunus emre gibi şairlerin başka şiirleri yokmuş gibi hep ölüme ait ve ölümü hatırlatan şiirleri okumasından duyduğu rahatsızlığı anlatmaktadır.[122] Uzak yerlerden haftada bir kere ailesinin yanına geldiğini ifade eden bu kişi ailesi ile zaman geçirip mutlu olacak en iyi faaliyeti, televizyon izleme olarak ifade etmektedir. Aysun Hanım; "Pazar günleri, genelde mutfakta masada yemek yedikleri evde, oturma odasına, sofraya yemeği hazırladığını, çocuğu ve eşiyle beraber perdeleri kapatıp çizgi film izleyerek yemek yemelerinin kendisi için en büyük mutluluklardan biri olduğunu" anlatmaktadır. Zeynep Hanım da "ailece toplanıp hep beraber televizyon izlediğimizde mutluluk ve huzur" duyardım demektedir. Sözlü tanıklıklardan televizyonun aile sıcaklığı, mutluluk ve huzur hissettirdiği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra televizyonda da aileyi konu alan kadın programlarının yanında dizi filmlerden özellikle "*Küçük Ev*" hatırlanıp sevilmektedir. "*Küçük Ev*"i insanlar samimi, huzurlu, hüzünlü, mutluluk verici bulmaktadırlar. Aysun Hanım; "Küçük Ev'deki aile sıcaklığını severdim" diye anlatır. Necmi Bey: "... Mesela Küçük Ev vardı,

---

[122] "Televizyon mu, cenaze olayı mı?",**Cumhuriyet Gazetesi**, 05.03.1973, s.6.

harika bir diziydi. İnsanların duyguları daha temizdi de belki ondan. Bu kadar maddiyat ön planda değildi. Diziler, bu kadar uçuk değildi. Sevgi üzerine kuruluydu. Şimdikilere bakıyorsunuz, Türk toplumuna ters gelen birçok şey var bana göre, ama o zaman böyle değildi." derken Filiz Hanım "*Küçük Ev*"deki karakterleri sanki aileden biriymiş gibi hissettiğinden, izlerken zaman zaman duygulanıp çok etkilendiklerinden söz etmektedir. Bir gazete haberinde "Avrupa'nın uçsuz bucaksız topraklarında toprağı sürerek yaşamını sürdüren bu mutlu aile ve çevresindekilerin serüvenleri günlük konular arasında sık sık geçtiği"nden söz edilen "*Küçük Ev*" dizisinin bu kadar sevilmesi "Bu belki de insanoğlunun mutluluğa olan özleminin bir belirtisi"[123] şeklinde yorumlanmıştır.

"*Küçük Ev*"e olan ilgi "*Neşeli Günler*" filmine de konu olmuştur. Saadet Hanım (Adile Naşit) ve çocukları televizyonda "*Küçük Ev*"i izlerken (ekranda "–baba, babacığım" diye ağlayan bir kız görülmektedir) Saadet Hanım da ağlamaktadır. Çocukların amcaları Ziya (Şener Şen) evlerine gelir. "Yenge iyi akşamlar" diye içeri girer. Saadet Hanım: "Çok acıklı Küçük Ev bu gece, bitsin sonra konuşuruz. Otur, otur anam." Bu kadar ağlamasına şaşıran Ziya: "Allaha Allah ne var Küçük Ev'de ya." deyip izlemeye başlar. (Bu arada "*Küçük Ev*" siyah beyaz televizyonda ve dalgalanmalarla izlenmektedir.) Yengesine hoş görünmek isteyen Ziya bakar ki yengesi ağlamayı bırakmıyor. O da başlar ağlamaya. Yengesi "Sana da mı dokundu?" deyince Ziya "Dokundu yenge çok acıklı yaa." deyip ağlamayı abartmaktadır. Televizyonun aile ile geçirilen zamanı dönüştürdüğü ve bir taraftan aile ilişkilerini bir taraftan zedelerken bir taraftan "*Küçük Ev*" gibi diziler ve bir arada televizyon izleme etkinliği ile beslediği görülmektedir.

Aynı zamanda televizyon, yalnızlık giderici,mutluluk verici ve zaman geçirilecek bir arkadaş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir gazetede Feride isimli bir izleyici televizyonu devamlı seyredenlerin yalnız olduklarını ve o

---

[123] "Küçük Ev'e ilgi azalmıyor", **Cumhuriyet Gazetesi**, 22.01.1979, s.9.

yüzden yayınların daha mutluluk getirici olması gerektiğini dile getirirken"[124], "*Nordmende*" adlı televizyon markası gazetede: "Televizyon bir evliliktir... Yeterince titiz misiniz? Günlük hayatınızın önemli bir bölümünü dolduracak, iş saatleri dışındaki yaşantınızda size eşlik edecek sürekli bir arkadaştır televizyon."[125] şeklinde yaptığı reklamla televizyonun zamanı dolduran, birlikte zaman geçirilecek arkadaşlığından söz etmektedir.

İnsanların arkadaş, komşu, akraba ve aileleri ile zaman geçirmelerinin yanında insanların müzik dinlemek de zaman geçirme faaliyetleri arasındadır. Televizyonun insanların müzik dinleme faaliyetlerine de etki ettiği görülmektedir. Televizyonun gelişi sırasında müzik, insanların zaman geçirdikleri başlıca eğlence unsurları arasında yer almaktadır. Televizyon öncesi dönemde var olan gramofon, pikap gibi araçlar müziğe özel ilgisi ve maddi imkanı olanların dışında her evde yoktur. Düğünlerde ise davul, zurna, saz, kemençe gibi geleneksel aletlerin çaldığı ve eğlenmeye yönelik müzikler görülmektedir. Raziye hanım kına nişan gibi eğlencelerde kadınların tef ya da bazen tepsi alıp kendilerinin çalıp söylediklerini anlatmaktadır. Türk toplumunun ilk teknolojik deneyimlerinden biri "ajans" olarak da adlandırdıkları radyodur. Radyoda müziğin yanında ülke ve dünya haberleri, radyo oyunları, "arkası yarın"lar dinlenir; kan arama ilanları, kayıp ilanları duyurulmuştur. Osman Nuri Bey: "Radyomuz vardı koskoca kasalı, onda da iki üç dalga vardı, ondan da sıkılırdık, kendi kendimize aile içinde sohbet ederdik." demektedir. Radyo; insanlar iş yaparken, konuşurken dinledikleri bir iletişim aracıdır. Anlaşılmaktadır ki Türk toplumu radyoya gündelik yaşamında yer verse de yaşamının merkezine almamıştır. Televizyon öncesi toplumda hâkim bir kitle iletişim aracı olan radyonun toplumun televizyona geçişini kolaylaştırdığı söylenebilir. Yapılan sözlü tanıklıklarda, televizyonu "resimli radyo" olarak da tanımlayanlar olmuştur. İnsanlar televizyon öncesinde radyo, teyp gibi araçlar üzerinden müzik dinlerken sonrasında

---

[124] Feride Esen, "Seyirci Gözüyle "Hayattan Yapraklar" ve gerçekler..", **Cumhuriyet Gazetesi**, 09.04.1973, s.6.
[125] "Nordmende Reklamı / Televizyon bir evliliktir... Yeterince titiz misiniz?", **Milliyet Gazetesi**, 24.10.1974, s.9.

televizyondan müzikle eğlenmeye başlamışlardır. Mustafa C. Bey televizyon ile müzik dinlemenin yerine artık hayatlarına "müzik seyretmek" gibi bir kavram girdiğinden söz etmektedir. Televizyonla birlikte müzik sadece dinlenilen değil izlenen de bir şeye dönüşmüştür. Televizyonun gelişinin ilk yıllarında da müzik yayınlarının sık olduğu görülmektedir. TRT'nin özellikle ilk yıllarında Türk Sanat Müziği, Türk Halk müziği ve Klasik Batı Müziği yayınlarına rastlanmaktadır. Halk daha çok radyodan tanıdığı ses sanatçılarını televizyonda görme fırsatına erişmiştir. Televizyon ekranlarında; "*Stüdyo Konseri",* "*Müzik Mozaik*", "*Zeki Müren Söylüyor*", "Montavani Orkestrası", "*Sanremo Müzik Festivali*", "*Dış Kaynaklı Müzik*", "*İki Solist*" gibi programlar ve birçok sanatçının konseri yer almaktadır. Serim, "Zeki Müren Söylüyor" adlı programı 150.000 dolayında Ankaralının izlediğini ifade etmektedir.[126] Televizyona pek ilgisi olmadığını belirten Sultan Hanım bile bir kere Zeki Müren'i izlemek için komşuya gittiğinden söz etmektedir. Osman Nuri Bey: "Zeki Müren oldu mu komşular çağırırlardı 'gelin seyredelim' diye, seyreder, ağlardık." diye anlatmaktadır. İnsanlar bir araya gelip pür dikkat müzik dinleyip seyretmektedirler. Radyodaki müziği bir işle meşgulken dinleyen insanlar televizyonda çıkan müziği odaklanarak izlemektedirler. Necmi Bey: "Barış Manço'nun programları vardı. Cem Karaca çıkacağı zaman herkes beklerdi. Konser programları o kadar güzel olurdu ki insanlar severek izlerlerdi. Türküyü türkü gibi şarkıyı şarkı gibi dinlerdik." diye anlatmaktadır. Kamil Bey: "Orhan Gencebay çıkardı, izlerdik" derken Zehra Hanım Ersan Başbuğ'un sunduğu "*Bizden Size*" adlı müzik programını severek izlediğinden söz etmektedir. 1973 yılında Emel Sayın ilk kez televizyon ekranlarında görünmektedir.[127] Türkiye'nin ilk olarak 1975 yılında katıldığı "*Eurovision Şarkı Yarışması*" da televizyon ekranlarında naklen verilmiştir. Semiha Yankı, "*Seninle Bir Dakika*" adlı şarkısı ile Türkiye adına yarışmaya katılmıştır. Yarışma, ülkede büyük bir ilgi ve heyecanla karşılanmış ve milliyetçi duygularla hep birlikte izlenmiştir. Ekranlara kilitlenen insanlar Türkiye'nin 3 puan alarak 19 ülke arasından sonuncu olmasına çok

[126] Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007, s.59.
[127] "Emel Sayın ilk kez TV'de", **Cumhuriyet Gazetesi**, 02.04.1973, s.6.

üzülmüşlerdir. Yarışma ulusal bir sorun halini almış ve ülkenin gündemine oturmuştur.

İnsanlar, televizyon geldiği sıralarda müzik dinlemek için gramofon, plak, radyo, teyp gibi araçların olmasının yanında gazinolara gidip müzik dinleyerek de zaman geçirmektedirler. O yıllarda gazinolar; aile gazinoları ve lüks gazinolar olarak ayrılmaktadır. Hakkı Bey lüks gazinolarda restoran hizmeti olduğunu, aile gazinolarına insanların yiyecek alarak gittiklerini oradan ise oralet aldıklarını söylemektedir. Lüks gazinolara daha çok üst tabakalar gidip eğlenmekte, insanlar; ünlü sanatçıların çıktığı bu gazinolarda eğlenerek zaman geçirmektedirler. Televizyonun çıkışının gazino kültürünü yok ettiği düşüncesi de toplumda yaygındır. Star Gazetesinde 1970'lerin assolistleri arasında yer alan Kamuran Akkor ile yapılan röportajda "Sizce gazinolar neden bitti? Artık İzmir Fuarı'nda bile gazino kalmadı" sorusuna Akkor: "Gazinoları bitiren televizyonlar, tabii fiyatlardan da olabilir. Fuar bambaşkaydı, esprisi vardı. Büyük kadrolar çalışıyor, tabii fiyatlar yüksek oluyor. Ama televizyon olmasa yine gazinolar olur. Çünkü insanlar televizyonda görüyor sanatçıları. Gazinodaki gibi imkanı yok olmaz ama görüyor işte." şeklinde verdiği cevapta gazinoları Türk toplumunda bitmesinin sebebini televizyona bağlamaktadır.[128] Gazinoya giden insanların gazinoya gitme sıklıkları televizyonla azalmış, gazinonun yerini televizyon başında evde eğlenmek almıştır. Fakat televizyonda bu geleneğin de demirlediği görülmektedir. 1975 yılında "*Bizim Gazino*" adlı bir program yayınlanmıştır. "*Birlikte Eğlenelim*" adlı eğlence programına ilişkin haberde de: "Esin Afşar, Kamuran Akkor bir gazino havası içinde çekilen "Birlikte Eğlenelim"de sanatçılar ve davetliler kendi aralarında dans ediyorlar." şeklindeki haberde de "*Birlikte Eğlenelim*" programının gazino havası içinde verildiğinden söz edilmiştir.[129]

---

[128] Ayşe Düzkan, "Kamuran Akkor Tiyatrocu Oldu, 27.12.2010, (Erişim) http://mobil.stargazete.com/n97/guncel/kamuran-akkor-tiyatrocu-oldu-haber-79380.htm, 2011.
[129] "Birlikte Eğlenelim", **Tercüman Gazetesi**, 19.03.1977, s.7.

Bunun yanı sıra yılbaşında da gazino kültürü televizyon ekranından verilmeye çalışılmıştır. Tercüman Gazetesi, televizyonda verilecek olan yılbaşı kutlamasını stüdyonun gazinoya benzetildiği için eleştirmiştir. Bu durum haberde: "Yılbaşı gecesi için özel bir dekor hazırlamayı düşünen TV dekoratörleri sonunda Ankara'daki stüdyoları çeşitli renkli lambaları ve aksesuarları ile bir pavyona benzetti." şeklinde yer almıştır. "TRT'nin bir fedaisi eksik" diye eleştirilen haberde "Dansözden Orhan Gencebay'a kadar Erdeniz'den Aydemir Akbaş'a kadar birçok sanatçının ekrana gelmesinin beklendiği yılbaşı programında ne yasağın ne denetimin kaldığı"[130] bildirilmektedir.

İnsanlardan bazıları yılbaşı kutlamalarında gazino gibi mekanlarda zaman geçirmek yerine evde televizyon izleyerek zaman geçirmeyi tercih etmişlerdir. Bunun yanı sıra televizyon öncesinde yılbaşı kutlamaya alışık olmayan orta ve alt sınıfa mensup insanlar da televizyonla birlikte yılbaşı kutlamalarına ortak olmaya başlamışlardır. Televizyon eğlence aracı olarak sınıfsal farklılıkları aza indirgeyecek şekilde işlemeye başlamıştır. 1971 yılında yılbaşına özel olarak 14 saat kesintisiz" Yeni Yıl Özel Programı" yayınlanmış, programda sinema filminin yanında Timur Selçuk, Ayten Alpman, Bilge Tuna, Ayla Algan gibi sanatçılar ve Muzaffer İlkar'ın yönettiği Türk Sanat Müziği korosu yer almıştır.[131] Necmi Bey, Orhan Gencebay yılbaşında çıkıp arabesk parça söyleyecek diye herkesin televizyonun başına kilitlendiğini ifade ederken Kamil Bey ise: "Yılbaşında Nesrin Topkapı çıkacak diye inan herkes beklerdi." demektedir. Ve bundan sonra TRT, her yılbaşı gecesi, özel eğlenceli yayınlara yer vererek yılbaşını kutlamıştır.

Müzik dinlemek için; gramofon, pikap, radyo, teyp gibi araçlar ve gazino gibi yerlerin yanına televizyon eklenmiştir. Artık insanlar televizyon ile de müzik dinlemeye, izlemeye başlamışlardır. Bunun yanı sıra insanlar dinledikleri müzikler televizyondaki programlarla da etkileşim içine girdiği

---

[130] "Senede Bir Gün!... / TV Yılbaşı Gecesi "Pavyon"a Dönecek!", **Tercüman Gazetesi**, 29.12.1978, s.8.
[131] Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007, s.69.

görülmektedir. O yıllarda "- Kızım seni Ali'ye vereyim mi... -İstemem babacığım, istemem." şeklinde replikleri olan çok söylenen şarkı Dallas dizisinden etkisiyle: "- Kızım seni Ceyar'a vereyim mi? - İstemem babacığım, istemem. Onun adı Ceyar, gözümüzü oyar. İstemem babacığım, istemem..." diye değiştirilerek toplumsal hafızada yer almıştır. Televizyonda gösterilen dizilerin, programların birçok unsur gibi şarkı sözlerine de yansıdığı görülmektedir.

İnsanların zaman geçirme faaliyetleri arasında müzik dinlemenin yanı sıra sinemaya gitme faaliyetinin de televizyonla birlikte değişime uğradığı görülmektedir. Televizyonun geldiği ilk yıllarda sinema izlemek, zaman geçirme ve eğlence faaliyetlerinin başında yer almaktadır. Sinemaya arkadaşlarla ve ailece gidildiği gibi tek başına gidenler de vardır. Ülkenin bazı şehirlerinde sinema salonu hiç yokken bazı şehirlerinde de çok sayıda sinema salonu vardır. Fatih Bey, Maraş'ta altı tane sinema salonu olduğunu söyleyerek "Sinemaya yarım saat önce gider, orada çizgi roman kiralanırdı, oturur filme kadar çizgi roman okurdum, orada az çizgi roman okumadım. Aile ile de giderdik, seks filmleri dışında diğer filmler herkesin izleyebileceği şekildeydi." demektedir. Mustafa Bey ise: "Sinema kaçınılmazdı. Ben Cumartesi ve bilhassa Pazar günü sinemaya giderdim. Kovboy filmleri vardı o yıllarda, vizyona giren filmleri hiç kaçırmazdım." diye anlatmaktadır. Bir de bazı yerlerde yaz günlerinde çalışan yazlık sinemalar, diğer adıyla açık hava sinemaları vardır. Mustafa Bey açık hava sinemalarında aile ortamında seyredilecek Türk filmleri, kapalı sinemalarda ise yabancı filmler olduğunu söylemektedir. Akşamları gösterim yapılan açık hava sinemasına gençler arkadaşları ile büyükler aileleri ile gitmektedirler. Birçok kişi, açık hava sineması ile çekirdek ve gazozu özdeşleştirmekte, sinemaya giderken gazozla çekirdek yediklerini ifade etmektedir. Sinema filmleri insanların özel vakit ve para ayırarak gittikleri bir etkinlik alanıdır. Televizyon öncesi yıllarda sinema, herkesin tanışmadığı, tanışanlarınsa gitmekten oldukça zevk aldığı bir eğlence faaliyetidir. Kamil Bey: "Sinemanın tadı başka idi, arkadaşlarla gazozumuzu alır, giderdik." demektedir. Sinemanın halk tarafından biliniyor

olmasının, halkın televizyona geçişinde kolaylık sağladığı görülmektedir. Konuştuğumuz birçok isim, televizyonun ortaya çıkışı ve yayılışında televizyonu, "sinemanın eve gelmesi" olarak yorumlamaktadır. Televizyon öncesi yıllarda Osman Nuri Bey televizyonla ilgili olarak "sinema"yı evde seyretmenin rahatlığından ve keyfinden söz etmektedir. Necmi Bey televizyonun gelişini: "Sinemanın herkesin evine gelmiş olması çok mutlu bir olay." şeklinde nitelendirmektedir.

Televizyonun çıkış yıllarına dair en çok hatırlananlardan biri, Salı günleri yayınlanan Türk filmleridir. Kamil Bey: "Salı günleri Türk filmleri olurdu. Bütün mahalle toplanıp televizyonu olan komşuya giderdik. Kimse çıt bile çıkarmadan filmi izlerdi. Oturur onlarla birlikte duygulanırdık." diye anlatmakta, yapılan diğer sözlü tanıklıklardan o yıllarda yayınlanan Türk filmlerinde Hülya Koçyiğit, Ayhan Işık, Türkan Şoray ve Tarık Akan gibi birçok oyuncunun severek izlendiği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra yabancı yapımlar arasında olan ve bir zamanlar oldukça revaçta olan kovboy filmleri de -özellikle de erkekler tarafından- büyük keyifle izlenen yayınlar arasındadır. Hakkı Bey, kovboy filmlerini izlemekten keyif aldığını; Kamil Bey, o filmlerin gerçek gibi geldiğini ifade ederken Filiz Hanım: "Babamla Pazar günleri kovboy filmleri izlerdik, çok nostaljikti, huzur verirdi." demektedir. Necmi Bey: "Eskiden bir Türk filmi yayınlandığı zaman, eve giderdik, otururduk böyle stadyum gibi, herkes oturur, izler, hüngür hüngür ağlardı. Sinemaların o zaman yavaş yavaş pabucu dama atılmıştı." diye anlatmaktadır. Sinemanın yerini yavaş yavaş televizyonun aldığı görülmektedir. Cumhuriyet Gazetesindeki bir haberde de: "TV'de Yerli Sinema: "Salak Milyoner" Tek düze aşk ve salon filmlerinden bunalan 1974 yılları seyircisine hoşça vakit geçirmeyi amaçlayan eli yüzü düzgün bir güldürü filmi."[132] diyerek televizyon bizzat sinemaya gitmenin alternatifi olarak sunulmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi başka bir haberinde ise: "TV'nin evlerin içine dek giren kendini eviçinin alışılmış rahat koşulları içinde seyrettiren özelliği dolayısıyla ne sunarsa sunsun geniş bir alıcı (seyirci) kitlesine kabul

[132]" TV'de Yerli Sinema: "Salak Milyoner"", **Cumhuriyet Gazetesi**, 23.01.1979, s.9.

ettirebildiğini insanların örneğin ve sinema ve tiyatroda özel bir zaman ve ücret karşılığı seyretmeye yanaşmayacakları, birçok şeyi TV'de seyrettikleri"nden söz ederek televizyonda gösterilen filmlerin niteliğini eleştirmektedir. [133] Ancak gene de televizyonda yayınlanan yerli ve yabancı sinema filmlerinin, dizilerin, hatta diğer programların insanların sinemaya olan ilgilerini azalttığı, aynı şekilde sinema yapımcılarının da film arzında bir azalma olduğu görülmektedir. Öngören yazısında; Sinema Sempozyumu'nda sinema ve televizyon ilişkileri üzerinde durulduğunu ve genellikle televizyonun sinemaya verdiği darbenin ve televizyonda gösterilen filmlerin yarattığı sorunların kısaca incelendiğini ifade ederek Sinema Sempozyumu'nda bir sinema sahibinin Foreman-Norton Boks maçının televizyonda yayınlandığı akşam, sinemanın yirmi yıldan beri en düşük hasılatı yaptığını açıklaması üzerine, televizyonun sinemayı ne denli büyük bir sıkıntıya soktuğunu belirtmektedir. [134] Hatta sinema sahiplerine televizyon için özel bir kopya yapılmasını da önermektedir. O döneme ait gazetelerdeki bir diğer haberde ise; sinema seyircisinin azalış nedenleri arasında, film yapımcılarına korkulu anlar yaşatan televizyonun başı çekmekte olduğunu, seyircinin aynı tür filmleri görmekten bıkıp, artan yaşam koşulları, televizyonun aileyi eve bağlayışının bunalımı körüklediği dile getirilmektedir. Televizyonun acımasız yarışı sonunda seyircisini yitiren sinemaya canlılık getirmek amacıyla film getirticileri bu kez yabancı seks filmlerine umut bağladıkları da ifade edilmektedir.[135]

Televizyonun daha başlangıç yıllarında bile insanların sinemaya harcadıkları zamanın yerini aldığı görülmektedir. Tiyatroya ilişkin de benzeri bir durum söz konusudur. Televizyonun çıkış yıllarında tiyatro oyunlarına ekranda sıklıkla yer verilmektedir. Böylelikle sinema ve tiyatronun sahip olduğu zaman, mekan ve ulaşılabilirlik yapısı televizyonla değişmektedir. Gerek ekonomi, gerekse zamansızlık nedeni ile sinema ve tiyatroya gitme

---

[133] "Toplumlar da insanlar gibi yaşadıkça öğreniyorlar.", **Cumhuriyet Gazetesi**, 20.01.1976, s.10.
[134] Mahmut Tâli Öngören, "Sinema sempozyumunda sinema-TV ilişkileri", **Cumhuriyet Gazetesi**, 08.04.1974, s.6.
[135] Özgür Dicleli, "Sinema Her Gün Biraz Daha Çıkmaza Giriyor", **Cumhuriyet Gazetesi**, 09.05.1975, s.6.

olanağı bulamayanlar, televizyon oyunlarına her geçen gün daha fazla ilgi göstermekte[136], sinema filmlerini evlerinde izlemeyi tercih etmektedirler. Bunun yanı sıra televizyonun da hem sinema filmlerinde hem tiyatro oyunlarında kendisine yer bulduğu görülmektedir. "*Neşeli Günler/1978*" ve "*Canım Kardeşim/1973*" gibi sinema filmlerinde televizyonun merkezde olduğu sahnelere yer verilmiştir. O yıllarda Türkiye'de herkesin heyecanla izlediği "*Jack*" dizisinden yola çıkarak "*Jack İstanbul'da*" adlı bir film yapılıp yapılmaması tartışılırken Nejat Uygur da tiyatrosunda bu diziye yer vermiş ve Jack'i kendisi oynamıştır.[137] Bu gibi etkileşimlere sinema, tiyatro ve televizyon arasında sıklıkla rastlanmaktadır.

İnsanların boş vakitlerini değerlendirmek ve eğlenmek için zaman geçirdiği, bir diğer faaliyet olan piknik yapmak da televizyonun gelişinden kısmen etkilenmiştir. O yıllarda insanlar ailece veya arkadaşlarıyla özellikle Pazar günleri pikniğe giderek zaman geçirmektedirler. Mustafa Bey: "Diğer günler çalıştığım için Pazar günü arkadaşlarla buluşur, Kayaş semtine pikniğe, Bayındır Barajına yüzmeye giderdik. Ankara'nın bilhassa yazın doğusunda ve batısında mesire yerleri vardı, pikniğe gidilirdi. Pek araba falan da yaygın değildi. Kamyon veya üstü açık arabalarla konu komşu birleşerek gidilirdi. Ağaçlıklı güzel su kenarında piknikler yapılırdı. Tabii onlar kalmadı. Biraz daha otantik mi diyelim adına öyle yaşanırdı." şeklinde dile getirmektedir. Sema Hanım ise o yıllarda Pazar günleri pikniğe gittiklerinde sabahtan akşama kadar kaldıklarını anlatır. O yıllarda eğlencenin bireysel değil her zaman toplu olarak yapıldığı görülmektedir. Ancak televizyon, diğer faaliyetler gibi pikniğe gitme faaliyetini de kısmen etkilemiştir. Örneğin; Aysun Hanım Pazar günleri televizyon karşısında ailece oturup televizyon seyretmenin mutluluğunu, pikniğe gitmeye tercih ettiğini ifade etmektedir. Aynı şekilde gazetelerde insanların pikniğe gitmek yerine televizyon izlemesini teşvik eden film tanıtımlarına da rastlanmaktadır: "Pazar sabahı "Yedinci Gün" içinde bir film var. Havanın güzel oluşundan istifade ile pikniğe

[136] Ekrem Çatay, "TV'de Sinema", **Cumhuriyet Gazetesi**, 12.08.1975, s.10.
[137] Erman Şener, "Panorama / Kendi Gitti Adı Kaldı Yadigar", **Milliyet Gazetesi**, 02.05.1976, s.14.

kıra gideceklerin kaçırmakla yazık edecekleri bir yapıt: Yuma'ya Bir Bilet (3.10 To Yuma)".[138] O yıllarda insanların, yaşamlarına yeni giren televizyonu diğer sosyal faaliyetlerden daha çok tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Aynı zamanda televizyonun gündelik yaşamda bir "oyalama" aracı olarak işlediği de görülmektedir. O yıllarda sınırlı yayın yapan televizyon, 1973 nüfus sayımından dolayı sokağa çıkamayan halka gün boyu yayın yapmıştır. Uğur Dündar ve Müjdat Gezen ikilisinin parodileri, çizgi filmler, Emel Sayın'ın konseri ve "*Uzay Yolu*" parodisi gibi programlarla, eve kapanan insanların sıkılmaması sağlanmıştır. 1977 seçimlerinde de televizyon bir oyalama görevi üstlenmiştir.

> "Seçim gecesi programlarına ünlü şarkıcı ve komedyen katılmıştır. 5 Haziran akşam saati 21.00'de başlayıp 6 Haziran sabahı bitecek olan seçim programında bir yandan sonuçlar sunulur ve değerlendirilirken, öte yandan da müzik ve güldürü programları da yayınlanır, böylece kalan süreler "hoşça geçmiş" olur." [139]

Görülmektedir ki Türk toplumunun gündelik yaşamına giren televizyon, insanların zamanlarını geçirme biçimlerini ve zaman algılayışlarını değiştirmiştir. İnsanların televizyon başında daha çok zaman harcamaları, insanların başka şeyler yapmaya vakit ayırmamalarına neden olmuştur. İnsanların farklı zaman geçirme faaliyeti ve deneyimlerinin yerini birçok farklı programı içinde barındıran tek bir araç, televizyon almıştır.

---

[138] "Pazar sabahı Yedinci Gün içinde bir film var", **Cumhuriyet Gazetesi**, 19.04.1977. s. 29.
[139] "Radyo-TV / Seçim gecesi programına ünlü şarkıcı ve komedyenler katılıyor", **Cumhuriyet Gazetesi**, 31.05.1977, s.12.

2.1.3.3. Yeme İçme Kültürü

Televizyonun yeme içme kültürüne de zaman zaman yansıdığı görülmektedir. O yıllarda gündelik yaşam unsurlarından yeme kültürü günümüzden epey farklıdır. Yazın kış, kışın yaz meyve ve sebzelerini taze bir şekilde bulmak mümkün değildir. O yıllarda insanlar yazın kendi bahçelerinde yetiştirdikleri ya da halden, manavdan aldıkları yiyeceklerle beslenmektedirler. Mustafa Bey: "O zamanlar şimdiki gibi hormonlu gıdalardan ziyade daha tabii beslenirdik. Çok çeşitli değildi, ama yediğimiz şimdiki zamana nispetle daha sağlıklı idi. Et falan daha çok tüketirdik." diye anlatır. Bunun yanı sıra günümüzde yaygın olan kola, cips, çikolata ve buna benzer daha birçok besinin henüz fazla yaygınlaşmadığı görülmektedir. Bunların yerine insanların evlerinde kırık leblebi, kuru üzüm, incir, çekirdek, şeker leblebi, akide şekeri gibi yiyecekler, seyyar limonatacıların sattığı limonatalar vardır. Televizyonla beraber yeme kültürünün bir anda değiştiğini söylemek zordur. Yeme kültürünü özellikle televizyondaki reklamların etkilediğini söylemek mümkündür. Reklamlar sayesinde insanlar birçok ürünle tanışmakta, reklamlar insanları bir ürünü almaya teşvik etmektedir. Zeynep Hanım: "Alga çikolatası vardı reklamlarını çok iyi hatırlıyorum: "Çocuklar bir dakika dinler misiniz? Alga çikolata sever misiniz?" diye başlayan bir şarkısı vardı. Tadı da çok güzeldi." derken Hülya Hanımsa "Bisküvi Adam" diye bir üründen söz eder: "Adam şeklinde bisküvi. Sanırım Eti'nin bir ürünüydü. Reklamları da vardı: Bisküvi Adam kalın ve sevimli bir sesle: Bisküvi Adam derler benim adıma…" diye bir şarkı söylerdi. Küçük kardeşimin babam elinden tutar sırf Bisküvi Adam almak için bakkala giderlerdi. Kardeşim genellikle çayına batırarak önce kollarından veya bacaklarından yemeye başlardı. Ben de bir iki sefer tattım gerçekten tadı çok güzeldi." şeklinde anlatırken bisküvi gibi bir ürünün -çok fazla alınmadığından olsa gerek- Hülya Hanım da çocuk olduğu halde bu bisküviyi bir iki kere tattığından, daha çok kardeşi için alındığından söz etmektedir. Aysun Hanım "Ülker'in bir reklamı vardı, çok meşhurdu, çocuklar onu dillerine dolamışlardı."

derken Sema Hanım: "Ülker'in "Akşama babacığım unutma Ülker getir!" diye bir şarkısı vardı, melodisi de çok güzeldi. Akşam evde babama Ülker'in şarkısını söylerdik kardeşimle." diye anlatmaktadır.

Televizyonda özellikle reklamların ortaya çıkması ile kişilerin bu tür yiyecek alma davranışlarının daha çok arttığı ve alışkanlığa dönüşmeye başladığı söylenebilir. Özellikle çocuklara hitap eden bu tür yiyecekler televizyondaki reklamlar ile daha çok tüketilmeye başlanacaktır. Bir gazetede ilginç bir şekilde çizgi filmlerden söz ederken "Çocukların hiç kuşkusuz reklamlardan sonra ne çok severek izledikleri programlar çizgi filmler"[140] şeklinde bir cümle kurması o yıllarda çocuklar üzerinde reklamın ne denli önemli olduğunun işaretlerini göstermektedir. Çocukları oldukça etkileyen bu reklamlar gündelik yaşama da yansıyacak ve çocukların "geleneksel" olan kuru üzüm, kırık leblebi gibi yiyeceklerinin yerini yavaş yavaş bisküvi, çikolata, sakız almaya başlayacaktır.

O yıllarda buzdolabının henüz fazla yaygınlaşmaması da gündelik yaşamdaki yeme kültürünü oldukça etkilemektedir. Bazı insanlar tarafından şu anda da yapılan fakat o yıllarda daha yaygınlıkla görülen yazın, kış günlerinde yenmek üzere uygun olan sebze ve meyvelerin kurutulduğu; reçel, salça, turşu, asma yaprağı gibi yiyeceklerle kışa hazırlık yapıldığı görülür. Bunun dışında yöreye göre değişen tarhana, bulgur, dövme, tereyağı, peynir, peksimet, pekmez gibi yiyecekler de kış için yazın hazırlanan yiyeceklerdendir. Filiz Hanım kendilerinin buzhane denen yerleri kiralayıp baharda çok yapılan tereyağı, peynir, kaymak gibi yiyeceklerin kışa kadar orada saklandığını anlatır. Ayşe Hanımsa soğuk tutsun diye bozulacak yiyeceklerin kuyuya sarkıttıklarından söz ederken bazı kırsal yerlerde de peynirler çömleklere konup toprağın altına saklanmaktadır. Raziye Hanım da herkesin evinin içindeki ya da bazen evin dışındaki kuzey ve soğuk bir yere bodrum, mutfak, kiler gibi bir yer yapıldığını ve yiyecekleri burada muhafaza ettiklerini ifade etmektedir. Günlük yiyecekler için evlerde buzdolabı yerine tel

---

[140] "Çizgi filmler ve fantezinin renkli dünyası", **Cumhuriyet Gazetesi**, 29.01.1979, s.9.

dolap denilen dolaplar ve seleler vardır ve günlük yiyecekler o dolaplara ve soğuk tutan selelere konmaktadır. Filiz Hanım, eskilerin özellikle yumurtaları samanlıkların arasında sakladıklarını anlatmaktadır. İnsanlar, sıcaklarda içecekleri su ısınmasın diye suyu testilerde muhafaza ederler, yemekleri boşa gitmesin diye günlük yaparlar. Fatih Bey: "O yıllarda, insanlar gün içerisinde çalıştıkları yerlerden çıkar, öğle arasında evine gelir, öğle yemeğini yer, tekrar işine dönerdi. Akşam olunca tekrar eve gelir, yemeğini yerdi." diye anlatmaktadır.

Buzdolabının insanların gündelik yaşamlarına girmesinin kişilerin yemek yapma ve saklama alışkanlıklarını değiştirdiği söylenebilir. Televizyon, kişilerin buzdolabı almasına buzdolabı reklamları ile dolaylı olarak katkıda bulunur. Bunun yanı sıra kadınlar yemekleri genel olarak bir öğün ya da bir iki gün yiyecek şekilde yaparlar. Fatih Bey: "Benim hayatımda önemli bir yeri olan birlikte yaşadığımız babaannem vardı. O, günlük ev alışverişlerini sabahleyin evden çıkar, oraya gider, sebzesini, meyvesini, etini alır getirir, ondan sonra kısmen annemi de dâhil ederek yemeyi içmeyi hazırlardı. Ama bunlar günlük olurdu, şimdiki gibi haftalık, on beş günlük falan alınmazdı. Bu sadece buzdolabı ile açıklanacak bir şey değildi sanki" demektedir. O yıllarda kadınların evle daha çok meşgul olmaları, evde yaptıkları işlerle çok vakit geçirmeleri de her öğün için bir yemek yapmak alışkanlığını geliştirmiş olabilir. Sözlü tanıklıklardan görülmektedir ki televizyonun yemek yapma faaliyetine ve ona ayrılan zamana dolaylı etkileri olmuştur. İnsanlar özellikle bazı programlar olacağında ev işlerini ve yapacakları yemekleri daha hızlı şekilde bitirmeye çalışmışlardır. Bir taraftan da Milliyet Gazetesinin televizyon sayfasında Şenay Düdek'in sunduğu "*Kadın Magazin*" programına ilişkin haberde: Şenay Düdek'in sunduğu "*Kadın Magazin*" adlı programda güzellik öğütleri, defile sunumu, çocuk sağlığına ilişkin bilgiler, yemek tarifi ve ikebana çiçek tanzimi ile ilgili bilgiler verileceği bir programdır.[141] Televizyon, bir taraftan kadınların yemek yapacak vakitlerini etkilese de bir taraftan da yayınladığı programlardaki yemek tarifleri ile yeni yemekler öğretmiştir. Aynı

[141] "Kadın Magazin", **Milliyet Gazetesi**, 18.05.1977, s.12.

zamanda kadınların geleneksel yeme anlayışlarına aykırı olarak "*Kadınlarımız*" adlı programda zayıf kalmaya ilişkin bilgilerin verileceği görülmektedir. "Şişmanlamamak isteyen hanımların yiyeceklerine nasıl dikkat edeceklerinin komik bir biçimde anlatıldığı" dile getirilmektedir.[142]

İnsanlar içecek olarak ise daha çok -özellikle sinema ile bütünleştirdikleri- Ankara gazozu, Niğde gazozu ve limonata gibi içecekler içmektedirler. Oralet de o yıllarda yaygınlıkla gündelik yaşamda tüketilen içecekler arasındadır ve "*Oralet Osman*" reklamı olarak sözü edilen reklam oraletin ne işe yaradığını uzun uzun anlatan reklamlardır. Hakkı Bey: "Oralet'in reklamları da vardı. Özellikle gazinoda içerdik oraleti" diye anlatmaktadır. Türk toplum hayatına yeni yeni girip yaygınlaşmaya başlayan Cocacola ise gazete, radyo reklamlarının yanında televizyon reklamları da yayınlamaktadır. 68 gençliği bütün dünyada "yankee go home" çağrılarının yapılmaya başlandığı, Türkiye'de, yabancı sermayeye tanınan petrol ve maden ayrıcalıklarının ve Amerikan üsleriyle Kıbrıs'ta Türkiye'nin engellenmesinin tartışıldığı ortamda Amerikan kolasına ise tepki duyulmaktadır. Bunun yanı sıra 68 Hareketi'nin önemli dergilerinden Yön, bir kapağını "Coca-Cola Zehirdir İçmeyin!" çağrısına ayırmıştır.[143] O yıllarda var olan ideolojik havanın gerek yiyecek gerek giyecek kültürüne yansıdığı ve oluşmaya başlayan kapitalist kültüre karşı çıkılmaya çalışıldığı görülmektedir. Coca-Cola adlı içecek markasının 1972-1975 yılları arasında yaptığı kampanyalardan birinin de "Her Gün Bir Tv Kazanın" kampanyası olduğu görülmektedir.[144]

Bunun yanı sıra insanların televizyonda görüp sevdiklerini yaşama geçirmeleri konusunda yiyecekler de payını almıştır. Türk hanımları "*Kökler*" dizisinin başkahramanı Kunta Kinte'nin adını, yaptıkları kakaolu, ıslak keke vermişlerdir. Ve Kunta Kinte ismi, bir kek ismi olarak gündelik yaşamın içinde yerini almıştır. Bir taraftan da Hülya Hanım: "Çocukken en çok sevdiğim bir

---

[142] "Kadınlarımız" **Tercüman Gazetesi,** 29.06.1977, s.8.
[143] Kudret Emiroğlu, Gündelik Hayatımızın Tarihi, Ankara, Dost Kitabevi, 2. Baskı, 2001, s.361-362.
[144] (çevrimiçi) http://www.coca-colaturkiye.com.tr/tarihce_turkiye.aspx, 2011.

sakız, televizyonlu sakızdı. 1976, 77'ler. Markasını falan hiç hatırlamam ama biz ona televizyonlu sakız derdik. İçinde şu aşağı yukarı oynattığında animasyon şeklinde dalgadan çıkardı. Bayılırdım ona." diye anlatmaktadır.

2.1.3.4. Giyim Kuşam Kültürü

Gündelik yaşamı yansıtacak en önemli unsurlardan biri de giyimdir. 1970'li yıllarda Türkiye'ye has genel bir giyim kuşam kültüründen söz edilse de -özellikle- kırsalda ve küçük kentlerde bölgeye özgü çeşitlilik olduğu, coğrafi bölgelere göre yerelliğin ve geleneğin etkili olduğu görülmektedir.

Sözlü tanıklıklarla kırsalda ve muhafazakar kesimde giyim daha "kapalı" şekildedir. Ankara'ya Maraş'tan gelen Fatih Bey küçük bir kent olan Maraş'taki giyim kuşamla ilgili şunları anlatır: "Maraş erkekleri genelde şalvar giyerlerdi. Başka illerde de vardı galiba ama Maraş'ta çok daha yaygındı. Maraş kadınları ise çarşaf ağırlıkta giyinirdi. Çarşafla beraber şemsiye kullanırlardı. Siyah şemsiyeler değil tabi, renkli şemsiyeler. Babaannemin tabi böyle bir şeyi yoktu. Memur ailesi olması dolayısıyla o mantosunu, başörtüsünü takardı." diye anlatmaktadır. Özel bir iş sahibi olan veya özel işyerinde çalışan insanlar daha rahat ve "yerel" giyinirken devlet kurumunda çalışan insanlar ve aileleri daha "resmî", genel yani "ulusal" kültüre uygun olarak giyinirler, daha "standart" kıyafetler tercih etmektedirler. Konyalı Filiz Hanım yaşlı kadınların şalvar giydiğinden, orta yaşlıların maksi denen uzun eteği çok giydiklerinden söz ederken Ayşe Hanım -özellikle genç kadınların- geleneksel usullere göre başlarını örttüklerini ve bazılarının da başörtülerinin altından kâküllerini çıkardıklarını anlatmaktadır. Daha sonraki yıllarda dizde etekler ve İspanyol paça pantolonların moda olduğundan özellikle genç kızların bu şekilde giyindiğinden söz etmektedir. Muhafazakar ve kırsal kesime gelen televizyon bu anlamıyla geleneği etkilemiştir. İnsanlar gündelik

yaşamlarında daha önce görmedikleri "açık" giysilerle karşılaşırlar. Zeynep Hanım, özellikle "*Charlie'nin Melekleri*" ve "*Dallas*" dizilerdeki kıyafetleri uygunsuz bulduklarını dile getirmektedir. Daha küçük kentlerde ve muhafazakar kesimlerde televizyon daha önce görülmemiş bir giyim kuşam anlayışını insanların gündelik yaşamlarına dâhil etmiştir. Tamer: "Kasabalarda çarşaf içinde yaşayan kadınlar, televizyon izledikçe kendilerini çarşaf içinde dolaştıran erkeklere kızmıyorlar mıdır acaba? Küçük yaşta başlarını sımsıkı örtüp dolaşan genç kızlar, reklâm filmlerinde flört edenleri gördükçe ne düşünüyorlar acaba?" şeklinde bir sorgulama yapmaktadır.[145] İnsanların bu tür giysileri sık sık görmeleri daha sonra televizyon izleyen halkın bu giysilere alışmaya başladıkları görülmektedir. Hakkı Bey "Dallas gibi dizilerdeki giysiler bize biraz abartılı gelirdi, önce biraz yadırgadık ama alıştık sonra." diye anlatmaktadır.

Bazı bölgeler "açık" olan giysilerle hiç tanışmazken bazı yerlerde ise giyim anlamında daha çok çeşitlilik olduğu görülmektedir. Fatih Bey, o yıllarda Maraş'tan Ankara'ya geldiğinde, Ankara'da mini eteğin o yıllarda bugünlere nazaran daha normal karşılandığından ve genç kadınlar tarafından sıklıkla giyildiğinden söz eder. Ankara'da terzilik yapan Mustafa Beyse: "70'li yıllarda bir ara çok yaygındı mini etek. Şimdi mini etek birse o zaman otuzdu. Mini etek modası çılgın bir şekilde sarmıştı." diye anlatmaktadır. Caporal, 1970'li yıllarda Ankara'da yapılan bir araştırmayı aktararak, üç kuşak kadını şu şekilde anlatmaktadır: "Görüntüde yanyana yürüyen üç kadın vardır; kadınlardan birincisi büyük annedir ve hemen hemen tümüyle kapalıdır; ikincisi annedir, geleneksel mantosunu ve başörtüsünü giyinmiştir; nihayet üçüncüsü olan kız bir blucin ya da mini etek giymektedir. Gerçekten, genç kızlar, çalışan ve orta ve yükseköğretime devam edenler, ya da daha yalın olarak, basın, radyo, televizyon ve sinema yoluyla çağdaş yaşamla, çağdaş dünya ile temasta olan genç kızlar, ana babanın ve yaşlı kimselerin klasik otoritelerine karşı bu dünyanın kural ve geleneklerini doğallıkla

---

[145] Emel Ceylan Tamer, "Kadınların dünyasında yeni bir pencere: Televizyon", **Cumhuriyet Gazetesi**, 01.09.1978, s.10.

izlemektedirler."[146] Orta yaşlı ve yaşlıların daha kapalı, geleneksel giyindiklerinden söz ederken özellikle genç kızların giyimlerinde medyadan etkilendiklerini ve yenidünyanın "gelenek"lerini izlediklerini ifade etmektedir.

1970'li yıllarda terzilik yapan Mustafa Bey: "O yıllarda terziliğin altın dönemiydi, herkes konfeksiyon değil de terziye diktirirdi. İnsanlar özel giyinmeyi severlerdi. Kot ve blucin giyen azdı, bunlar yeni yeni başlamıştı 70'li yıllarda şimdiki kadar yaygın değildi." demektedir. Birçok tüketim aracında olduğu gibi giyimde de seri üretim anlayışının yeni yeni başladığı bu geçiş döneminde bazı insanların giysilerini terziye diktirirken bazılarının da blucin, kot, İspanyol paça pantolon giymeye başladığı görülmektedir. İspanyol paça pantolonun gelişi, Hürriyet Gazetesinde bir haberde:

> "1960'larda hippi kültürünün bir parçası idi. 70'lerde hippi olsun olmasın herkes giydi. Herkese mal olmasında iki ünlü yıldızın payı büyük. Cher ve Sonny Bono, o zaman yaptıkları popüler televizyon şovunda İspanyol paça pantolonları üstlerinden çıkarmayınca iş çığırından çıktı. Başta izleyicileri, daha sonra izleyicilerin izleyicileri bu modayı takip etti. Kadın ve erkek ayrımı olmadığından sokaktaki etkisi büyük oldu. Moda akımının ismi Türkiye'ye İspanyol paça olarak geldi."

şeklinde yer almaktadır.[147] İspanyol paça pantolonun moda oluşunda Türk televizyonunun olmasa da Amerikan televizyonunun etkisi ile önce ABD'de, sonrasında ise Türkiye'de yaygınlaştığı görülmektedir. Konyalı Filiz Hanım, İspanyol paça pantolonların ve dizde eteklerin çok moda olduğundan söz edip "İspanyol paça pantolonların üstüne etek giymek de moda olmuştu" diye eklemektedir. Görülmektedir ki kadınlar, İspanyol paça pantolonların üstüne etek giyerek modayı kendilerine ait kılmışlardır.

---

[146] Bernard Caporal, **Kemalizmde ve Kemalizme Sonrasında Türk Kadını**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, 1982, s.682.

[147] Sibel Arna, "Siber Arna İle Moda Gündemi / İspanyol Paça Giymeli mi", 30.08.2008, (Erişim) http://www.hurriyet.com.tr/ cumartesi/9780339.asp?m=1, 2011

İspanyol paça pantolonların yanı sıra özellikle kentlerde dizde veya dizin biraz altında olan etekler, mini etekler, kısa şortlar, desenli pantolonlar, kolsuz atletler, tek parça solo elbiseler, büyük şapkalar, uzun çoraplar ve ilginç saç kesimleri modadır. O yılların modasına televizyonun doğrudan ve tek etki eden faktör olduğunu söylemek doğru olmaz. Ekonomi ve sanayi koşulları, magazin dergileri, gazeteler gibi televizyon da modaya, giyinmeye etki etmiştir. Televizyonla ilgili olarak insanlar özellikle yabancı dizilerdeki karakterlerin giyimlerinden etkilenmekte ve hayatlarına geçirmektedirler.

O yıllarda televizyon Türk toplumunun giyim geleneğini değiştirmese de geleneğe etki edecek şekilde gündelik yaşama yansır. Mesela televizyonda izlenenin zamanla moda olduğu görülür. Leyla Hanım "*Küçük Ev*" dizisindeki Laura'nın giydiği geceliklerinin moda olduğundan, kendisinin de o gecelikten aldırıp şapkası da olan geceliği her gece şapkasıyla beraber ısrarla giydiğinden söz eder. Hülya Hanım "*Baretta*" adlı bir diziden söz ederek "beyaz papağanı vardı bir de kasketi vardı babam bana aynı tip kasket almıştı, bir de onun montuna benzer bir mont, herkes beni "Baretta" diye çağırırdı." diye eklemektedir. Aysun Hanım da: "Komiser Kolombo dizisini severek izlerdik, o yıllarda Kolombo'nun pardösüsü meşhur olmuştu. Uzun pardösülü birini görünce "Komiser Colombo" derlerdi." diye anlatmaktadır. Dündar ise bir yazısında: "Kolumbo, Hulusi Kentmen'den sonra görüp sevdiğimiz tek komiserdi. Bogard'dan sonraki en meşhur pardösü onundu." diye yazmaktadır.[148]

Aynı zamanda oldukça ilgi toplayan "*Charlie'nin Melekleri*" dizisindeki sevilen oyunculardan Farrah'ın saçları meşhur olmuş ve insanlar Farrah'ın saçları gibi saç kestirmeye başlamışlardır. Filiz Hanım ablasının düğününde saçlarını Farah'ın saçları gibi yaptırdığını söylemektedir. Fatma Hanım: "Dallas'ta Suel'in saçı vardı, herkes onun gibi saçını kestiriyordu, ama güzel bir saç şekliydi." diye anlatmakta Nemci Beyse: "Cem Karaca nasıl gözlük taktıysa ertesi gün insanlar Cem Karaca gözlüğü takarlardı." demektedir.

---

[148] Can Dündar, "Benim Kuşağımın Dizi Kahramanları", 11.02.2007, (Erişim) http://www.milliyet.com.tr/2007/02/11/yazar/dundar.html, 2011.

Necip Bey, aynı şekilde Cem Karaca'nın o büyük gözlüklerinin moda olduğunu belirtirken Hakkı Bey ise Barış Manço ve Cem Karaca gibi sevilen isimlerin uzun saç bırakmak isteyen birçok erkeğe örnek olduğundan söz etmektedir.

Bunun yanı sıra ayakkabıya ilişkin olarak da yerel ve ulusal kullanımlar söz konusudur. Fatih Bey, o yıllarda her mahallede ayakkabı yapan ve tamir eden kunduracılar olduğunu söylemektedir. Ayakkabının o yıllarda henüz seri üretimi yaygınlaşmamış ve insanlar ayakkabılarını kunduracıya yaptırmış ve uzun süre kullanmışlardır. Özellikle kırsal bölgede ve küçük kentlerde lastik ayakkabı denen ayakkabılar kullanılır. Fatih Bey: "Böyle bildiğimiz hazır kundura veya o dönemin iskarpin denen ayakkabısından ziyade uzun uzadıya kullanılabilen, "yemeni" denen, neredeyse her köşede satılan kalın deriden (manda derisi gibi kalın bir deri), düz, ipi olmayan hafif öne doğru sivrilen altı da kalın traktör lastiği türünden kalın bir lastik giyilirdi." diye anlatmaktadır. Daha çok kentte ve kısmen kırsalda iskarpin denilen ayakkabılar, kadınlar için o yıllarda moda olan apartman topuklu ayakkabılar, beyaz ayakkabı ve babetlerin giyildiği görülmektedir. Aysun Hanım aynı zamanda apartman topukların o yıllarda moda olduğundan ve birçok kişinin apartman topuk ayakkabı giydiğinden, özellikle televizyonda Zeki Müren'in apartman topuk ayakkabılarının çok meşhur olduğundan söz etmektedir.

Bunun yanı sıra özellikle televizyondaki kadın programlarında, kadınlara nasıl giyinebilecekleri gibi tavsiyeler verilirken bir taraftan da dikiş teknikleri öğretilmiştir. Bir gazetede "*Kadın ve Ev*" adlı programda konunun "Dikiş Öğreniyoruz" olduğundan söz edilip: "Bu hafta da etek dikme yöntemleri arasında durulacak ve 4 parçalı etek kalıbı hazırlanması ile ilgili bilgi verilecektir"[149] şeklinde haber yer almaktadır. Yabancı diziler ve sanatçılar dışında televizyonda yapılan haber ve programlardaki kişilerin de ne giydikleri önemlidir ve izleyenlerin belleklerinde yer edinmiştir. Zehra Hanım: "Zafer Cilasun inanılmaz güzel haberler sunardı. Kareli bir ceketi

[149] "TV ", **Milliyet Gazetesi**, 04.12.1972, s.12.

vardı, geniş yakaydı, Kıbrıs Barış Harekatında televizyonun başına oturur, dakikası dakikasına her şeyi takip ederdik." derken Kıbrıs Harekatının yanı sıra spikerin giydiği ceketi ayrıntılarıyla hatırlamaktadır. Necmi Bey ise: "Spikerlerin konuşmaları da hakikaten çok güzeldi. Bir Jülide Gülizar duayen olmuş bir insan bir Halit Kıvanç bir Orhan Boran... Çok da şık giyinirlerdi, kılık kıyafet seyirciye saygıdır" diye anlatırken Hakkı Bey: "Telepazar'ları vardı Cenk Koray'ın ben onun giysilerini severdim" demektedir. Mehtap Hanım ise: "Program, haber sunan insanlar gayet resmî ve şık giyinirlerdi. Halit Kıvanç, Jülide Gülizar gibi isimler takım elbise ile program sunarlardı. Ama dizi ve filmlerde daha farklı giyinilirdi tabi. Kovboy filmlerindeki kıyafetler başkaydı mesela. Ama Dallas gibi dizilerdeki giysiler bize biraz abartılı gelirdi, önce biraz yadırgadık ama alıştık sonra." diye anlatmaktadır. Ülke için oldukça önemli olan "*Eurovision Şarkı Yarışması*"na katılan ve kazanamayan Semiha Yankı'nın kazanamayış sebebini bazıları parçanın Türkçe oluşu olarak gösterirken bazıları da saçı ve kıyafetinin kötü oluşuna bağlamaktadır. Ünlü olan ve televizyonda görülen kişilerin kıyafetlerinin nasıl olduğu halk tarafından izlenmekte ve önemsenmektedir. Bir haberde Cüneyt Gökçer'in iki yıldır televizyona çıkmama sebebi olarak; sanatçının programlarda sevdiği yemeklerin ve giydiği kıyafetlerin sorulmasını bir türlü hoş karşıladığından söz edilmektedir.[150] Bunun yanı sıra gene de ünlü insanların ne giydikleri önemli olmuştur. Tercüman Gazetesinde "program son anda değişmese idi Nevin Dere'nin okuyacağı şarkıları değişik kıyafetlerle süsleyeceğinden" söz edilirken[151] başka bir haberde: "10 şarkılık bir programla ekrana gelecek olan Müzeyyen Senar'ın televizyon çekimi için Amerika'dan iki tuvalet aldığı, her birinin 10 bin lira değerinde olduğu"[152] ifade edilmektedir. Türkiye'nin ilk defa katıldığı "*Eurovision Şarkı Yarışması*"nda Türkiye'nin başarısız olmasını bazıları politikaya bağlarken bazıları Semiha Yankı'nın saçı ve kıyafetinin kötü oluşuna bağlamıştır. Başka bir haberde ise Amerika'nın en ünlü modacısı Eari Blackwelf'in dünyanın en kötü giyinen kadınını ilan ettiği,

---

[150] "Cüneyt Gökçer, 2 Yıldır Neden TV'ye Çıkmadı?", **Tercüman Gazetesi**, 22.02.1977 s.7.
[151] "Nevin Dere Okuyacağı Şarkıları Değişik Kıyafetlerle Süsleyecekti", **Tercüman Gazetesi**, 08.02.1977 s.7
[152] "Müzeyyen Senar, 2 kıyafeti için 20 bin lira masrafa girdi", **Tercüman Gazetesi**, 23.02.1977, s.7.

bunların arasında üçüncü sırayı kadın polis olarak tanınan Angie Dickinson, dokuzuncu sırayı ise "*Mc Millan ve Karısı*" dizisinde hizmetçi Mildret rolünü oynayan Nancy Alker'in aldığı bildirilmektedir.[153] Haber, en kötü giyinen 10 kişiden televizyon ekranlarından tanınan bu iki kişiyi öne çıkarmıştır.

Televizyon ekranlarında ünlü insanların ne giydikleri önemli iken gene televizyon ekranlarında o yıllarda İGS gibi giysi markaları televizyona reklama vererek insanları giysi almaya davet etmekte, insanların giyimde var olan uzun süreli kullanma ve özel günlerde giysi alma alışkanlıkları zamanla örselenmektedir. Televizyonun; gündelik yaşamda insanların giysi tüketimlerinde ve giysi tercihlerinde tamamen belirleyici olmasından söz edilemese de zaman zaman görülen etkisinden söz etmek mümkündür.

2.1.3.5. Din ve Mahremiyet Algısı

Televizyonun Türkiye'ye geliş sürecinde özellikle bazı kesimlerde televizyona temkinli yaklaşıldığı görülmektedir. Dinî hassasiyetleri yüksek olan bazı insanlar kendilerine yabancı olan televizyonu "gavur icadı", "deccal", "şeytan" olarak nitelendirmişlerdir. Bu nedenle televizyon bazı evlere hemen girmemiştir. Ümmü Hanım: "Günahmış diye alırlar mıydı? Günahmış diye almadılar. Sonra hocalar da alıyormuş dediler." diye anlatmaktadır. Mustafa C. Bey, bir imamın evine televizyon almasının yadırgandığını ifade ederken dinî sebepten dolayı hala televizyona karşı olan fanatik grupların olduğundan söz etmektedir. Mehmet Bey ise: "Dükkanda çalışıyoruz. Oğlum Enver ve Settar televizyonlu yere gideceğim diye uğraşır, Televizyon bizde de yok. Gidin alın dedim. Bizi kınadılar o zaman. Arkadaşım Uzun'un dükkanında üç beş kişi vardı. Uzun: "Filanın damında televizyonun

[153] "McMillan'ın Hizmetçisi ve Kadın Polis, Dünyanın En Kötü Giyinen Kadınları Seçildi", **Tercüman Gazetesi**, 06.01.1977 s.7.

anteni dikilmiş. Ne ayıp şey ya! Oynayanlara bakarlarmış!" dedi. Bana dokundurdu yani. Ben de "yakında senin damına da dikilir" dedim. "Katiyen, imkanı yok, ben diktirmem" dedi. Bir hafta sonra gitmiş damatları televizyon almışlar. Sonra ona: "Seninkinin anteni benimkinden daha uzunmuş, her taraftan görünüyor." dedim. Hiç ses çıkarmadı." diyerek halkın televizyona önce karşı olsa da sonra -kayıtsız kalamayıp- almak durumunda kaldığını göstermektedir. İnsanlar dinî hassasiyetleri yüzünden televizyon izlemekte tereddüt etseler de sonrasında televizyon izlemeye başlamışlardır.

İnsanların ilk başlarda televizyona karşı temkinli yaklaşmalarının dinî gerekçesi televizyonun "görünür" olmasında aranabilir. Özellikle gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görme ve görünmenin belirli sınırları vardır. Fotoğrafa, resme, heykele çok da yakın durmayan bir toplum düşünüldüğünde televizyonun evlere girmesinin aslında beklenenden daha kolay gerçekleşmiş olduğu söylenebilir. Yavuz, bir yazısında Batı ile Doğu'da mahremiyetin sınırlarının farklı olduğundan, Batı'da mahremiyetin sınırları dokunmak ile ilişkilendirilirken, Doğu toplumlarının mahremiyeti "görme" duyusuyla ilişkilendirdiğinden söz eder. Doğuda mahremiyet, mahrem olan'ın 'öteki'nin bakışından saklanması, 'öteki'nin bakışına 'kapalı' tutulmasıdır.[154] Filiz Hanım anneannesinin fotoğraf çektirmeye hiç hoş bakmadığını ve çekmeye çalışanlara kızdığını anlatır. Doğu'nun mahrem algısının "görmek" üzerine olduğunu kabul edersek görme duyusuyla doğrudan ilişkili olan televizyonun, mahremiyet ve din algısının değişmesinde önemli rol oynadığını söyleyebiliriz. Cahit Bey, televizyonun geldiği yıllarda ninesinin televizyonu yüzünü kapatarak izlediğinden söz etmektedir. Geleneksel toplumda var olan kadınlar, yaşamlarına giren bu "modern" aracı "görünmeden görme"ye çalışarak izlemeye ve mahremiyetlerini korumaya çabalamışlardır. Televizyonun henüz ortaya çıktığı ilk günlerde geleneğin yoğun yaşandığı yerdeki bazı kadınlar, televizyondakiler tarafından "görünür" olduklarını tahayyül etmişler ve kendi mahremlerine çekilmişlerdir.

---

[154] Hilmi Yavuz, "Mahremiyet'in sınırı: Görmek mi, dokunmak mı?", 21.09.2001, (Erişim) http://arsiv.zaman. com.tr/ 2001/09/21/yazarlar/HilmiYAVUZ, 2011.

"Görünme"nin yanı sıra "görmek" de Doğu'nun mahremiyet algısı ile çelişmektedir. Bu yüzden görmenin etkin olduğu televizyon, mevcut geleneklerle örtüşmemektedir. Fakat insanlar zamanla televizyonda görmeye ve hatta görünmeye alışmışlardır. Ve bu modern araç, geleneksel Türk toplumunda görmenin sınırlarını zorlamış ve mahremiyetin duvarları yavaş yavaş çatlamaya başlamıştır. Doğu'da var olan mahremiyet algısı televizyonun benimsenmesi ile başkalaşmıştır. Özellikle yabancı dizilerin cinselliğe, kadına bakışı ve mahremiyet algısını değiştirdiği görülmektedir. Tamer: "Kasabalarda çarşaf içinde yaşayan kadınlar, televizyon izledikçe kendilerini çarşaf içinde dolaştıran erkeklere kızmıyorlar mıdır acaba? Küçük yaşta başlarını sımsıkı örtüp dolaşan genç kızlar, reklâm filmlerinde flört edenleri gördükçe ne düşünüyorlar acaba?" şeklindeki sözleriyle kadınlarla ilgili sorgulamada bulunur.[155]

Geleneksel toplumda geleneğe uymayan yayınların özellikle kadınlar sonrasında erkekler tarafından nasıl karşılandığı ve toplumun geleneksel kodlarını ne şekilde kırdığı önemlidir. Sözlü tanıklıklardan anlaşılmaktadır ki özellikle küçük yerlerdeki insanlar geleneksel olmayan ve mahrem olan ile ilk defa televizyon ile karşılaşmışlardır. Bu karşılaşmanın televizyon gibi herkesin ulaşabildiği görselliği ile ilgi çekici bir araçla olması da etkiyi daha da artırmaktadır. Sema Hanım, annesinin: "bizler öpüşmeyi yabancı dizilerden öğrendik" dediğini anlatırken Mehtap Hanım ise şu anekdotu aktarır: "Konu komşu hep beraber televizyonda belgesel izliyorduk. Belgeselde geyik ya da aslanlar vardı tam hatırlamıyorum "aa çiftleşiyorlar" dedim, annem odaya çağırdı ve "bu kelime ayıp, herkesin içinde bir daha kullanma" diyerek tokat attı." Öncelikle insanlar televizyondaki görüntülerle mahremiyeti yavaş yavaş aşmaya başlasalar da izledikleri görüntünün konuşuluyor olmasının hala rahatsızlık verici olduğu anlaşılmaktadır.

---

[155] Emel Ceylan Tamer,"Kadınların dünyasında yeni bir pencere: Televizyon", **Cumhuriyet Gazetesi**, 01.09.1978, s.10.

"*Aşk Gemisi*", "*Vadideki Hayat*", "*Jack*", "*Küçük Ev*", "*Charlie'nin Melekleri*", "*Tatlı Bela*", "*Tatlı Cadı*", "*Zengin ve Yoksul*", "*Baretta*", "*Dallas*" gibi dizilerle mahremiyet yavaş yavaş aşınmaya başlamıştır. Dizilerde görülen yaşamlarda, insanlar arası ilişkilerde, giyilen giysilerde Türk toplumunun geleneğine ve dinine aykırılıklar izlenir olmuştur. Özellikle Türk toplumunun örf, âdet ve geleneklerine uymayan "*Dallas*" dizisi ilk çıktığında toplumda epey tepki toplasa da gene de merakla izlenmiştir. Dündar "*Dallas*" dizisi ile ilgili olarak: "Pembe dizilerin öncüsü... Entrikaların en baş döndürücüsü... Jenerik başlayıp da cam kaplama gökdelenler göründü mü, ışığa koşan sinekler gibi yapışırdık ekrana... Galiba bu kadar seksapeli olan bir diziyi ailece ilk seyredişimizdi." diye anlatmaktadır.[156] 1978 yılında, Amerika'da başlayan "*Dallas*" dünyada büyük ilgi uyandırmış, Türkiye'ye ise 1 Nisan 1980 tarihinde yayına başlamıştır. 1 Nisan 1980 tarihli Milliyet Gazetesinde "Şaka Değil Gerçek!" diyerek o gün televizyonda yayınlanmaya başlayacak birçok programın müjdesini vermektedir.[157] "*Dallas*" da bunlar arasındadır. "... Pazar geceleri ise 20.25'de yabancıların "Ekranın yeni "Zengin ve Yoksul'u" diye tanıttıkları "Dallas" yayınlanacak. Dizi yaşamları petrol ve sığır üzerine kurulu olan Teksaslı bir ailenin yaşamını konu ediniyor." diye yazarken daha sonraki günlerde "*Dallas*" ve oyuncularına ilişkin birçok habere de yer vermiştir. Ve "*Dallas*" dizisi, ülkenin en çok konuştuğu diziler arasında yerini almıştır. İnsanlar bir yerde entrikanın döndüğünü hissettiklerinde "Burası Dallas'a dönmüş" deyimini gündelik yaşamlarına geçirmişlerdir.

Toplumun dinî ve geleneksel tutumlarına bakıldığında yılbaşı kutlamasının da toplumun geneline yayılmadığı, belli kesimin yılbaşı kutladığı, televizyonun bu durumu da etkilediği görülmektedir. Sema Hanım, "biz yılbaşı kutlamazdık ama o gün televizyondaki programları ilgiyle izlerdik" derken Fatma Hanım, yılbaşlarının televizyon ile ayrı bir anlam kazandığını ifade eder ve "o gün bütün işlerimizi tamamlayıp hazırlıklar yapıp televizyonu

---

[156] Can Dündar, "Benim Kuşağımın Dizi Kahramanları", 11.02.2007, (Erişim) http://www.milliyet.com.tr/2007/02/11/yazar/dundar.html, 2011.

[157] "Şaka Değil Gerçek! TV'de Yeni Dönem Başlıyor", **Milliyet Gazetesi**, 01.04.1980, s.8.

beklerdik" diye anlatmaktadır. Televizyon yayınından sorumlu olanlar, yılbaşını evinde geçiren insanlar için eğlenceli programlar düzenleyerek insanların hoş vakit geçirmelerini sağlamışlardır. TRT'nin yılbaşı kutlamalarına önem verip her yıl kutlaması, zamanla Türk geleneğinde olmayan yeni bir gelenek üreterek Türk toplumunda yılbaşı kutlaması daha kabul edilebilir hale getirmiştir.

Televizyon, özellikle dizilerle, toplumda din ve mahremiyetle ilgili aşındırmalar yapsa da gene televizyondaki yayınların bazen dinî hassasiyetleri ortaya çıkardığı bazen de bizzat dinî içerik sunduğu görülmektedir. İnternetteki bir forumda "sahaf" rumuzlu bir kişi, *"Küçük Ev"* dizisiyle ilgili şunu paylaşmaktadır: "Diziyle ilgili hafızama kazınan bir anı aktarmak istiyorum buraya. Dizideki tüm aile fertleri sofraya oturduklarında Tanrıya şükran duyup dua ederlerdi. Biz ise ne zaman sofraya otursak babam bize sofraya otururken "besmele ile oturun" der ve eklerdi: "Bakın Küçük Ev dizisindeki aile fertlerine nasıl dua ediyorlar sofraya otururken. Siz de besmele ile oturun diye kardeşimle bana tembihte bulunurdu." der.[158] Gelenekte var olan besmele televizyondaki yabancı bir dizi aracılığıyla tekrar hatırlanmakta ve hayata geçirilmektedir.

Televizyonda aynı zamanda dinî içerikli yayınlar da izlenmiştir. Türk toplumunda dini eskiden sadece insanların gündelik yaşamda yaşadığı bir deneyim iken televizyonda gösterilen dinî programlarla din de yeniden demirlemektedir. Ramazan ayında okunan Kuranı Kerim ve ezan gibi dinî unsurlar, bu kez televizyon ekranına taşınır. Ramazan ve bayram coşkusu televizyon ekranında yeniden üretilmekte din, televizyon aracılığıyla din ile ilgilenmeyen insanların da alanına girmektedir. Milliyet Gazetesindeki bir haberde: "Ramazan programlarında geleneksel oyun türlerimiz canlandırılacaktır. Orta oyunu, meddah, Pişekar-kavuklu, Karagöz-Hacivat tekrar gözlerimizin önünde belireceklerdir." şeklinde bir haber yer alır.[159] Ramazan ayında kahvehane gibi çeşitli yerel mekanlarda oynanan orta

[158] (çevrimiçi) http://nostalji.anilarim.net/forum, 2011.
[159] "TV'de Ramazan", **Milliyet Gazetesi**, 02.10.1972, s.3.

oyunu bu sefer televizyon ekranlarından izlenecektir. Geleneksel olan bu oyun televizyon aracılığıyla ekrandan, mekansız ve ulusal bir platformda izlenecek, gelenek yeniden demirlemiştir.[160] Aynı şekilde aynı haberin devamında da Selçuk Kaskan'ın televizyon için yazdığı "Teraviden sonra" adlı iki bölümlük skeç olduğu duyurulmaktadır. Görülmektedir ki televizyon, topluma Ramazan ayında teravihten sonra yapılabilecek bir "etkinlik" sunmaktadır. Ramazan ayında ve kandil gecelerinde televizyonda dinî içerikli program yapmak geleneksel hale gelirken bu zamanların dışında dinî içerikli yayın yapılması TRT'nin yönetiminde kimin olduğu ile de ilişkili olmuştur.

2.2. TELEVİZYON VE GERÇEKLİK

Televizyon öncesi Türkiye düşünüldüğünde önceki bölümlerde de sözünü ettiğimiz üzere geleneksel ve sözlü kültürün baskın olduğu bir kültür karşımıza çıkmaktadır. Televizyonun öncesinde sözlü kültürün hâkim olduğu Türkiye'de Karagöz ve Hacivat ile meddah gösterilerinin, kahvehane kültürünün, dinî, mistik ve büyüleyici masalsı anlatımların insanların gündelik yaşamlarında var olduğu görülmektedir. Elektriğin yani teknolojinin olmadığı evlerde akşam olduğunda insanlar perili, cinli hikâyeler ve abartılı anılarıyla kendi fantazyalarını kurmakta ve bir büyülenmenin içine girmektedirler. Karanlığın verdiği o esrarengiz hava ve mum ışığı ya da gaz lambası eşliğinde toplanan insanlar mistik ögelerle süsledikleri sohbetlerinde gerçeklik'ten kopup, gerçekliği saptırıp bir büyülenme yaşamışlardır. Aynı şekilde kahvehanelerde toplanan erkekler, hamamlarda eğlenen kadınlar gündelik gerçekliklerinden sıyrılıp başka bir dünyanın içine girmişlerdir.

---

[160] Bunun yanı sıra Tercüman Gazetesinde akşam 21.15'te televizyonda "geleneksel gölge oyunumuz Karagöz'ün tekniğinden yararlanarak Batı'da özellikle İngiltere'de yapılan karton filmlerin nasıl yapıldığının anlatılacağı haber verilmektedir. "Gölge Oyununda Yeni Boyutlar", **Tercüman Gazetesi**, 28.11.1978, s.11

Görülmektedir ki televizyon; sözlü kültürün baskın olduğu, insanların bir ortaklaşalık duygularının olduğu bir ortama gelmiştir. Sinema ve radyo ile tanışık olanlar bu aracın evlere girmesini ilginç bulmuşlar, sinema ile hiç karşılaşmamış olanlar ise yaşamlarına giren bu küçücük kutudan evlerine gelen görüntünün gerçekliğine inanamamışlardır. Osman Nuri Bey gibi ya da Sema Hanım'ın ninesi gibi birçok insan televizyonun önüne arkasına bakarak insanların o kutuya nasıl girmiş olabileceklerine onun "gerçekliğine" akıl erdirmeye çalışmışlardır. Televizyonu ilk defa görme duygusu, bu gerçek dışı hal, insanların çok da tanımlayamayacakları, soyut bir duygudur. Birçok kişi televizyonu ilk defa görmenin heyecanına ilişkin olarak; "fevkalade idi", "harika bir şeydi", "bizi cezp etmişti", "gördüğümde şaşırmıştım", "şok olmuştum", "esrarengizdi", "çok farklıydı", "fevkaladeydi" şeklinde ifade etmekte, Osman Nuri Bey de "televizyonu ilk gördüğümde, sihirbazlık işler var bunda dedim" derken televizyon karşısındaki büyülenmeye ve gerçekdışılığa vurgu yapmaktadır. İnsanlar televizyon öncesi "büyülenmeleri", televizyon sonrası şekil ve nitelik değiştirmiş ve Ritzer'in "yeniden büyülenme" dediği şeyi yaşamışlardır.

Televizyon gelmeden önce yaşandığı söylenen şu olaylar da televizyonun büyülenme ile ilişkisi açısından ilginçtir: Osman Nuri Bey: "Beni okutan hoca 'bir zaman gelecek Ankara'da konuşan, türkü çağıran adamları biz burada göreceğiz' dedi. Sakallı, beyaz bir adamdı. Ben sekiz yaşındaydım. Radyo bile yoktu." derken; Abdullah Bey de : "Daha Türkiye'de televizyon yoktu. Biz köydeydik, beş altı yaşlarındaydım. Hasan amca vardı. 'Oğlum, Ankara'da eşek anıracak, burada dinleyeceksiniz' derdi. Hatırlıyorum. 'Ya amca nasıl olacak?' derdik." diyerek televizyonun gelişini "büyülü" ve "mistik" bir içeriğe yerleştirmektedirler. Bu hikâye, insanların sözlü kültür döneminde yaşadıkları büyülenmenin televizyonla buluşmasıdır. Aslında televizyon öncesi dönem sözlü tanıklıklar üzerinden incelendiğinde Türk toplumunda insanların gündelik yaşamlarında ne kadar geleneksel kodlarla beslendikleri ve sözlü kültürün özelliklerini taşıdıkları görülmektedir. Yazılı kültürün tüm halka yayılmadığını ve bu yayılmanın olmadan kişilerin

radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçları ile tanıştıkları söylenebilir. Dolayısıyla aslında; Türk toplumunun -Batı'dakinden farklı olarak- sözlü kültürden elektronik kültüre doğrudan geçtiğini dolayısıyla bir büyülenmenin ardından yeniden büyülenme yaşadığını, yani büyülenmeden hiç kurtulmadığını söylemek mümkündür.

İnsanlar televizyonda izledikleri program, dizi ve filmlerle de bir büyülenme içerisine girmektedirler. Esasında televizyon gerek içeriksel gerek araçsal olarak bizatihi varlığıyla gerçekliğe meydan okur. Televizyonun yapısı kişiyi hipergerçekliğe sürüklemektedir. Filiz Hanım, toplanıldığında pürdikkat televizyon izlediklerini, televizyon izlerken birbirleriyle sohbet etmeyip televizyona kilitlendiklerini ifade etmektedir. İnsanlar o yılları heyecanla anmaktadırlar. İnsanların bu ekranda gördükleri gerçek olan, ama gerçek olmayan, gerçekmiş gibi olan; Baudrillard'ın hipergerçek dediği şey; etkileyici, heyecan verici, cezp edici, esrarengiz, gizemli, büyüleyicidir. Heyecanla izlenen diziler arasında yer alan "*Görevimiz Tehlike*" için Filiz Hanım: "Çok sürükleyici, macera dolu bir diziydi. Çocuktum, orada yapılanlar bana inanılmaz gelirdi." der. Aslında izlenen şeyi tam da büyüleyici kılan şey hem gerçek olması, hem olmamasıdır. Türk toplumunun televizyonda yayınlananın gerçekliğine ilişkin farklı hisleri vardır. İnsanlar izledikleri bazı kurguların gerçek olmadığını bilirler. Fakat gene de gerçekmiş gibi davranış sergilerler. Kamil Bey: "Kovboy filmleri bana gerçek gibi gelirdi" derken özellikle kadınlar, izledikleri dizi ve filmleri birtakım tepkilerle izlerler. Cahit Bey, çok izlenen dizilerden "*Kaçak*" dizisinde teyzelerin Kaçak'a "Polis geliyor, kaç!" "Gavurun oğlu kaç, herif geliyor" diye bağırıp, yorumlarda bulunarak televizyon izlediklerini belirtir. Mehtap Hanım ise "*Bir Köpeğin Serüvenleri*" adlı dizide Joe adlı köpeğe annesinin: "Kaç, Joe, kaç! Yakalayacaklar Joe'yu namussuzlar!" diye heyecanlanarak diziyi izlediğinden söz etmektedir. İnsanlar gerçek olmadığını bildikleri, ama gerçek gibi algıladıkları, hissettikleri televizyonun içine girerler ve o anı neredeyse kendileri de yaşamaktadırlar. Dündar ise "*Dallas*" dizisini izlerken toplumun kendini diziye kaptırışını anlatmaktadır: "Ekrana dalıp gittiğimizde "Dallas

hırsızı" denen bir hırsız türü evimize dadanırdı; Dallas saati kimsenin gözü başka bir şey görmez olduğundan o saatte soygun yapan hırsızlara öyle denir olmuştu." diyerek gündelik yaşama yansıyan "Dallas hırsızı" kavramından söz etmektedir. [161]

Esasında televizyon gerek içeriksel gerek araçsal olarak bizatihi varlığıyla gerçekliğe meydan okumaktadır. Televizyonun yapısı kişiyi hipergerçekliğe sürüklemekte; insanlar, gerçeği; gerçekmiş gibiye, gerçek olmayana tercih etmektedirler. Yapısı gereği gerçekliği kabullenmeyen televizyon; gerçeği dönüştürüp değiştirirken izleyene hipergerçeklik sunarken insanı bir nevi büyülenmeye, fantazyaya sürükler. Hipergerçekliğin doğuşu ile büyülenme arasında ilginç bir paralellik söz konusudur.

İnsanlar televizyonda hipergerçeklik, simülasyon dünyasına girerek gündelik yaşamlarındaki gerçeklikten uzaklaşmak istemektedirler. Televizyonun içindeki gerçekliğin gerçekliği tartışılsa bile insanlar bazen, zaten her yerde karşılaştıkları, gerçek'le televizyonda da karşılaşmak istemezler, gündelik yaşamdaki gerçek'ten televizyon ile kaçmak istemektedirler. Cumhuriyet Gazetesinin "Sorular Cevaplar" kısmında Ankara'dan Gül Aytaç "*Uzay Yolu*" dizisine gösterilen eleştiriler üzerine: "Açıkoturumlar, Sirk Dünyası, Hayattan Yapraklar, vb programların hepsi de gerçek hayattan alınmış konular... Etrafımız o kadar gerçekle dolu ki, bırakın da biraz olsun gerçeklerden uzak bir iki saat geçirelim." diyerek televizyonun hipergerçekliğini yaşamak istemektedirler.[162] İnsanlar televizyonu kaçış, rahatlama alanı olarak görmektedirler. Bir haberde: "basit konuları ve ünlü konuk oyuncuları ile bir kafa dinleme program olarak yapılan Aşk Gemisi, dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de tuttuğu" bildirilmektedir.[163]

İnsanlar gündelik yaşamdaki gerçekliklerden televizyondaki hipergerçekliklerle kaçmak istemektedirler. Gerçek yaşamla yüzleşme

---

[161] Can Dündar, "Benim Kuşağımın Dizi Kahramanları", 11.02.2007, (Erişim) http://www.milliyet.com.tr/2007/02/11/yazar/dundar.html, 2011.
[162] "Sorular ve Cevaplar/Seyirci Gözüyle", **Cumhuriyet Gazetesi**, 26.03.1973, s.8.
[163] "Aşk Gemisi dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de tuttu", **Cumhuriyet Gazetesi**, 12.03.1979, s.12.

korkusu, gerçek olanın daha fazla rahatsız etmesi ile insanlar televizyon ekranında gerçek dışılık ararlar ve büyüye, fantazyaya sığınmaktadırlar. "Çizgi filmler ve fantezinin renkli dünyası" başlıklı gazete haberi şu şekildedir:

> "Çocukların çizgi film sevilme nedenleri pek çok. Ama bu nedenlerden en önemlisi sanırız, çizgi filmdeki düş dünyasının çocuktaki hayal kurma, yeni bir dünya yaratma özlemine, seslenmesi. Çocuklar hayvanların konuşabileceğini, küçük çocukların dağ bayır aşıp binbir türlü maceraya girebileceğini düşünürler. Onlar için olmaz yoktur. Çizgi filmlerde de olmaz yoktur. Uçan halılar, konuşan arılar, kuş olmuş prensesler bunların hepsi çizgi filmlerde de vardır."[164]

Çocuklar ve hatta büyükler televizyondaki çizgi film ile fantazya dünyasına girip, gerçekliği örseler ve simülasyon yaşarlar. Eskiden gerçek dışı, esrarengiz masalları dinleyen çocuklar, televizyon aracılığıyla çizgi filmler izlemeye başlarlar. Çizgi filmler sözlü kültürdeki masalların ikamesi olarak gündelik yaşamda yerini almıştır.

Çizgi film dünyasının yanı sıra sözlü tanıklıklarda insanların en çok diziler ve filmlerde fantazya dünyasının içine girip büyülenme yaşadıkları ortaya çıkmaktadır. İnsanların gerçeklikten kaçışları aynı zamanda "özdeşleşme" ile de gerçekleşmektedir. Özdeşleşme ile insan kendi bulunduğu gerçeklikten ekranda gördüğünün hipergerçekliğine gitmekte ve hipergerçekliği yaşamaktadır. İnsanların yazılı bir eserde, tiyatroda ya da sinemada karşılaştığı "özdeşleşme" ile televizyonda bir dizi ya da film izlerken de karşılaştığı görülmektedir. Özdeşleşme; kişinin kendini, izlediği karakterlerle duygusal ve düşünsel anlamda bütünleştirmesini, onunla bir olmasını ifade etmektedir. Özdeşleşme, seyircinin dikkatini "yakalayarak" onu kurgusal evrenin içine çekmekte, seyirci, bu özdeşleşme ilişkisi aracılığıyla, ekranda tanık olduğu kurgusal olayları sanki kendisinin yaşamakta olduğu

---

[164] "Çizgi filmler ve fantezinin renkli dünyası", **Cumhuriyet Gazetesi**, 29.01.1979, s.9.

deneyimlermişçesine algılamaktadır. Üstelik bu deneyimleri, o kurgusal evrendeki olay kahramanlarından farklı olarak, hiçbir tehlikeye maruz kalmadan yaşamaktadır.[165] O yıllarda insanlar da özellikle izledikleri Türk filmleri ve dizilerden etkilenerek ekranın âdeta içine girerek o karakterlerle özdeşleşmekte, onlarla birlikte üzülüp onlar için gözyaşı dökmektedirler. Bir nevi Aristoteles'in sözünü ettiği o seyircinin ünlü "arınma süreci" olan "*catharsis"i yaşamaktadırlar.* Leyla Hanım "Küçük Ev'deki Laura'yı kendime çok yakın hissederdim" derken, Mehtap Hanım "Türk filmlerindeki aşk hikâyelerinde sanki ben yaşıyormuşum gibi ağlardım" diye kendini ifade etmektedir. Gazetede Feride adlı bir izleyici ise duygularını şu şekilde dile getirmiştir:

> "Radyo ve televizyon büyük kitlelere hitap eden oldukça etken yayın organlarıdır. Bu yayın yalnız araçlarını özellikle televizyonu devamlı seyretmek durumunda olanlar genellikle evde oturmak zorunda olanlardır. Çoğu kez yalnızdırlar, yalnız başına sokağa çıkmama durumundadırlar. Bu kişiler "Hayattan Yapraklar" adlı dizide sözü edilmeye çalışılan olayların değişik yönlerde de olsa içindedirler ve sergilenen olaylar içinde kendi yaşamlarında paraleller kurabilirler. İstenilen ve beklenilen kurulan paralellerin olumlu etkinlikte olmasıdır. Bu kişileri yıpratıcı değil."[166]

Feride Hanım, yalnızlığı giderici olarak addettiği televizyonda izledikleri ile paraleller (özdeşleşmeler) kurulduğundan daha olumlu, mutlu hikâyeler istemektedir. Feride Hanım, burada paralelliğin/özdeşleşmenin kaçınılmazlığını dile getirmiş olmaktadır.

---

[165] Metin Gönen, "Sinemada Özdeşleşme Türleri", (Erişim) http://www.paradoksfilm.net/sinema-a-felsefe/56-sinemada-oezdeleme-tuerleri.html, 2011.

[166] "Feride Esen /Seyirci Gözüyle "Hayattan Yapraklar" ve gerçekler", **Cumhuriyet Gazetesi**, 09.04.1973, s.6.

Tüm bunların yanı sıra insanlarda hipergerçeklikle oluşan büyülenme, televizyona çıkan insanları da öyle değerlendirmelerine neden olmuştur. Televizyona çıkan ünlü kişilerin insanların hayranlık duydukları bir hale etkisi yarattıkları özellikle televizyonun çıktığı ilk dönemlerde görülmektedir. Hale, onu taşıyan kişinin etrafında kutsal bir ürküntü ve ışınımı olan bir aura yaratmakta; kutsallaştırılmış bu kişi insanlık durumundan uzaklaştırılmakta, etrafındaki insanları harekete geçiren ihtiyaç ve baskılardan kesin biçimde koparılmaktadır.[167] Hale, Türk toplumunda da eskiden bir devlet adamının, bir alimin etrafını sarar, onu üst ve dokunulmaz bir yere taşımaktadır. Onu saran hale, aura ona karşı hayranlık duyulmasını sağlamaktadır. Televizyonda da hale etkisinin farklı bir biçimi ile karşılaşılmaktadır. Bu yeni oluşan hale etkisi ile insanlar televizyon ekranında gördükleri kişilere bir "kutsallık" atfedip, onlara hayranlık duymuşlar, sadece ekrandan gördükleri o insanları üst bir yere koymuşlardır. Gerçek hayattakilere benzemeyen "ekrandakiler" daha şık, daha farklı, daha eğlenceli, daha güzel, daha akıllıdırlar. Televizyon ekranındakiler ulaşılmazdır, ışıltılı bir haleye sahiptirler. Televizyon hipergerçekliği sayesinde, hale etkisi ile büyütmekte ve başka bir aura yaratmaktadır. Zeki Müren, Emel Sayın gibi isimler dokunulmazdırlar ve "kutsal"lıkları vardır. Necmi Bey: "İbrahim Tatlıses 1976-77 yılında ilk, Ayağında Kundura ile televizyona çıktığı zaman herkes hayran oldu, o gün meşhur oldu, ertesi gün herkes onun plağını almaya başladı." diye anlatmaktadır. Televizyonda oluşan hale etkisi de hipergerçeklikten gerçek hayata inince yok olabilmekte; bu ise halenin yitimine, Berman'ın tabiriyle "kaydedilen hale"ye neden olmaktadır. Özellikle sadece televizyonda görülen siyasiler, "ünlüler" gerçek hayatta karşılaşıldığında televizyonun oluşturduğu hale etkisinin yittiği görülmektedir. Mustafa C. Bey televizyonda görüp boyunu büyük olarak düşündüğü Bülent Ecevit'le gerçek hayatta karşılaşıp da Ecevit'in küçük olduğunu görünce şaşırdığını anlatır. Can Dündar da köşe yazısında "*Kaçak*" dizisinin başrol oyuncusu Kimbıl'ı oynayan David Janssen, Türkiye'ye geldiği zaman onu gördüğünde hayal kırıklığı yaşadığını dile getirir

[167] Marshall Berman; **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**, çev. Ümit Altuğ, Bülent Peker, İstanbul, İletişim Yayınları, 11. Baskı, 2008, s.162.

ve "Oyuncuyla rolü arasında doğrudan bağ kurma huyumuzun temelleri o zamandan atılmıştı galiba; Janssen'i Kaçak kadar sevmemiştik." diye anlatır.[168] Bunun yanında tabi günümüze kadar gelen süreçte sosyal ve teknik değişimin hızlı yaşandığı modernizmde -diğer unsurlar gibi- halenin oluşumu ve yitimi de sık sık yaşanmakta ve her şey yeniden, yeniden yıkılıp tekrar oluşmaktadır.

İnsanlar gerçeklikten hipergerçekliğe gitmenin yanında hipergerçekliği de gerçekliğe taşımışlardır. İnsanların ekranda izlediklerini gündelik yaşama yansıtmalarının sebeplerinden birinin hipergerçekliğin verdiği büyü ve etki ile gerçek'i süslemek ve gündelik yaşamı daha "katlanılır" hale getirmek olduğu söylenebilir. Türk toplumunda özellikle dizi ve filmlerde izlenenler gündelik yaşama aktarılarak gerçek'e "fantazya" eklenmektedir. "*Aşk Gemisi*" adlı dizinin revaçta olduğu yıllarda Zehra Hanım'ın "biz de aşk gemisine binip gidelim" demesi ve İstanbul'da iken geçen gemileri "aşk gemisi" olarak tanımlaması diziyi gerçek yaşama taşıma isteğidir.

Necmi Bey: "Mesela Aşk-ı Memnu, sonraki Aşk-ı Memnu ile bir değildi. Necip Fazıl'ın Bir Adam Yaratmak, o kadar güzel işlemişlerdi ki. Mesela bir Halit Kıvanç'ın 23 Nisan Çocuk Şenliği, ayrı bir olaydı. O zaman tek kanal olmasının verdiği şey mi herhalde ondandır. Ben şimdi o samimiyeti bulamıyorum. Televizyonun söylediği her şey samimi idi, Herkes ona inanırdı. Kartal Tibet vardı, Sadri Alışık, Turist Ömer vardı, daha gerçekçi olurdu. İnsanlar bu kadar çeşitli çevre görmediler belki ondan. Turist Ömer'in bir selam verirdi vardı şarkısı bile herkesin ağzındaydı." diyerek televizyondaki hipergerçekliği gerçekmiş gibi hissettiğini anlatmaktadır. Hakkı Bey de: "Mesela Orhan Boran küçük yerlere giderdi, orada vatandaşlarla sohbet ederdi, türkücü getirirdi, millet meydana toplanır, iki el şakırdatır, eğlenirdi o büyük bir olay olurdu. Kendini orada görüyorsun; o, sana olayları yaşatıyordu." diyerek izlediği hipergerçekliğin içine girdiğini dile getirmiş olmaktadır. National adlı bir televizyon markası: "Bir National televizyonunun

---

[168] Can Dündar, "Benim Kuşağımın Dizi Kahramanları", 11.02.2007, (Erişim) http://www.milliyet.com.tr.2007/02 .../11/ pazar/yazdundar.html, 2011.

karşısına oturduğunuz zaman, siz de orada, yayının yapıldığı yerde olursunuz." "...National'ın düğmesini açtığınız anda belirir ekranda resim... duyulur ses. Aynı canlılıkta... aynı gerçeklikte. Bir ayna gibidir National. Her şeyi olduğu gibi yansıtır." şeklindeki reklamında National televizyonuyla hipergerçekliğin gerçekmiş gibi yaşandığı anlatılmıştır.[169]

Dündar ise "*Dallas*" dizisiyle ilgili olarak: "Ceyar para kazanırdı ama ne fayda; annesi Bayan Eli'yi deli etmişti; karısı Su Elın alkolik olup çıkmıştı. İşin tuhafı, bunlar bize dert olurdu." diyerek eskiden izledikleri dizilerden nasıl etkilendiklerini anlatmaktadır.[170] İnsanlar izledikleri hipergerçekliği gerçekliğe taşıyarak izledikleri ile sevinir, üzülür hatta onu dert edinmişlerdir. Bunun yanı sıra bazı insanlar dizilerdeki karakterlere benzetilmektedirler. Filiz Hanım: "Beni Küçük Ev'deki Laura'ya benzetirlerdi", derken Necmi Bey, komşunun oğlunun saçlarının "*Kaçak*" dizisindeki Dr. Kımble'a benzediği için ona herkesin "Kımble" dediğini ifade eder. Cahit Bey ise esmer olduğu için kendisine -siyahi insanların mücadelesini anlatan- "*Kökler*" dizisindeki Kunta Kinte diye hitap ettiklerini dile getirmektedir. Gerçeklik'e taşınan hipergerçeklik ile insanlar gündelik yaşamlarına da büyü bulaştırmış, yaşamı daha ilginç, eğlenceli, esrarengiz, gerçekdışı hale getirmişlerdir.

Ekranda izlenen şeyin gündelik yaşama yansımasının bir sebebi ise televizyonda olanın, hipergerçekliğin, gerçek'e dokunmasıdır. Televizyonda olan, söylenen şey olumlu ya da olumsuz olarak gerçek hayata yansımaktadır. Tek kanallı olan televizyonda söylenen mesajlar bütün toplumun onu duymasına ve onunla ilgilenmesine neden olmaktadır. Siyasi söylemler ya da diziler ve filmlerde gerçek'e dokunan herhangi bir şey, futbol maçlarının sonuçları gibi içerikler de televizyondan gündelik yaşama yansıyan içeriklerdir. Televizyonun tek kanallı ve her kesimin gözünün üzerinde olduğu o yıllarda, doktorlar, diş hekimleri, yargı mensupları, polisler, eczacılar ve benzeri meslek mensupları çok hassastırlar. Türk filmlerinde

---

[169] "National Reklamı / Ayna Gibi", **Milliyet Gazetesi**, 18.07.1974, s.10.

[170] Can Dündar, "Benim Kuşağımın Dizi Kahramanları", 11.02.2007, (Erişim) http://www.milliyet.com.tr/2007/02/11/yazar/dundar.html, 2011.

hırsızlık yapan bir polis, rüşvet alan bir hâkim ya da kürtaj yapan bir doktor varsa, bu filmlerin ekrana getirilmemesine dikkat edilmektedir.[171] Çünkü hipergerçeklik'ten gerçeklik'e geçerken gerçek'te hiçbir şey hipergerçeklik'teki gibi değildir. Özellikle televizyondaki içerik; iş, aile, sağlık gibi insanın yaşamında temel yer alan bir unsursa ve fantazya alanından uzakta ise oradaki -olumsuz olan- hipergerçekliğin gerçek'e dokunması insanları rahatsız etmektedir.

Televizyonda iç içe geçmiş olan gerçeklik, hipergerçeklik, büyülenme ve yeniden büyülenme gibi kavramlar diyalektik bir şekilde işlemektedir. Televizyon için gerçeklik sorgulaması yaptığımızda televizyonun gerçeklik'ten koparması ya da büyülemesinde herhangi bir sorun görünmemektedir. Hatta her insanın zaman zaman fantazya ve büyülenme alanlarına girmesi gerekmektedir. Fakat televizyonda –ve aslında diğer gerçeklikten koparan unsurlarda- görülen büyülenmeye insanların neden bu kadar fazla ihtiyaç duydukları, gerçek'ten kaçmak isteyişleri, hipergerçeklikle özdeşleşme istekleri sorgulanması gereken bir konudur. İnsanların gerçek yaşam koşullarını görmezden gelerek bir simülasyonun içinde var olmak istedikleri ve böylece topluma, kendilerine yabancılaştıkları görülmektedir. Hegel her gerçeklik biçiminin özünde ayrılık ve uzaklaşmanın olduğunu ifade ederek sıradan ve kaçınılmaz bir yabancılaşmadan söz etmektedir.[172] Sonrasında görülen yabancılaşma ise teknolojinin gelişimi ve doğa'dan uzaklaşıp araya makinelerin girmesi ile insanın kendine ve ürettiğine yabancılaşması olarak nitelendirilebilir. Fakat teknolojinin gelişimi ile birlikte televizyon vb. araçlarla oluşan yabancılaşma da somut olmanın yanında soyuttur ve daha çok zihinsel, ruhsal ve içeriksel bir yabancılaşma söz konusudur. Pappenheim; insanın kendisinden kaçarken varoluşunu anonim yığının sahteliğine attığı için kendinden uzaklaştığından söz etmektedir.[173] Televizyon, insanı anonim yığınının sahteliğine atmak, kendinden ve gerçeklerden kaçmak için ideal bir

---

[171] Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007, s.104.
[172] Fritz Pappenheim, "**Modern İnsanın Yabancılaşması**", çev. Salih Ak, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2002, s.74.
[173] Pappenheim, **a.g.e.**, s.23.

araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu dönemde var olan ekonomik, sosyal ve siyasal koşulların gerçekliğinden kaçmak için televizyon izlendiği görülmektedir. Necmi Bey: "Baretta diye bir dizi vardı. 80 öncesi anarşinin olduğu o zamanlarda bu dizi başlayınca sokaklar boşalır, silah, kavga sesi falan duyulmazdı." der. "*Eurovision Şarkı Yarışması*", Muhammed Clay'ın yarışması ve birçok yabancı dizi ve Türk filmleri insanları bir taraftan kendi gerçeklerinden uzaklaştırıp kendilerine yabancılaştırırken, bir taraftan da onları büyüleyip bu gerçeklerden katharsisle arındırmaktadır.

SONUÇ

Televizyon, toplumun gündelik yaşamına girdikten sonra, önce yavaş yavaş daha sonra ise hızlı bir şekilde kişileri etkilemiş, gündelik yaşam tarzlarından hayata bakış açılarına kadar birçok davranış ve düşünüş yapılarını etkilemiştir. Televizyon ve etkileri aslında soyut kavramlar olarak karşımıza çıksa da bu araştırmada özellikle sözlü tanıklıklar ve gazete taramalarıyla televizyonun yansımaları ve etkileri somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

Televizyonun Türkiye'ye getiriliş sürecine bakıldığında Batı'dan ve devlet tarafından getirildiği görülmektedir. Televizyonun getiriliş amacının televizyonu siyasi ve ideolojik olarak kullanma ve bunun yanında eğitme, kültürlendirme olduğu görülmektedir. Sözlü tanıklıklara bakıldığında insanlar tarafından televizyonda devlete ait unsurların kullanılmasının yadırganmadığı görülmektedir. Aynı şekilde insanlar televizyondaki siyasi söylemleri zaman zaman dikkate alsalar da genel olarak toplumun televizyonda gösterilen siyasetten etkilenmedikleri görülmektedir. O yıllarda insanların gündelik yaşamlarında televizyonu daha çok bir zaman geçirme, rahatlama ve eğlence aracı olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Tabi bu durumun da ideolojik olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Örneğin 1980 darbesi öncesi ülkenin sıkıntılı dönemlerinde çatışma içerisinde olan sokakların diziler çıkınca boşalması, ya da 1980 darbesinin hemen ertesi gününde gazetelerin Ceyar'ı ("*Dallas*" dizisindeki bir karakter) vuranın kim olduğunu açıklamak için telefon hatları açması televizyonun insanları siyasetten uzaklaştırmanın aracı olarak kullanıldığının göstergesi sayılabilir.

Öncelikli olarak televizyonda yayınlanan doğrudan eğitim içerikli programları (İngilizce öğretimi, belgesel vb. programları) halk izlemişse de çok da ilgi göstermemiştir. Sonrasında -Postman'ın da sözünü ettiği şekilde televizyonun yapısına daha uygun olan- eğlendirirken öğreten eğitici programların ve eğlence ağırlıklı programların halkın hafızasında yer aldığı

görülmektedir. Bu yüzden televizyonun eğitme ve kültürlendirme işlevini dizilerden, filmlerden, bazı programlardan gerçekleştirdiği ve insanlar üzerindeki yansımaların da bu programlar aracılığıyla olduğu anlaşılmaktadır. İnsanlar Batılı ve yerli dizilerde, filmlerde, kültürel programlarda devletin ve Batı'nın amaç edindiği şekilde birtakım modern unsurlarla ilk defa karşılaşmışlar ve gündelik yaşamlarına geçirmişlerdir.

1970'li yıllarda genel olarak, geleneksel formlarda yaşayan toplumda, televizyonun gündelik yaşama girmesi ve yavaş yavaş yayılması ile başlayan süreçte gündelik yaşam, diğer birçok ekonomik, sosyal unsurun da etkisiyle değişmiş ve dönüşmüştür. Televizyonun gelişi ile birlikte gündelik yaşamda Thompson'ın da sözünü ettiği şekilde geleneğin yittiği ve yeniden demirlediği görülmektedir. Televizyonun ülkeye gelişiyle toplumdaki gelenekleri yok ettiği düşüncesi yanlış bir yaklaşım olsa da televizyonun geleneği törpüleyip, dönüştürdüğü yadsınamaz. Toplumdaki hiçbir unsur, tek başına herhangi bir şeyi yerinden oynatmaya yetmediği gibi gelenek dediğimiz olgu da, bir anda yok olabilecek bir unsur değildir. Fakat televizyon, seküler bir araç olması ve geçmişi içinde barındırmayan sürekli değişken olan yapısı ile geleneğe aykırı bir yerde durmaktadır. Her şeyin çabucak, hızlı hızlı değiştiği, her şeyin yıkılıp tekrar inşa edildiği modern dünyada, modern dünyanın bu işlevini en iyi yerine getirebilecek araçlarından biri, televizyondur diyebiliriz.

Televizyonun "kolay erişilebilirliği" yanında, "etkin" olması ve "tekrarlama" özelliği (aynı ve benzer şeyleri sürekli göstermesi) gündelik yaşama etkisini de artırmıştır. Bu değişim birdenbire olmamış, önceleri yavaş şekilde, televizyonun yaygınlaşması ile de daha hızlı bir şekilde kendini göstermiştir. Televizyonun ortaya çıkışı ile gündelik yaşamın tamamen değiştiği ve bütün var olan dönüşümlerin altında tek başına televizyonun yattığını söylemek indirgemeci bir yaklaşım olur. Televizyonun yanında ülkedeki ekonomik, teknolojik, sosyal bir dizi gelişme de televizyona paralel olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkedeki mal arzı ve talebinin daha çok olması, ulaşım yollarının artışı ve kentleşme gibi birçok unsur toplumsal değişime etki

etmiştir. Ancak ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelere ayak uydurmak televizyon sayesinde çok daha kolaylaşmıştır.

İlk olarak toplumun yaşamına Batı'dan gelip "gavur icadı" gibi söylemlerle giren bu "yabancı" araca karşı insanların bir yabancılık hissetmedikleri, onu çok çabuk benimseyip gündelik yaşamlarında önemli bir yere koydukları görülmüştür. Televizyon hem araç, hem içerik olarak Türk toplumunun yaşamında yerini bulmuştur. Televizyonun evin en çok oturulan yerine konup oraya televizyonlu oda denmesi, odanın başköşesine konulan televizyonun karşısına evin en büyüğünün oturtulması, televizyonu süslemek için kadınların televizyon örtüsü örmeleri Türk toplumunun televizyonu ne kadar benimsediğinin ve gelenekleriyle bütünleştirdiklerinin göstergesidir.

İnsanlar gündelik yaşamlarına sonradan giren televizyona çokça zaman ayırmaya başlamışlardır. Televizyonun toplumsal ve gündelik yaşamda sosyal, siyasi ve ekonomik yapılar ile etkileşim içinde olduğu görülmüştür. Televizyon Türk toplumundaki insanların gündelik yaşamlarındaki yeme içmeden, giyim kuşama, gündelik eşya kullanımından ilişkilere, gelenek ve göreneklerinden zamanı, hatta bir olayı algılayışlarına kadar birçok gündelik yaşam unsurunu değiştirmeye başlamıştır.

Öncelikle televizyon, insanların geleneksel mekanlarını değiştirmiştir. Mekanlar arasında en çok evler ve kahvehaneler televizyonun gelişinden etkilenmişlerdir. Televizyon, evlerin merkezinde yer almış, kahvehane, pastane gibi mekanlar televizyon izleme mekanına dönüştürmüştür. İlk yıllarda televizyon izlemeye ev sahipliği yapan, normalde ise insanların söyleştikleri mekanlar olan sokaklar ise daha sonraki yıllarda çok izlenen diziler yüzünden kimsenin kalmadığı yerlere dönüşecektir. Bunun yanında televizyon; çocukları, oyun oynadıkları sokaklardan evlere sokmuş, bunun yerine "*Bizim Sokak*" adıyla bir program yayınlamıştır. Televizyon insanların gündelik yaşamlarında ele geçirdiği şeyin yerine yenisini sunmuş, geleneğin yitirilip yeniden demirlemesine neden olmuştur.

Televizyonun zaman ile ilişkisine bakılacak olursa: "televizyon ışık hızıyla yayılan bir araç (medium), şimdiki zamanı merkezine alan bir araçtır. Televizyonun grameri geçmişe hiçbir alan bırakmaz."[174] Televizyon; "şimdi"nin aracıdır, televizyon geçmiş ve gelecekten insanı kopartıp insanın "an"ı televizyonla yaşamasını salık vermektedir. Bu anlamıyla da televizyon geleneğe meydan okumaktadır. Geçmişi önemseyen ve oldukça durağan olan gelenek, şimdinin aracı olan televizyonla yapısı itibariyle tezatlık içermektedir. Televizyon, zaman algısını değiştirip zamanı kendine hapsetmektedir. Türk halkının gündelik yaşamına "boş zaman" kavramı girmiştir.[175] Zaman boşaltılır, içi televizyonla tekrar doldurulur ve artık insanların boş zamanları kalmaz olur. Bunun yanı sıra televizyon, zamanı kontrol de etmeye başlamaktadır.

Televizyonla birlikte geleneksel toplumda var olan zaman artık o kadar yavaş akmamakta, insanlar genellikle boş zamanlarını ve hatta diğer işlerine ayırmaları gereken zamanları televizyon izleyerek geçirmektedirler. Ve daha önce daha çok zaman ayırdıkları aile, akraba, komşular, dersler, ev işleri gibi birçok unsura daha az vakit ayırmaya başlamışlardır. Televizyon, insanların müzik dinleme, sinemaya tiyatroya gitmek, kitap okumak, gazinoya gitmek, maç izlemek, komşu ve akrabaları ziyarete gitmek, kahvehaneye gitmek, pikniğe gitmek, vb. birçok zaman geçirme faaliyetini etkilemiştir. Ve ilginç bir şekilde bütün bu çeşitli faaliyetlerin yerini birçok farklı programları içinde barındıran tek bir araç almıştır. İnsanlar, gündelik yaşamlarında televizyondaki "*Bizim Sokak*" programlarıyla sokakta oynamış, "*Köy Kahvesi*" programıyla kahvede zaman geçirmiş, "*Bizim Gazino*" programıyla gazinoya gitmiş, "*Kaktüs Çiçeği*" oyunuyla tiyatroya gitmiş, kültürel ve haber programlarıyla gazete ve kitap okumuş, diziler ve filmler aracılığıyla büyük aşklar yaşamış gibi hissetmekte ve aslında insanlar yapmadıkları ya da yapmaları gereken her şeyi televizyon denilen tek araç vasıtasıyla

---

[174] Neil Postman, **Televizyon Öldüren Eğlence**, çev. Osman Akınbay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 3. Basım, 2010, s.153.

[175] Vedat Nedim Tor "Düşünenlerin Düşüncesi / Türkiye'de ilk defa ele alınan bir konu Boş zamanları değerlendirme", **Milliyet Gazetesi**, 07.04.1964, s.2.

deneyimle-miş gibi olmaktadırlar. Televizyon; bir tür tatmin duygusu vermiş ve birçok zaman geçirme faaliyetinin yerine geçebilmiş, faaliyetlerin çoğunun ikamesi halini almıştır.

İnsanların komşu, akraba ziyaretlerindeki sohbetler ve ilişkilerinin televizyon ile değişmesi sürecinin ise şu şekilde işlediği görülmektedir: Öncelikle her evde televizyon olmadığı için insanlar televizyonu olan komşu ve akrabaların evlerine gitmişlerdir. Akşam gezmeleri geleneği şekil değiştirerek devam etmiştir. İnsanların sohbet edip, birbirlerine anılar, hikâyeler anlatıp, bilmeceler sormalarının yerini hep beraber pür dikkat televizyon izleme faaliyeti almıştır. Toplumda; insanlar televizyonu olan evlerde, kahvehanelerde, lokallerde hep beraber toplanarak televizyon izlemişlerdir. Ardından ise insanlar yavaş yavaş televizyon sahibi olmuşlar başka yere televizyon izlemek için gitmelerine gerek kalmamıştır. Bunun yanında evlerinde izledikleri televizyon ile komşu ve akraba ziyaretine gitmeyi de kısmen azaltmışlardır. Ve evdekileri sohbetlerin yerini televizyonun alması ile anlatıcı rolü insandan televizyona geçmiştir. Fakat burada da geleneğin yeniden demirlemesi şu şekilde olmuştur: Anlatıcı rolünü üstlenen, sohbetlerin yerini alan televizyon, daha sonrasında sohbetlerin konusu olmaya başlamıştır. Aynı zamanda tek kanalın olduğu o dönemde yayınlananlar birçok insan tarafından izlenmekte, insanlar arasında bir ortaklaşalık yaratmaktadır. Bu ortaklaşalık gecekonduda yaşayan insanın kendini şehrin bir parçası hissetmesine, alt, orta ve üst sınıfların aynı şeyi izleyip paylaşmalarına neden olmuştur.

Televizyonun geldiği o ilk yıllarda toplumun gündelik yaşamına bakıldığında uzun süre giyilen ayakkabılar, terziye diktirilen elbiseler, yenilen yiyecek çeşitleri, gündelik yaşamda tüketilen şeylerin sınırlılığını bize göstermektedir. Televizyonda gösterilen programlar ve özellikle reklamların etkisiyle günümüzdeki tüketim kültürünün ve "kullan at" mantığının yavaş yavaş topluma yansıdığı görülmektedir. Buzdolabı, çamaşır makinesi gibi elektrikli aletlerin, yiyecek ve giyecek çeşitliliğinin (daha farklı toplumsal etkenlerin yanında) televizyonun da etkisiyle arttığı anlaşılmaktadır. Var olan

toplumsal, sosyal ve ekonomik değişimlere televizyon sayesinde ayak uydurmak kolaylaşmıştır. Tüketim kültürünün artması, insanların yeni gelen teknolojileri tanıması ve kentleşen toplumda kırsalın kente ayak uydurması gibi toplumsal dönüşümlere uyum gösterme ve benimseme televizyon sayesinde kolaylaştığı görülmektedir.

Bir kitle iletişim aracı olarak ortak bir kültür yaratan ve sosyalleştirme görevi üstlenen televizyon aynı zamanda kitle kültürü dediğimiz şeyi de doğurmuştur. İnsanlar dizilerde, magazin, yarışma ve eğlence programlarında gördükleri şeyleri satın alıp giymeye, kullanmaya başlamışlardır. Bir bakıma moda yaratan bu olgunun, herkesin aynı şeyi giymesi, aynı müziği dinlemesi ile ülkede var olan kültürel çeşitliliği azaltmada, standartlaşma, genelleşme ve tekdüzelik getirmede rol oynadığı söylenebilir.

Bütün bunlarla ilişkili olarak, televizyonun gelişi ile değişen toplumsal yapılardan en önemlilerinden biri de yerelliğin yerini ulusallığın, sonrasında da küreselliğin almış olmasıdır. İnsanlar eskiden bölgelerindeki güreş oyunları ile ilgilenirken, Muhammed Klay'ın dünya şampiyonluğunu izlemiş, Semiha yankı ile "*Eurovision Şarkı Yarışması*"nın heyecanını yaşamışlardır. İnsanlar, gündelik yaşamlarına ne ile ilgileniyorsa gündemlerini ve ilgi alanlarını da o oluşturmaya başlamıştır. Bu yüzden eskiden televizyonun olmadığı toplumda insanlar genel olarak kendi yaşamlarıyla, mahallelerindeki komşularla, şehirlerindeki sorunlar ile ilgilenmekte, oradaki yaşam tarzına göre hareket etmektedirler. Fakat televizyonun gündelik yaşama girmesi ile birlikte insanların gündemleri değişmiş ve artık ülkedeki, hatta dünyadaki olaylarla daha çok ilgilenmeye, daha farklı yaşamlarla tanışmaya başlamışlardır. Kişiler televizyon ile yerellik'ten ulusallığa, küresel'liğe geçmişlerdir. Artık insanların tavır ve davranışlarında ve hayata bakışlarında yerelin değil, ulusal ve küresel kodların ön planda olmasında televizyonun etkisinin olduğu söylenebilir. Yeni bir ülkeye gidip oradaki farklılıkları yaşayan bir insan için nasıl artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaksa, televizyonla tanışan bu toplum için de artık hiçbir şey eskisi gibi olmamıştır.

Sözlü tanıklıklara bakıldığında insanların zihinlerinde en çok dizilerin ve eğlence programlarının kaldığı görülmektedir. Geleneksel toplumda sözlü kültürün etkisiyle anlatılan hikâyeler, masallarla büyülenen insanlar televizyonda da yeni bir büyülenme ile karşılaşmışlardır. Osman Beyin "sihirbazlık işler var" bunda dediği televizyon insanları büyülemiştir. İnsanların gündelik yaşamlarına girip onları büyüleyen, şok eden bu araç, insanlara farklı ve bazen bilmedikleri dünyaların kapılarını açmıştır. Televizyon artık insanların gündelik yaşamlarında zamanlarını geçirebildikleri bir "eğlence", kaçış, kafa dinleme ve katharsis aracı olmuştur. İnsanlar kendilerine yabancı gibi görünen bu dünyalarla tanışmışlar ve gündelik yaşamlarının içine almaktan büyük bir keyif duymuşlardır. Televizyondaki hipergerçeklikleri kendi gerçekliklerine taşımışlardır.

İnsanlar televizyonda gördükleri şeyleri konuşmuşlar, paylaşmışlar, örnek almışlar, taklit etmişlerdir. Aslında bu, geleneksel toplum olan Türk toplumunun ne kadar değişime ve değişikliğe açık olduğunun da göstergesidir. Türk toplumu televizyonda gördüğü herhangi bir dizi karakteriyle özdeşleşmeyi, bazen bir unsuru meşrulaştırmayı, normalleştirmeyi, anlamayı ve benimsemeyi becermiştir. Televizyon gündelik yaşamda diyalektik içinde işlemiştir. Görülmektedir ki televizyon geleneğin yitirilmesine, ardından geleneğin tekrar demirlemesine neden olmuştur. Bir taraftan geleneksel kodları kırmış, bir taraftan yeni ve farklı bir gelenek oluşturmuştur. Televizyon insanların ilişkilerini örselediği gibi bazen de perçinlemiştir. Televizyon; toplumu büyülenmeden, başka bir yeniden büyülenmeye geçirmiştir. Bu yüzden televizyonu olumlayıp en üste koymak ne kadar yanlışsa televizyonu kötüleyip birçok olumsuzluğun sebebi göstermek, günah keçisi yapmak da bir o kadar yanlıştır.

Türk toplumsal tarihinde gündelik yaşama giren televizyon, insanların toplumsal yaşamlarına ve gündelik algılarına yön vermiştir. Ve sürekli değişen gündelik yaşamda birçok unsurun değişip dönüşmesi, yıkılıp yeniden inşa olması gibi televizyon da değişip dönüşmektedir. Araştırmanın girişinde bugünkü konumuna değindiğimiz, araştırmada ise çıkış yıllarını ve gündelik

yaşama yansımalarını anlattığımız televizyonun bundan sonra insanların gündelik yaşamlarında nasıl yansıma bulacağını ve nasıl evirilip dönüşeceğini ise bize zaman gösterecektir.

KAYNAKÇA:

ADANIR, Oğuz; **Baudrıllard**, İstanbul, Say Yayınları, 2010.

ADANIR, Oğuz; **Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler**, İstanbul, Hayal Et Kitap, 2008.

AKŞİT, Bahattin; "**İçgöçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış**" Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayınları, İstanbul, 1998.

ERDOĞAN, İrfan, ALEMDAR, Korkmaz; **Öteki Kuram**, Ankara, Erk Yayınevi, 2. Baskı, 2005.

AYATA, Sencer; "Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı", **Kültür Fragmanları**, haz. Deniz Kandiyoti, Ayşe Saktanber, İstanbul, Metis Yayınları, 2003.

AZİZ, Aysel; **Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı**, Ankara, TRT Yayınları, 1999.

AZİZ, Aysel; **Televizyon ve Radyo Yayıncılığı**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2006, s.246.

BAUDRİLLARD, Jean; **Simülakrlar ve Simülasyon**, çev. Oğuz Adanır, Ankara, Doğubatı Yayınları, 4. Baskı, 2008.

BAUDRİLLARD, Jean; **Tüketim Toplumu**, çev. Ferda Keskin, Hazal Delikaya, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2. Baskı, 2004.

BERMAN, Marshall; **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**, çev. Ümit Altuğ, Bülent Peker, İstanbul, İletişim Yayınları, 11. Baskı, 2008.

CAPORAL, Bernard, **Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, Ankara, 1982.

CROWLEY, David, HEYER, Paul; **İletişim Tarihi / Teknoloji, Kültür, Toplum**, çev. Berkay Ersöz, Ankara, Phoenix Yayınları, 2010.

ÇANKAYA, Özden; **Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT (1927-2000)**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003.

DAĞ, Ahmet; **Ölümcül Şiddet: Baudrillard'ın Düşüncesi**, İstanbul, Külliyat Yayınları, 2011.

DEDEOĞLU, Taner; **Anılarla Televizyon**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1991.

EMİROĞLU, Kudret; **Gündelik Hayatımızın Tarihi**, Ankara, Dost Kitabevi, 2.Baskı, 2001.

ERDOĞAN, İrfan; **İletişimi Anlamak**, Ankara, Erk Yayınları, 2. Baskı, 2005.

ERMAN, Tahire; "Kentin Çeperindeki Modernlik": Modern Başkent Ankara'da Bir Gecekondu Mahallesi", **Kültür ve Modernite**, der: Gönül Pultar, Emine O. İncirlioğlu, Bahattin Akşit. İstanbul, Türkiye Kültür Araştırmaları, 2003.

İÇEL, Kayıhan, ÜNVER, Yener; **Kitle Haberleşme Hukuku**, İstanbul, Beta Basım, 6. bası, 2005.

JEANNENEY, Jen-Noél; **Başlangıcından Günümüze Medya Tarihi**, çev. Esra Atuk, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, 2009.

KAPLAN, Yusuf; **Öykü-Anlatma ve Mit-Üretme Aracı Olarak Televizyon**, çev. Gökçen Kaplan, İstanbul, Ağaç Yayıncılık,1992.

KIRAY, Mübeccel B.; **Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2. Basım, 2006.

LEFEBVRE, Henri; **Modern Dünyada Gündelik Hayat**, çev. Işın Gürbüz, İstanbul, Metis Yayınları, İstanbul, 1998.

MUTLU, Erol; **Televizyon ve Toplum**, Ankara, TRT Yayınları, 1999.

MUTLU, Erol; **Televizyonu Anlamak**, Ankara, Ayraç Kitap Evi, 2. Baskı, 2008.

ÖZDEMİR Hikmet, TUNCAY Mete, KOÇAK Cemil, BORATAV Korkut, HİLAV Selahattin, KATOĞLU Murat, ÖDEKAN Ayla; **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908 – 1980**, İstanbul, Cem Yayınevi, 7. Baskı, 2002.

ÖZTÜRK, Serdar; **Sözlü Ve Yazılı Kültür Ders Notları (4. sınıf)** , 2006.

ÖZYEĞİN, Gül; "Kapıcılar, Gündelikçiler ve Ev Sahipleri", **Kültür Fragmanları**, haz. Deniz Kandiyoti, Ayşe Saktanber, İstanbul, Metis Yayınları, 2003.

PAPPENHEİM, Fritz; "**Modern İnsanın Yabancılaşması**", çev. Salih Ak, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2002.

POSTMAN, Neil; **Televizyon Öldüren Eğlence**, çev. Osman Akınbay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 3. Basım, 2010.

RİTZER, George; **Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2000.

SERİM, Ömer; **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2007.

SMİTH Philip; çev. İbrahim Gündoğdu, Selime Güzelsarı, **Kültürel Kuram**, İstanbul, Babil Yayınları, 2005.

TEKİNALP, Şermin; **Camera Obcura'dan Synopticon'a**, İstanbul, Der Yayınları, 2003.

THOMPSON, John B.; **Medya ve Modernite**, çev. Serdar Öztürk, İstanbul, Kırmızı Yayınları, 2008.

TÜRKDOĞAN, Orhan; **Değişme, Kültür ve Sosyal Çözülme**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1988.

YENER, Faruk; **Radyo ve Televizyon Günleri: Olaylar, İnsanlar, Anılar**, İstanbul, Remzi Yayınevi, 1999.

YENGİN, Hülya; **Ekranın Büyüsü Batıda Değişen Televizyon Yayıncılığının Boyutları ve Türkiye'de Özel Televizyonlar**, İstanbul, Der Yayınevi, 1994.

Süreli Yayınlar:

AKBAL, Oktay, "Evet Hayır/ MCRT TRT Olmalı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 09.07.1975 s.2.

ASLAY, Vedat; "Düşünenlerin Düşünceleri / Tv Gelirken'", **Milliyet Gazetesi**, 03,08,1967, s.2.

AYTUL, Turhan; "Şu Bizim Türkiye", **Milliyet Gazetesi**, 2.10.1977, s.19.

BABAN, Cihad; "Günden Güne Televizyon Vergisi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 09.09.1972, s.4.

ÇATAY, Ekrem; "TV'de Sinema", **Cumhuriyet Gazetesi**, 12.08.1975, s.10.

DİCLELİ, Özgür; "Sinema Her Gün Biraz Daha Çıkmaza Giriyor" **Cumhuriyet Gazetesi** 09.05.1975, s.6.

ERBULAK, Altan; "Altan Erbulak "Özel Tribününden" Bildiriyor..."**Milliyet Gazetesi**, 18.04.1974, s.11

GİRİTLİ, İsmail; "Düşünenlerin Düşünceleri / Televizyon ve Eğitim", **Milliyet Gazetesi**, 06, 04, 1967, s.2.

KABAKLI, Ahmet; "Gün Işığında / Kolay Lokma Değil", **Tercüman Gazetesi**, 14.03.1977, s.2.

OSKAY, Ünsal; "Düşünenlerin Düşünceleri / Katedral mi, taverna mı?" **Milliyet Gazetesi**, 28.03.1968, s.2.

ÖNGÖREN, Mahmut Tali; "Düşünenlerin Düşünceleri/ Televizyon üç yaşında..." **Milliyet Gazetesi**, 02.02.1971, s.2.

ÖNGÖREN, Mahmut Tâli; "Sinema sempozyumunda sinema-TV ilişkileri", **Cumhuriyet Gazetesi**, 08.04.1974, s.6.

PULUR, Hasan; "Olaylar ve İnsanlar / Kadınlar Kahveyi İşgal Edecekler", **Milliyet Gazetesi**, 13.01.1975, s.5.

SELÇUK, İlhan; "Pencere/ Ahmet Bey'in Televizyonu", **Cumhuriyet Gazetesi**, 26.05.1977, s.2.

SEZEN, Mihriban; "TV Esareti", **Milliyet Gazetesi**, 05.03.1973, s.3.

ŞENER, Erman; "Panorama /Kendi Gitti Adı Kaldı Yadigar", **Milliyet Gazetesi**, 02,05,1976, s.14.

TAMER, Emel Ceylan; "Kadınların dünyasında yeni bir pencere: Televizyon", **Cumhuriyet Gazetesi**, 01.09.1978, s.10.

TOR, Vedat Nedim; "Düşünenlerin Düşüncesi / Türkiye'de ilk defa ele alınan bir konu Boş zamanları değerlendirme", **Milliyet Gazetesi**, 07.04.1964, s.2.

TÜRENÇ, Tufan; "Hacı Hasan'ın TV'si Mahalle Emrinde", **Milliyet Gazetesi**, 19,01.1971, s.3.

ULUÇ, Hıncal; "Radyo ve TV Yayınlarının İlkeleri Saptandı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 06.01.1976, s. 10.

YÜCELMAN, Abdülkadir; "Eğer, TV halkın hizmetinde ise...", **Cumhuriyet Gazetesi**, 06.12.1972, s.2.

"Artık Ansiklopediye Bakmaya Lüzum Yok", **Tercüman Gazetesi**, 29.06.1976, s.8

"Aşk Gemisi, dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de tuttu", **Cumhuriyet Gazetesi**, 12.03.1979, s.12.

"Birlikte Eğlenelim", **Tercüman Gazetesi**, 19./03.1977, s.7.

"Cüneyt Gökçer, 2 Yıldır Neden TV'ye Çıkmadı?", **Tercüman Gazetesi**, 22.02.1977 s.7.

"Çizgi filmler ve fantezinin renkli dünyası", **Cumhuriyet Gazetesi**, 29.01.1979, s.9.

"Denktaş'a Karşı Gösteri Yapıldı" **Milliyet Gazetesi**, 25.12.1970, s.1.

"Emel Sayın ilk kez TV'de",**Cumhuriyet Gazetesi**, 02.04.1973, s.6.

"Feride ESEN / Seyirci Gözüyle "Hayattan Yapraklar" ve gerçekler..", **Cumhuriyet Gazetesi**, 09.04.1973, s.6.

"Gölge Oyununda Yeni Boyutlar", **Tercüman Gazetesi**, 28.11.1978, s.11

""Görevimiz Tehlike" İtibarımızı Tehlikeye Soktu", **Milliyet Gazetesi**, 19,02,1973, s.3.

"Grundıg Televizyon Reklamı", **Milliyet Gazetesi**, 11.04.1974, s.9.

"Kadın Magazin", **Milliyet Gazetesi**, 18.05.1977, s.12.

"Kadınlarımız" **Tercüman Gazetesi,** 29.06.1977, s.8.

""Kıbrıs" programında "Barış" sözcüğünü kullanmayan Cenk Koray Aforoz Edildi" **Milliyet Gazetesi**, 18.06. 1979, s.10

"Küçük Ev'e ilgi azalmıyor", **Cumhuriyet Gazetesi**, 22.01.1979, s.9.

Milliyet Gazetesi, 20.02.1975, s.7.

"Maçlar Banddan Verilecek", **Cumhuriyet Gazetesi, 06.01.1976, s.10.**

"McMillan'ın Hizmetçisi ve Kadın Polis, Dünyanın En Kötü Giyinen Kadınları Seçildi", **Tercüman Gazetesi**, 06.01.1977 s.7.

"Müzeyyen Senar, 2 kıyafeti için 20 bin lira masrafa girdi", **Tercüman Gazetesi**, 23.02.1977, s.7.

"National Reklamı / Ayna Gibi", **Milliyet Gazetesi**, 18.07.1974, s.10.

"Nevin Dere Okuyacağı Şarkıları Değişik Kıyafetlerle Süsleyecekti", **Tercüman Gazetesi**, 08.02.1977 s.7

"Nordmende Reklamı / Televizyon bir evliliktir... Yeterince titiz misiniz?"" **Milliyet Gazetesi,** 24.10.1974, s.9.

"Pazar sabahı Yedinci Gün içinde bir film var", **Cumhuriyet Gazetesi**, 19.04.1977. s. 29.

"Radyo-TV / Seçim gecesi programına ünlü şarkıcı ve komedyenler katılıyor", **Cumhuriyet Gazetesi**, 31.05.1977, s.12.

"Schaub-Lorenz Reklamı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 14.04.1977, s.3.

"Senede Bir Gün!... / TV Yılbaşı Gecesi "Pavyon"a Dönecek!", **Tercüman Gazetesi**, 29.12.1978, s.8.

"Seyirci Gözüyle", **Cumhuriyet Gazetesi**, 04.06.1973, s.5.

"Sorular ve Cevaplar/Seyirci Gözüyle", **Cumhuriyet Gazetesi**, 26.03.1973, s.8.

"Şaka Değil Gerçek! TV'de Yeni Dönem Bugün Başlıyor", **Milliyet Gazetesi**, 01,04,1980, s.8.

"Televizyon Alacaklara Fırsat", **Tercüman Gazetesi**, 30.09.1974, s.4.

"Televizyon Gerekli mi?", **Milliyet Gazetesi**, 04.06.1967, s.1.

"Televizyon mu, cenaze olayı mı?", **Cumhuriyet Gazetesi**, 05.03.1973, s.6.

"Televizyonun Garip Tesadüfleri", **Milliyet Gazetesi**, 19,01,1952, s.6

"Toplumlarda insanlar gibi yaşadıkça öğreniyorlar.", **Cumhuriyet Gazetesi**, 20.01.1976, s.10.

"TV", **Milliyet Gazetesi**, 29.12.1977, s.10.

"TV", **Milliyet Gazetesi,** 04.12.1972, s.12

"TV yayımı olmadığı geceler hırsızlık olayları artıyor", **Cumhuriyet Gazetesi**, 03.02.1973, s.5.

"TV'de İngilizce Dersleri Başlıyor", **Cumhuriyet Gazetesi**, 07.10.1972, s.8.

"TV'de Ramazan", **Milliyet Gazetesi**, 02,10,1972, s.3.

"TV'de Yerli Sinema: "Salak Milyoner"", **Cumhuriyet Gazetesi**, 23.01.1979, s.9.

"Yalçıntaş Yönetimi Başlarken" **Cumhuriyet Gazetesi**, 20.05. 1975 s.10

Elektronik Kaynaklar:

Ayşe Düzkan, Kamuran Akkor Tiyatrocu Oldu, 27.12.2010, (Erişim) http://mobil.stargazete.com/n97/guncel/kamuran-akkor-tiyatrocu-oldu-haber-79380.htm, 2011.

Can Dündar, "Benim Kuşağımın Dizi Kahramanları", 11.02.2007, (Erişim) http://www.milliyet.com.tr/2007/02/11/yazar/dundar.html, 07 Nisan 2011.

(çevrimiçi) http://www.coca-colaturkiye.com.tr/tarihce_turkiye.aspx, 2011.

(çevrimiçi) http://nostalji.anilarim.net/forum, 2011.

(çevrimiçi) http://www.belgenet.com/arsiv/nufus.html, 2011.

(çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?id=3611&sayfa=giris&metod=IlgiliGosterge, 2011.

Hilmi Yavuz, "Mahremiyet'in sınırı: Görmek mi, dokunmak mı?", 21.09.2001,

(Erişim) http://arsiv.zaman. com.tr/ 2001/09/21/yazarlar/HilmiYAVUZ, 2011.

Metin Gönen, "Sinemada Özdeşleşme Türleri", (Erişim) http://www.paradoksfilm.net/sinema-a-felsefe/56-sinemada-oezdeleme-tuerleri.html, 2011.

Sibel Arna, "Sibel Arna İle Moda Gündemi / İspanyol Paça Giymeli mi", 30.08.2008, (Erişim) http://www.hurriyet.com.tr/ cumartesi/9780339.asp?m=1, 2011.

EK 1: SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI YAPILAN KİŞİLER VE ÖZELLİKLERİ

1. Abdullah Bey. 1935, Konya doğumlu. Konya'da kendine ait züccaciye dükkanında çalışmakta.

2. Aysun Hanım, 1950 doğumlu, Ankara'da yaşamakta, ev hanımı.

3. Ahmet Bey (Rumuz): Üniversite'de akademisyen. 1956, Konya doğumlu. Söz konusu yılları Konya ve Balıkesir'de geçirmiştir.

4. Ayşe Hanım: 1948, Konya doğumlu. Ev hanımı.

5. Cahit Bey: 1964 doğumlu. Ankara'da, dişçi.

6. Duran Bey: 1945 doğumlu. Konya'da ikamet etmekte. Bir lisede müdür yardımcısı.

7. Halit Bey: 1931 doğumlu. Ankara. İşçi emeklisi.

8. Hakkı Bey: 1941 doğumlu. Çeşitli yerlerde görev yapmış, şuan Ankara'da ikamet etmekte. Asker emeklisi.

9. Hülya Hanım 1960 doğumlu. Ankara'da bir Kamu Kurumunda çalışmakta.

10. Fatih Bey: 1954 doğumlu. Söz konusu dönemde Maraş'ta ve Ankara'da yaşamış. Şu an Ankara'da kitapçı olarak çalışmakta.

11. Fatma Hanım, 1940 doğumlu. Alanya doğumlu, emekli. Ankara'da ikamet etmekte.

12. Filiz Hanım: 1960 doğumlu. Konya'da yaşamakta. Ev hanımı.

13. Mehmet Bey: 1927 doğumlu. Emekli. Söz konusu yıllarda çeşitli işlerde çalışmış ve bir dükkan işletmiştir. Konya'da yaşamaktadır.

14. Kamil Bey: 1942 doğumlu. Emekli, Konya'da yaşamakta.

15. Leyla Hanım (Rumuz): 1961, İstanbul doğumlu. Ankara'da özel bir işletmede çalışmakta.

16. Mahmut Bey: 1948, Aksaray doğumlu, Konya'da öğretmenlik yapmakta.

17. Mehtap Hanım: 1960 Amasya doğumlu, Ankara'da kendine ait bir dükkan işletmekte.

18. Mustafa C. Bey: 1959, Amasya doğumlu. Ankara'da devlet memuru.

19. Mustafa Bey: 1941 doğumlu. Ankara'da, terzilik yapmakta.

20. Necip Bey: 1960 doğumlu. Devlet memuru. Ankara'da ikamet etmekte. 1970'li yıllarda Kırıkkale'de yaşamıştır.

21. Necmi Bey: 1950 doğumlu. TRT'de görev yapmakta. Ankara'da ikamet etmekte.

22. Osman Nuri Bey: 1945 doğumlu. Din Kültürü öğretmenliği, Meteorolojide hava tahmin uzmanlığı gibi çeşitli işlerde çalışan Osman Nuri Bey şuan Ankara'da emlakçılık yapmakta.

23. Raziye Hanım: 1951, Konya doğumlu. Ev hanımı.

24. Rıfkı Bey: 1962 doğumlu. Ankara. Özel bir işletmede çalışmakta.

25. Sema Hanım: 1960, Antalya doğumlu, ev hanımı. Ankara'da ikamet etmekte.

26. Sultan Hanım: 1941, Ankara doğumlu. Devlet memurluğundan emekli. Ankara'da yaşamakta.

27. Şerafettin Bey: 1952 doğumlu. Konya Seydişehir doğumlu. Konya'da Biyoloji öğretmeni olarak çalışmakta.

28. Ümmü Hanım: 1931, Konya doğumlu. Ev hanımı. Konya'da yaşamakta.

29. Zehra Hanım (Rumuz): 1945 doğumlu. Emekli, Konya'da yaşamakta.

30. Zeynep Hanım, 1947 doğumlu, ev hanımı, Konya'da yaşamakta.

ÖZET

[Demirci, Beyza Nur], [Televizyonun Türkiye'ye Gelişiyle Beraber Toplum Tarafından Algılanışı ve Gündelik Yaşama Yansımaları], [Yüksek Lisans Tezi], Ankara, [2012].

Bu araştırmada televizyonun 1968'den başlayıp 1980'e kadar olan süreçte toplum tarafından nasıl algılandığı, insanların gündelik yaşamlarına nasıl yansıdığı ortaya konulmuştur. O dönemdeki giyim kuşamdan, yeme içmeye, yerleşim kültüründen, zaman ve mekan algılayışına kadar gündelik yaşam unsurları ve bu unsurların televizyonla birlikte nasıl değiştiği araştırmada analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra televizyonla birlikte geleneğin nasıl evrildiği; geleneğin nasıl yok olup yeniden demirlediği anlatılmış, büyülenme, yeniden büyülenme; gerçeklik ve hipergerçeklik kavramlarının televizyonla olan ilişkisi irdelenmiştir. Gündelik ve toplumsal yapılarla televizyon arasındaki diyalektik, o dönemde yaşayan insanlar ve gazeteler üzerinden alttan bir okumayla işlenmiştir.

Anahtar Sözcükler

1. Televizyon
2. TRT
3. Gündelik yaşam
4. Gelenek
5. Gerçeklik

ABSTRACT

[Demirci, Beyza Nur]. [With Its Entrance to Turkey, The Society's Viewpoint Towards TV and Its İmplications on Daily Life], [Master Thesis], Ankara, [2012].

This research studies how TV was anticipated through the society from 1968 and to 1980; how this reflects to people's daily life. It is also analyzed how some daily stuff from clothing to eating choice, from residence culture to time and place develop with TV. Furthermore, it has been scrutinized how tradition has been evolved with TV, how this tradition disappeared and reemerged. It s explained that some terms like captivation, re-captivation, truth and hyper truth have a relationship with TV. The dialectic between cultural constructs and TV is also studied considering people living at those years and newspapers.

Key Words

1. Television
2. TRT
3. Daily life
4. Tradition
5. Truth